

1945

ДА НАШЫХ ДЗЁН

НА ВЫЗВАЛЕНАЙ ЗЯМЛІ

У ліпені 1944 г. Петрыкаўскі і Капаткевіцкі раёны былі вызвалены ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Вайна пагрукатала далёка на захад, яшчэ доўга было да жаданай перамогі, а на папялішчах трэба было ладзіць мірнае жыццё, залечваць нанесеныя ворагамі цяжкія раны. Петрыкаўшчына, дзе на Пцічы на паўгода (са студзеня 1944 г.) спыніўся фронт, вяліся бесперапынныя баявыя дзеянні, пацярпела асабліва моцна. У вёсках згарэла і было разбурана звыш шасці тысяч хат, поўнасьцю спалены і разрабаваны гарадскі пасёлак Капаткевічы, часткова — Петрыкаў. Цяжасці ўзнаўлення, як і на ўсёй Беларусі, былі наймаверныя — не было насення і цягла, асабліва востра стаяла праблема жылля для сялян, а галоўнае — не хапала рабочых рук. Мужчыны працягвалі кровапралітныя баі; несучы свабоду ў чужыя краіны, і многім з іх, вызваліўшым родны край, наканавана было назаўсёды застацца ў сырой зямлі чужбіны... Вайна яшчэ доўга давала знаць аб сабе і тут, у глыбокім тыле, наваколле не раз скаланалі выбухі — зямля на месцы былых баёў была густа засмечана смяротнымі атрыбутамі вайны, на мінах, пакінутых ворагамі, узрываўся мірныя жыхары, дзеці.

Восенню 1944 г. у раёнах працавала камісія па вызначэнні страт, нанесеных акупантамі на часова захопленай тэрыторыі. У актах расследаванняў злачынстваў, здзейсненых нямецка-фашысцкімі захопнікамі на тэрыторыі Петрыкаўскага і Капаткевіцкага раёнаў, прыводзяцца наступныя даныя: за час

акупацыі, з жніўня 1941 г. да ліпеня 1944 г., у Петрыкаўскім раёне загінула 2570 ні ў чым не павінных людзей, у Капаткевіцкім 2836, а ўсяго на тэрыторыі сучаснага Петрыкаўскага раёна расстраляна, павешана, спалена 5406 мірных жыхароў, у тым ліку больш чым 300 дзяцей. Угнана ў рабства ў Германію 4132 чалавекі. Больш ад тых страт не згасла да сённяшняга дня...

Уся арганізацыйная і кіруючая работа па ўздыме разбуранай гаспадаркі з папялішчаў легла нялёгкім грузам на райком КП(б)Б і райвыканком, іх кіраўнікоў — першага сакратара Петрыкаўскага райкома партыі І. М. Глушко і старшыню РВК А. М. Волкава, Капаткевіцкага — Ф. Д. Кудраўца і Герасіменку, былых партызанскіх камандзіраў, будні якіх у мірны час былі ніколькі не лягчэйшымі, чым у гады барацьбы з ворагам. Першая і найбольш важная задача ў пасляваенныя гады — будаўніцтва жылля. Трэба было як мага хутчэй перасяліць людзей з зямлянак у хаты. 52 калгасы, найбольш пацярпеўшыя ў гады акупацыі, былі поўнасьцю вызвалены ад працапавіннасці, каб усе сілы прыкласці на ўласнае будаўніцтва. У першы год пасля вызвалення раёна было пабудавана каля трох тысяч хат і будынкаў, прыгодных для часовага жыцця. У 1946 г. у сельскай мясцовасці пабудавана 580 дамоў, у 1947 г. — 720, у 1948 г. — 535. Для патрэб будаўніцтва ў першую чаргу трэба было аднавіць работу цагельнага завода. У маі 1945 г. ён пачаў даваць прадукцыю, да канца года было выпушчана каля 70 тыс. цаг-

лін. Ганчарны цэх вырабіў посуду да-
машняга абіходу на 3150 літраў.

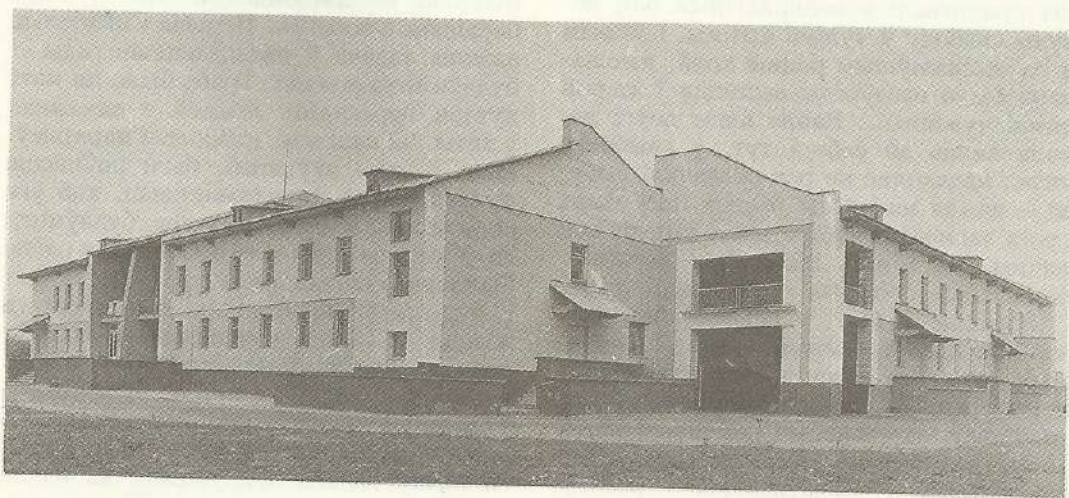
Узнаўленне калгасаў — не менш важ-
ная задача, якая стаяла ў парадку дня.
Увосень 1944 г. з вялікімі цяжкасцямі
была праведзена сяўба азімых. Дзяржа-
ва дапамагла насеннем. Пасяўная была
праведзена ў тэрмін. Дапамагала ўся
краіна. Дзяліліся апошнім людзі з
Кобрынскага, Іванаўскага, Лунінецка-
га, Пінскага, Бярозаўскага раёнаў.
Многія сяляне хадзілі ў заходнія раё-
ны Беларусі, якія менш пацярпелі, вы-
меньвалі прадукты харчавання на рэчы,
якія захаваліся ад акупантаў, ці ўлад-
коўваліся на працу, зараблялі кавалак
хлеба.

У шэрагу першачарговых задач была
таксама арганізацыя работы школ, пуск
прадпрыемстваў, сельгаспадатак... Ката-
страфічна не хапала настаўнікаў, у
першы пасляваенны год адкрыта педага-
гічнае вучылішча ў Капцэвічах, потым
яго перавялі ў Петрыкаў. У 1945 г. у
Петрыкаўскім раёне працавала 53 шко-
лы, у якіх навучалася 3300 вучняў.
Большасць іх мясцілася ў непрыстасо-
ваных будынках і зямлянках. Сіротам
і сем'ям ваеннаслужачых выплачвалася
дапамога і пенсія. За год раённым
аддзелам сацыяльнага забеспячэння бы-

ло выплачана каля 2 мільёнаў рублёў,
мнагадзетным маці — 160 тысяч рублёў.
У ліпені 1945 г. у вёсках раёна праца-
вала 120 радыёкропак, тэлефанізавана
большасць арганізацый і сельскіх саве-
таў. Адноўлена 62 кіламетры дарог, па-
будавана 17 і адрамантавана 38 мастоў.
За вясенні сезон калектыў сплаўшчы-
каў сплавіў 3 тысячы кубаметраў драў-
ніны.

Адразу пасля вызвалення была ўзноў-
лена работа раённага аддзела аховы зда-
роўя. Адкрыты 4 урачэбныя пункты —
у Ляскавічах, Грабаве, Бабунічах і
Смятанічах, бальніца ў Петрыкаве,
6 акушэрскіх пунктаў, 3 паліклінікі,
2 дзіцячых ясляў, малярыйны пункт,
фельчарска-акушэрскія пункты ў Куры-
цічах, Конкавічах... У Капаткевіцкім
раёне працавала раённая бальніца на
50 ложкаў. У вёсках раёна было адкры-
та дзве бальніцы, амбулаторыя і
9 фельчарска-акушэрскіх пунктаў.

Пачаліся работы па ўзнаўленні буй-
нейшага прадпрыемства — суднабудаўні-
чага завода. Абсталяванне яго было вы-
везена ў Германію, большасць цэхаў раз-
бурана. Заснаваны яшчэ ў XVIII ст.,
завод за гады свайго існавання вы-
пусціў і адрамантаваў не адну сотню
параходаў, баржаў, прадукцыю яго до-

Будынак бальніцы ў Капаткевічах

бра ведалі на ўсіх рэках ад Балтыйскага да Чорнага мораў, суднаверф неаднаразова з'яўлялася прызёрам ВДНГ краіны. Да канца 1945 г. па заказу ваеннага камандавання на ваду былі спущаны пяць суднаў, а ў далейшым суднаверф поўнасьцю перайшла на выпуск і рамонт катэраў і барж для мірных мэт.

У Петрыкаўскім райпрамкамбінаце працавалі сталярны цэх, які вырабляў сталы, табурэткі, куфры, бочкі, а таксама фарбу; лесазавад — у 1946 г. на будоўлі паступіла 250 кубічных метраў піламатэрыялаў; млын, дзе ў 1945 г. перапрацавана 1000 ц мукі, у 1946 г. — 4000 ц, у 1948 г. — 3400 т, у 1949 г. — 5200 т.; у швейным цэху пашылі за год 125 сукенак, 50 мужчынскіх сарочак, а таксама жаночай і дзіцячай бялізны на суму звыш 25 000 рублёў. Цягельны завод № 18 выпускаў у год 132 000 штук цэглы, цягельна-чарапічны завод у Дарашэвічах — 120 000 штук цэглы і 55 000 чарапічных пліт, кузня, дзе выраблялася 15 т металічных вырабаў на 6000 рублёў. Леспрамгас нарыхтоўваў звыш 3000 кубічных метраў лесу для патрэб будоўлі, 7000 — дроў, а таксама вывозіў матэрыял і дровы, працаваў лясгас, быў лакамабіль для выпрацоўкі электраэнергіі.

У 1947 г. у Петрыкаўскім раёне налічвалася 67 калгасаў і рыбгас, у якіх было 6560 гаспадарак. З асабістых гаспадарак паступала дзяржаве большая частка падаткаў. У 1948 г. пастаўкі мяса калгасамі склалі 733 ц, калгаснікамі — 1680, рабочымі і служачымі — 60, аднаасобнікамі — 11 ц. У 1948 г. дзяржаве было пастаўлена мяса калгасамі 753 ц, індывідуальнымі гаспадаркамі — 1860, малака — 233 000 л (пры плане 308 000) і 520 000 л, яек — адпаведна 78 560 (план 53 000) і 214 000 шт., воўны — 1580 і 65 кг, скур свіных — 300 і 17 (план 540), бульбы — 17 305 ц калгасамі і 10 440 ц калгаснікамі. Ніводная лічба плана не была выканана. Прыкладна такія ж паказчыкі выканання планавых заданняў былі і ў наступныя гады, план пастаўкі мяса ўвесь час

павялічваўся, а выкананне яго заставалася на адным узроўні, а малака і яек зніжаўся. Планавалася таксама вытворчасць брынзы, у калгасах яе выраблялася чвэрць задання, калгаснікамі не здадзена ні аднаго кілаграма. Да 1951 г. быў дасягнуты даваенны ўзровень вытворчасці ў жывёлагадоўлі, а ў птушкагадоўлі і свінаводстве паказчыкі былі вышэйшымі, чым у 1940 г.

З году ў год, пакуль не пачалася ў 60-х гадах вялікая меліярацыя, нязначна павялічваліся пасяўныя плошчы, ачышчаліся ад злавеснага смецця мінныя палі. У 1949 г. у Петрыкаўскім раёне было пасеяна 4570 га азімых, 2170 — бульбы, 45 — пшаніцы, 360 — ячменю, 1175 — аўса, 2505 — грэчкі, 560 — проса, 238 — ільну, 70 — канпель, 2240 — гародніны, 8 — фасолі, па 2 гектары гароху і цукровых буракоў. У Капаткевіцкім раёне пасеяна збожжавых 6320 га: 620 — пшаніцы, 1700 — аўса, 3100 — грэчкі, 500 — проса, 400 — ячменю, бульбы — 1670 га, тэхнічных культур — 1315 га. Меліярацыйныя работы толькі пачыналіся на землях асобных калгасаў. Ініцыятарамі іх выступілі земляробы калгаса «Бальшавік», дзе значная частка ўгоддзяў была забалочана. Уручную секлі хмызняк, ачышчалі балоты, адваёўвалі гектар за гектарам прыгодных для севу плошчаў. У краіне адчувалася вялікая патрэба ў натуральным каўчуку і гумі, у многіх гаспадарках пачалі культываваць новую для гэтых мясцін паўднёвую расліну кок-сагыз. Высокім ўраджаямі яго на асушаных балотах славіліся земляробы калгаса «Бальшавік». Майстрам высокіх ураджаяў кок-сагызу І. В. Сітніцы, А. С. Рудакоўскаму, Г. І. Буднік, якія атрымлівалі да 60 ц з гектара гумавага караня, было прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы, многія калгаснікі атрымалі высокія ўрадавыя ўзнагароды.

З дакладу старшыні Петрыкаўскага РВК «Аб рабоце райвыканкома за 1948—1950 гг.»: «У 1944 г. пасяўны клін у раёне складаў 2000 га — 18 пра-

Кірмаш у Капаткевічах

цэнтаў да даваеннага, у 1948 г. — 86,7, у 1949 г. — 94 працэнты, у 1950 г. асвоены ўсе плошчы. Ураджайнасць складала: збожжа ў 1945 г. — 3,5 ц, у 1946 г. — 4, у 1947 г. — 4,3, у 1948 г. — 5,7, у 1949 г. — 6, у 1950 г. — 7,5 ц з гектара, бульбы — адпаведна 35, 40, 42, 46, 47 і 85 ц, тэхнічнага валакна — 1,5, 1,7, 1,8, 2, 2,8 і 3 ц з гектара. Яшчэ меншая ўраджайнасць была ў гаспадарках Капаткевіцкага раёна: збожжавых у 1951 г. атрымана 4,2 ц з гектара, бульбы — 40, тэхнічных культур — 1,7, кок-сагызу — 8,5 ц... Мелася 980 коней, 1190 валоў. Кошт працадня: у 1948 г. — 0,73 кг збожжавых, у 1949 г. — 0,67, у 1950 г. мяркуецца выдаць на працадзень 1 кг збожжа і 3 — 4 кг бульбы. У галіне жывёлагадоўлі ў гаспадарках раёна налічвалася 926 галоў буйной рагатай жывёлы пры плане 820, авечак — 7268 пры плане 7900, свіней — 1835 пры плане 1900, птушкі — 7182 пры плане 15 000. Прычыны невыканання плана — недахоп сродкаў у гаспадарках на закупку жывёлы, адсутнасць пабудовы. У мэтах

арганізацыйнага ўмацавання гаспадарак праведзена аб'яднанне калгасаў, з 57 створана 26, 12 гаспадарак засталіся ў сваіх ранейшых межах...»

Калгасныя землі апрацоўваліся тэхнікай Петрыкаўскай, Капаткевіцкай, Навасёлкаўскай МТС, у якіх налічвалася каля 200 трактароў, 21 камбайн, звыш 50 сеялак. Паступалі магутныя трактары С-80, бульдозеры і канавакапалкі.

У 1953 г. у Петрыкаўскім раёне налічвалася 22 калгасы: «1 Мая», «Ленінец», «Чырвоны маяк», імя Чкалава, імя Панамарэнкі, «Першамай», імя Сталіна, імя Жданава, «Іскра», «Бальшавік Палесся», «Камсамолец», «Мічурынец», імя Малянкова, імя Кірава, «Чырвоны будаўнік», «Чырвоны Кастрычнік», імя Калініна, імя Варашылава, імя Молатава, «Заветы Ільіча», «Перамога», «Бальшавік»; у Капаткевіцкім раёне — 24 калгасы: імя Сталіна, імя Калініна, «2-я пяцігодка», імя Фрунзе, «Чырвоны маяк», імя Кагановіча, імя Варашылава, імя Леніна,

Петрыкаў. Вуліца Р. Люксембург

імя Кірава, імя Молатава, імя Шверніка, «Шлях Леніна», «Бальшавік», імя К. Маркса, «Ленінскі шлях», «Чырвоны Кастрычнік», «Чырвоная Армія», «Чырвоны партызан», «Савецкая Беларусь», «Чырвоны сцяг», «Чырвоная зорка», імя Жданава, «Камінтэрн», «Чырвоная вёска».

У 1955 г. на палі Петрыкаўшчыны прыйшла кукуруза. Яе ў Капаткевіцкім раёне было пасеяна 1300 га, прыкладна столькі ж займала культура ў Петрыкаўскім раёне. Вопыт вырошчвання гэтай перспектыўнай кармавой культуры даў добры плён, на асобных плошчах

убіралі больш 200 ц зялёнай масы з гектара, у далейшыя гады ўраджайнасць была значна большай. Усё больш ужываліся мінеральныя ўгнаенні, торф, арганічныя ўгнаенні. У перадавых гаспадарках ужо атрымлівалі да 20 ц з гектара збожжавых, звыш 150 ц бульбы.

Жыццё на вёсцы ўваходзіла ў мірнае рэчышча, паступова залечваліся раны, нанесеныя вайной. 25 снежня 1962 г. быў ліквідаваны Капаткевіцкі раён, яго землі далучаны да Петрыкаўскага раёна. У 1965 г. была закончана поўная электрыфікацыя раёна. У в. Смятанічы, непадалёку ад Петрыкава, узведзе-

40-годдзе Вялікай Перамогі. Сустрэча партызан 130-й Петрыкаўскай бригады

ны буйнейшы ў рэспубліцы тэлевізійны рэтранслятар. Вышыня мачты дасягае 352 м, з яе дапамогай прымаюцца і перадаюцца ўсе праграмы Маскоўскага і Мінскага тэлевізійных цэнтраў у радыусе звыш 100 км.

У 1968 г. у раёне пачалі культываваць мяту — важную сыравіну для кандытарскай вытворчасці. Гэтую культуру на плошчы каля 1000 га вырошчваюць у саўгасах «Петрыкаўскі», «Галубіцкі», «Ляскавічы», «Камаровічы» і «Заветы Лыча». У гаспадарках адкрыты пункты па прыёму і перапрацоўцы

сыравіны, з якой атрымліваюць за год 8—10 т масла.

...Не мінула тэрыторыю раёна чарнобыльская бяда. Дзевяць населеных пунктаў аказаліся ў зоне радыеактыўнага заражэння ад 1 да 5 кюры. Агульнымі намаганнямі ўдаецца ліквідаваць цяжкія наступствы нацыянальнай трагедыі. Жыццё працягваецца; як кветка, як кожны лісток, былінка вясной цягнецца да сонца, яно спрадвечна імкнецца да святла, да вечнасці, да разумнага і добрага...

Васіль Феранц

«СТАЛІНСКАЯ ПРАЎДА», 1944 г.

3 верасня 1941 г. да ліпеня 1944 г. акупанты спалілі ў раёне 39 вёсак, 5936 будынкаў, 468 грамадскіх пабудов... Спалілі і разбурылі 40 школьных памяшканняў, пашкодзілі 28, знішчылі 3 дзіцячыя дамы, 14 Дамоў культуры. У сувязі з гэтым выканком райсавета рашыў: аднавіць 2 сярэднія школы ў г. Петрыкаве, 5 няюўных сярэдніх і 57 пачатковых школ у сельсаветах.

Выканком абавязаў старшынь сельсаветаў, дырэктараў і загадчыкаў школ адрамантаваць школьныя памяшканні сіламі вучнёўскіх, настаўніцкіх і бацькоўскіх брыгад да 1 верасня 1944 г.

Адкрыць 15 клубаў, гарадскую бібліятэку, спецдзедом, дзіцячы сад, педкабінет... У Бабуніцкім, Грабаўскім, Асавецкім, Глініцкім, Снядзінскім сельсаветах часова адкрыць школы ў зямлянках, папярэдне абсталяваўшы іх.

14 жніўня

Жыццё ўзнаўляецца

...Зараз адноўлена 65 калгасаў, 12 жывёлагадоўчых ферм. Зноў распачалі працу 2 сярэднія школы, 5 няюўна-сярэдніх і 40 пачатковых. Аднавілі працу 3 прамысловыя арцелі, цагельны завод, суднаверф, днямі будзе пушчаны райпрамкамбінат.

Адбудаваны корпус райпрамкамбіната. Устаноўлены лакамабіль, працуе паравая мельніца, крупадзёрка. Заканчваецца ўстаноўка дыркуляры і лесапільнай рамы. У бліжэйшыя дні пачнецца будаўніцтва корпуса пад электрычную станцыю. Асабліва вызначаюцца ў працы мантажнікі Піліп Сокал, Фёдар Міцура, кузнец Сямён Сямёнаў, цясляр Канстанцін Петрушэнка, якія працуюць за дваіх. Дырэкцыя завода прэміравала стаханаўцаў.

Сяляне, нягледзячы на выключна вялікія цяжасці, засеялі 2011 гектараў азімых. Здалі Радзіме сотні цэнтнераў збожжа. Яны жывуць толькі адным імкненнем: хутчэй адрадзіць грамадскую гаспадарку, вярнуць былую славу раёну...

6 верасня

53 школы, 2 дзіцячыя дамы паўсядзённа выхоўваюць маладое падрастаючае пакаленне нашага раёна... Працоўныя г. Петрыкава паглядзелі звыш 100 савецкіх кінафільмаў.

Райаддзелам сувязі атрымана па адрасах працоўных раёна каля 142 тысяч пісьмаў, звыш 320 тысяч газет і часопісаў, каля 4 тысяч тэлеграм, адпраўлена ў розныя канцы Савецкага Саюза звыш 130 тысяч пісьмаў, 62 тысячы газет, тысяча тэлеграм.

25 верасня

З пастановы Савета Народных Камісараў БССР аб мерах аказання дадатковай дапамогі Петрыкаўскаму раёну як асабліва пацярпеламу ад нямецкай акупацыі:

«Давесці трактарны парк Петрыкаўскай МТС да вясны 1945 г. да 30 адзінак. Выдзеліць 10 дыскавых барон, 10 культыватараў, 15 трактарных плугоў, грузавую машыну. Пусціць у эксплуатацыю мельніцу, крупарушку, пілараму і электрастанцыю.

Для аказання дапамогі дзецям-сіротам, дзецям воінаў і інвалідаў Айчыннай вайны выдзеліць Петрыкаўскаму раёну ў першым квартале 500 пар дзіцячага абутку, 500 камплектаў адзення, 200 метраў мануфактуры.

Стварыць у калгасах будаўнічыя брыгады і накіроўваць іх для будаўніцтва дамоў інвалідам вайны, мнагадзетным сем'ям воінаў Чырвонай Арміі...»

11 кастрычніка

«БАЛЬШАВІК ПАЛЕССЯ», 1944 г.

На ўборачным фронце

У калгасе «Бальшавік Палесся» створана маладзёжная брыгада ў саставе 18 дзяўчат. Усе яны працуюць старанна, з энтузіязмам, паказваюць узоры высокапрадукцыйнай працы на ўборцы ўраджаю.

У першы дзень пры норме 0,08 га яны зжалі па 0,21 га, на другі — па 0,25 га. Лепшымі людзьмі гэтай брыгады з'яўляюцца: брыгадзёр Зданевіч Аляксандра, Марціновіч Ольга, Піскун Ольга, Зданевіч Анна, Васкевіч Праскоўя, Васкевіч Алена і іншыя.

11 жніўня

Моладзь на сяўбе азімых

У пачатку асенняй сяўбы ў Грабаўскім сельсавеце па рапэнню бюро РК ЛКСМБ адбыўся першы злёт камсамольскай і несаюзнай моладзі. Гэты сельсавет з'яўляецца адным з вельмі пацярпеўшых. У ім спалены літаральна ўсе будынкі. І вось у вельмі цяжкіх умовах моладзь рашыла паспяхова правесці асеннюю сяўбу. На гэтым злёце моладзь расказала аб сваім удзеле ва ўборцы і тут жа былі створаны 7 звенняў высокага ўраджаю, з ахопам 80 чалавек моладзі...

У калгасе «Перамога» арганізуючую роллю ў рабоце звенняў адыгрывае камсамольская арганізацыя (сакратар Ніна Сайдзель). Тут створана два звяны па апрацоўцы зямлі на чале з камсамолкамі. Члены звенняў Аўдоця Касец, Анюта Голас, Анюта Кілбас, Маруся Голас і іншыя ўскопваюць па 0,06—0,07 га зямлі на глыбіню 12 см.

- 28 верасня

Шлады нашай працы

З разгортваннем азімай сяўбы ў калгасе імя Варашылава Белкаўскага сельсавета было арганізавана звяно высокага ўраджаю. У яго ўвайшлі 10 чалавек. Яны ўручную ўскапалі 10 гектараў. Звеннявая Дуня Музыка з'яўляецца сапраўдным арганізатарам. Яна сваім асабістым працоўным прыкладам вядзе за сабой астатніх членаў звяна. Па 0,06—0,07 га яны ўскопвалі штодзённа. Цяпер камсамольска-маладзёжнае звяно так жа добра працуе на малацьбе і намалаціла ўжо 9 т жыта.

Камсамольская арганізацыя калгаса наладзіла збор падарункаў і сродкаў у фонд дапамогі дзецям-сіротам. У выніку праведзенай работы дзетдому пераданы кружкі, лыжкі, ручнікі, прадукты харчавання і інш.

19 лістапада

З руін і папалішчаў

Гітлераўскія вандалы за час свайго панавання ў Петрыкаўскім раёне зрабілі страшэнныя разбурэнні... Адступаючы пад магутнымі ударамі Чырвонай Арміі, нямецкія захопнікі пакінулі на тэрыторыі раёна каля 500 тысяч мін.

Многія калгасы і прадпрыемствы дабіліся канкрэтных поспехаў. Члены сельгасарцелі імя Чкалова Брынёўскага сельсавета, своечасова закончыўшы сяўбу, поўнаспцю разлічыліся з дзяржавай па ўсіх відах абавязковых паставак. Яны выдзелілі ў фонд дапамогі сем'ям чырвонаармейцаў 500 кілаграмаў зярна...

60-гадовы калгаснік Пётр Фларыянавіч Мароз з калгаса «Чырвоны Сцяг» сказаў:

— Больш дзесяці год я працую ў калгасе, а з такой энергіяй, як зараз, я ніколі не працаваў. Хачу сваёй працай аддзякаваць Чырвоную Армію за вызваленне, дапамагчы сваім сынам Уладзіміру і Францу, якія на фронце б'юць нямецкую погань. Гэтай восенню я ўзараў і засеяў у калгасе 15 гектараў азімага жыта...

2 снежня

Выбухі за ваколіцай

Набліжаўся час вызвалення. Наша зона стала прыфрантавой. Цяжкія баі былі за в. Замошша, якую немцы ўсімі сіламі стараліся ўтрымаць. Тут у балотах палягло вельмі многа нашых салдат. У пачатку сакавіка 1944 г. нас выселілі на хутар Сабаў. Мы рады былі і таму, што там было многа елак, з лапак якіх добра будаваць курані. Але затрымаліся там нядоўга. Лагер снядзінцаў і таргашынцаў рушыў углыб Лельчыцкага раёна. Прыйшлі ў в. Лельчыцкая Буда, але тут месца знайшлося нямногім. Не лепшае становішча было ў в. Лельчыцкі Падворак. Ужо апоўначы нас прытулілі добрыя людзі, дзед і баба Шумікі ў в. Ліпляны. Другая частка нашай сям'і размясцілася ў іх сына Паўла. Мне бабка Шумічыха адвела месца на лаве, з якой на наступны дзень я не падняўся — тыф. Гэтай хваробай перахварэла ўся сям'я, за выключэннем маці. Некаторыя снядзінцы тут памерлі. У Ліплянах, якія раскінуліся ля Убарці, жылі вельмі добрыя, спагадлівыя людзі. Сям'я Данілы Лося з шасці чалавек узяла да сябе ў невялікую хатку снядзінцаў Мікалая Ястрэмскага з двума хлопцамі, Карла Марцінкевіча з дачкой Анютай, Людмілу Руцкую, Марыну Ястрэмскую з дзіцём, Вольгу Літнер.

У сярэдзіне мая мы дачакаліся, нарэшце, вызвалення. Дамоў вярнуліся ў пачатку жніўня. Размясціліся вакол сяла на палях і ў лясх — вёска была густа замініравана. Першай ахвярай стаў бакеншчык Пятро Руцкі, які падарваўся на міне.

У вёску прыехаў старшы лейтэнант Зуйкевіч. Ён сабраў прызыўнікоў 1927—1928 гг. і пачаў вучыць міннай справе. У нашай мясцовасці былі ўстаноўлены чатыры віды мін: супрацьпяхотныя, асколачныя, супрацьтанкавыя і балотныя нацяжнага дзеяння, яны ставіліся ў балотах на палках. Адзіным інструментам, з дапамогай якога мы знаходзілі міны, — шчуп, кавалак тоў-

стага дроту, прымацаванага да доўгай палкі. Быў і мінашукальнік, але карыстацца ім немагчыма — усё зарасло высокім бур'яном.

У першую чаргу правярылі вуліцы. Рухаліся вельмі марудна. Міны знаходзілі ў самых нечаканых месцах. Усё ішло добра, але на трэці дзень апоўдні з боку ракі пачуўся выбух. Хтосьці крыкнуў: «Гэта на Вудамлі!» Мы пабеглі туды. На полі стаяў салдат, устрывожана выкрыкваў: «Шэін, Шэін!» Раптам падхапіўся той самы Шэін і ў бяспамяцтве стаў кідацца па полі. Мы з цяжкасцю ўтрымалі акрываўленага салдата. Фельчар, маладзенькая дзяўчына з в. Вышалаў Алена Дзярбень, зрабіла перавязку, рукі яе дрыжалі...

Мы размініравалі Пасялковую вуліцу. Раптам Віталь Хальчэня крыкнуў: «Міна!» — і наступіў на яе. Пачуўся глухі выбух, міна, узляцеўшы ў вышыню, упала на зямлю. Калі смертаносную «цацу» разабралі, аказалася, што ў ёй не было капсуля-дэтанатара. Мы былі ўдзячны невядомому антыфашысту, які адвёў ад нас бяду.

Па паўднёва-заходняй ваколіцы Мардзіна праходзіла лінія нямецкай абароны. Ворагі чакалі з таго боку прарыву нашых войск з в. Замошша і пабудавалі тры паласы з калючага дроту, мы прыступілі да іх размініравання. Заняўшы кожны на раду, абясшкоджвалі сотні мін, зносілі ў адно месца і падрывалі. Так мы працавалі больш за тыдзень.

Аднойчы Іван Марозька наступіў на супрацьпяхотную міну, прагучаў выбух. Марозька, прыскакаючы рукі да твару, захістаўся. Уладзімір Канавальчык падхапіў яго пад рукі і свочасова, бо Іван мог упасці на другую міну. З выпаленымі вачыма яго адвезлі ў Петрыкаў. Праз некалькі дзён памерла яго маці, Ева Марозька. Мірных жыхароў загінула тады нямала. Сярод іх — бежанцы з в. Хлупін Вольга Літнер з дачкой Надзій, бакеншчык Яўхім Масла. Падарваліся на мінах Ева Руцкая, Аляксандра Чарняўская, Мака-

Занкевіч, Андрэй Рубчэўскі, Анюта Занкевіч, падлеткі Іван Шалковіч, Ганна Клепик, пакалечаны Матруна Руцкая, Жора Домніч. Падарваўся, кідаючы гранату, прызыўнік Мікалай Траяноўскі. З белінцаў загінулі Ганна і Ермалай Шаруба, Мартын Пятровіч, Тодар Галеня, была пакалечана Надзя Ладзінская.

Здаецца, вельмі ўважліва правяралі вуліцы, аднак яшчэ ўлетку 1947 г. на Пасялковай вуліцы падарваўся на супрацьтанкавай міне леспрамгасаўскі грузавік, загінуў шафёр Зосім Занкевіч з в. Вышалаў.

У Судзібары падарваўся наш таварыш Віталь Хальчэня. Яўхім Ястрэмскі быў паранены. Праз некаторы час ён стаў знакамітым чалавекам, за асваенне цаліны быў узнагароджаны двума ордэнамі Леніна. Загінуў і Міхаіл Шайкевіч.

Цяжкая, небяспечная работа працягвалася ўсё лета і восень 1944 г. Да вясны 1945 г. двары, агароды і палі вакол вёскі былі ачышчаны ад мін.

А восенню 1944 г. узнавіўся наш калгас «Новае жыццё». У гаспадарцы было 18 коней. Адзін хутка падарваўся на міне, чатырох задралі ваўкі. Людзям часцей даводзілася цягнуць плуг на сабе, жанчыны капалі лапатамі калгаснае поле. Насілі насенне са станцыі Капцэвічы.

Жыццё паступова наладжвалася, толькі не сціхаў боль па загінуўшых...

В. К. Навак

Дзіцячыя слёзы

З успамінаў жыхаркі в. Старына Г. Р. Вільчанкі

У сярэдзіне 1944 г. прыйшло доўгачаканае вызваленне... Як доўга мы яго чакалі! Раны, нанесеныя вайной, залечвалі ўпартай, напружанай працай жанчын, падлеткаў, дзяцей. Пякельна цяжкае жыццё ў пасляваеннай вёсцы, шчодр па палітае горкімі дзіцячымі слязьмі, зусім становілася непасільным, у каго загінуў бацька, у каго не было, як у нас,

сваёй хаты, а такіх сем'яў у нашай вёсцы Старына была большасць. Мы не маглі разлічваць і на дапамогу старэйшага брата. Іван, захварэўшы тыфам у партызанскім атрадзе, выйшаў са шпітала ўжо пасля вызвалення раёна і быў накіраваны на работу ў Баранавіцкую вобласць старшынёй сельсавета. Відаць, нялёгка яму там жылося, неяк ужо зімой прыйшло пісьмо, што хварэе, што ў яго стралялі бандыты, якіх нямала было тады ў лясах Заходняй Беларусі. Маці ўстрывожылася, паслала Ніну, старэйшую сястру, каб яна дапамагла брату, можа, абараніла яго. Ніна, заўжды баявая і смелая, пасля нялёгкіх партызанскіх будняў стала такой рашучай і энергічнай, што ні ў чым не ўступала хлопцам. Нам было добра з ёю.

Ніна паехала і праз некаторы час прыслала пісьмо, яшчэ больш трывожнае. Маці не вытрымала і паехала да сваіх дзяцей сама. Нарыхтавала дроў, напакла нам хлеба і рушыла ў далёкую дарогу. Засталіся мы ў хаце адны з шасцігадовым Пятром... Хлеб яшчэ быў, бульбу мы маглі варыць самі. Нялёгка нам было запаліць печ, да прыпечка не дараслі. Я залажу на прыпечак, Пятро становіцца на калодку і падае мне налена адно, другое. Так мы ўкладваем дровы, я раздэмухваю вугалькі, якія ашчадна захоўваюцца ў попеле, з'яўляецца дымок... Я бягу раніцай у школу, Пятро чакае мяне, прымасціўшыся каля акна, выйці на вуліцу яму няма ў чым... Але хутка скончыліся дровы, а маці ўсё не вярталася. Пайшлі мы ў лес. Адукуль ні вазьміся, нізка праляцеў раптам самалёт. Мы памярцвелі: зноў вайна!.. І маці няма, ніякай радні. Што рабіць? Прасядзелі ў хмызняку да вечара, затым пайшлі ў вёску. Пытаемся у людзей, ці няма вайны. Нас супакоілі, растлумачылі, што вайна ёсць, але яна далёка і сюды больш не прыйдзе.

Вярнулася Ніна, усе нашы страхі забыліся. Маці не адважылася пакінуць Івана аднаго, у яго ўжо не раз

стралялі. Надыйшла вясна, трэба было сеяць. Насенне ў нас было, але цягла на ўсю вёску ніякага, ні адной жывёліны. Саджалі бульбу па чарзе, дзевяць ці дзесяць жанчын за плугам, прымацаваным за жэрдку, Ніна за аратага, а дзеці кідаюць бульбу ў баразну... Так адсяліся ўсёй вёскай. І ў гэтыя ж дні прыйшла радасная доўгачаканая вестка: перамога, вайна скончылася!.. Першымі даведаліся аб гэтым ад паштальёна мы, дзеці, пабеглі ў поле, дзе садзілі бульбу і сеялі збажыну жанчыны. Што тут рабілася!.. Колькі радасці, колькі слёз і радасных, і горкіх... Жанчыны нібы памаладзелі, папрыгажэлі... Кінулі работу, у адной з хат сабраліся ў госці, кожная прынесла, што магла, знайшлася і бутэлька гарэлкі. Такога вяселля я ніколі больш не бачыла, такой радасці не перажывала. Жанчыны спявалі і танцавалі, смяяліся і плакалі, і супакойвалі адна другую, і зноў спявалі... Нехта іграў на нямецкім губным гармоніку, нехта пераапрапаўся ў мужчынскую вопратку... Мы, дзеці, глядзелі на іх і весяліліся разам з усімі і з нецярпеннем чакалі, калі нас, нарэшце, паклічуць за стол. У вёсцы так было заведзена, што пакарміць і пачаставаць нас маглі толькі тады, калі закончыцца свята ў дарослых.

Я хадзіла ў тую вясну ў школу. Вучыла нас настаўніца, памятаю толькі яе імя і імя па бацьку — Ларыса Іванаўна. Якой яна здавалася нам, ціхмяным вясковым дзецям, прыгожай, дарослай і строгай — яна і сапраўды была такой, хоць было ёй не больш 20 гадоў. Сядзелі мы на падлозе ў хаце, якая цудам захавалася пасля ваеннага ліхалецця, усе разам — ад першага да чацвёртага класа. Было на ўсю школу два буквары — адзін для вучняў Старыны, другі — для філатаўскіх. Сшыткаў, алоўкаў не было зусім. Немцы, адступаючы, пакідалі папярковыя мяшкі з-пад сваіх рэчаў, мы збіралі іх, асабліва многа было мяшкоў у лесе, дзе стаяла варожая часць, акуратна наразалі іх на лісты і сшывалі. Знаходзілі грыфель, пры-

вязвалі ніткамі да палачкі і пісалі. Чарніла рабілі з соку сталовага бурка, дабаўлялі ў яго сажу. На перапынках практыкаваліся пісаць дубчыкам на пяску ці на падмеценай дарожцы, бо рыхтаваць дома ўрокі не было калі, увесь вольны час займала хатняя работа, адвечныя сялянскія справы...

Школа на папялішчы

З успамінаў былога дырэктара Міхедавіцкай сямігадовай школы М. П. Шамрыла

У Петрыкаўскім раённым аддзеле народнай асветы мяне сустрэлі цёпла і шчыра. Інспектар райана, якая замяняла загадчыка, Ганна Іванаўна Сярапіна, павіншавала з вяртаннем з фронту, пажадала поспехаў у педагогічнай працы. Мяне прызначылі загадчыкам Міхедавіцкай пачатковай школы, якая хутка павінна стаць сямігадовай. Загадчык школы... На месцы, дзе яна будзе пабудавана, толькі кучы цаглянага і глінянага друзу ад разбураных печаў. Вецер развееў за два гады попел былых школьных драўляных будынкаў. Уцалелую цэглу і палаўняк людзі павыбіралі для печаў, якія будавалі на сваіх агародах, часта пад адкрытым небам.

Яшчэ ў час акупацыі аднавясковец Сцяпан Кабак, без пільвы, адной сякерай, зрабіў хатку у лесе памерам 3×4 метры. Пасля вызвалення перавёз яе на сабе і паставіў на сваім селішчы. Яна стала першым будынкам на месцы былой вуліцы. Замест дзвярэй — стары нямецкі шынель, прымацаваныя цвікамі. Столь — колатае паленне, засланае мохам і прысыпанае пяском. Падлога гліняная, акно незашклёнае. Не вытрымаў стары Кабак голаду, забраў дзяцей, жонку і падаўся ў Заходнюю Беларусь, пакінуўшы недаробленую хатку. Яна і стала нашай школай у першым паўгоддзі 1945/46 навучальнага года. Замест парт — калодкі, адрэзаныя ад тоўстага бярвяна — адна вышэйшая, другая — ніжэйшая. У першых-другіх класах сядзелі разам васьмі- і дванац-

цацігадовыя дзеці. Большасць пераросткаў, але асабліва яны не выдзяляліся, хіба што выглядалі больш сур'ёзнымі. 180 вучняў — ад васьмі- да чатырнаццацігадовых — налічвалася ў вёсцы.

З настаўнікаў я адзін — мужчына, меў сярэдняю педагагічную адукацыю. Былі чатыры дзяўчыны-настаўніцы з сямігадовай адукацыяй. На педагагічную работу запрашалі ўсіх, хто хацеў стаць настаўнікам, меў жаданне вучыць дзяцей.

Кніг — ніякіх, іх замянялі газеты. На школу атрымлівалі дзесяць экзemplараў газеты «Піянер Беларусі». Старонку разразалі, кожны вучань пэўны час мог карыстацца часткай газеты, потым мяняў яе з суседам. Райана выдзеліў 5 кілаграмаў абгорткавай паперы і некалькі шпуклек шпалераў. Чарніла і ручак не было, дзесяць алоўкаў на ўсю школу. Кожны разрэзвалі на чатыры часткі. Замест дошкі — ліст нямецкай бляхі. Усім класам па чарзе лупцавалі гэты ліст палкамі, раўнялі.

Кожнаму вучню я адмерваў па шклянцы пшанічнага зерня, якое выдзелілі школе для галадаючых дзяцей. Дзяліў пшаніцу разам з мацяркамі, якія варылі яе ў чыстай, без солі, вадзе. Атрымалі некалькі пасылак ад Міжнароднага Таварыства Чырвонага Крыжа і Чырвонага Паўмесяца з вопраткай і абуткам. Мала што падыходзіла для выкарыстання дзецьмі: камзол амерыканскага ці англійскага юнака, вузкія, даўганосыя,

на высокім абцасе туфлі — худыя нашы дзеці набывалі ў такім убранні камічны выгляд.

Часта думаў: я ж ведаў бацькоў гэтых дзяцей-сірот, з многімі ваяваў разам. Я вось вярнуўся, а сябры мае засталіся там, на дымных пажарышчах вайны. Значыць, я павінен дапамагачь выхоўваць іх дзяцей, гэта мой свяшчэнны абавязак... У Аляксандра Глушко расце сын Коля, а сам ён застаўся на Шпрэе, пад Берлінам. Мікалай стаў ваеннаслужачым, падпалкоўнікам. Такіх прыкладаў можна прывесці шмат, і гэта толькі ў Міхедавічах...

Мы неаднаразова звярталіся ў аблана і райана, да старшын райвыканкома, былога партызанскага камандзіра А. М. Міхайлоўскага, аб дапамозе ў будаўніцтве школы ў Міхедавічах. Ішоў час, нам пидзе не адмаўлялі, але пытанне не вырашалася.

— На дзяржбюджэт не разлічвайце. Сродкаў у нас няма.

Выхад адзін — будаваць школу талакой.

За работу ўзяліся бацькі дзяцей і настаўнікі, нядаўна дэмабілізаваныя Іван Беластоцкі, Іосіф Найдзён, Аляксандр Панцюк, Дзмітрый Ганцавіч, Іван Лубко, Фёдар Палтаран і іншыя. Цэлая брыгада. Іосіф Найдзён, настаўнік матэматыкі, склаў план школы на 210 вучнёўскіх месц. У ёй прадугледжвалася 7 класных пакояў, 5 кабінетаў, настаўніцкая, зала, кватэра для дырэктара.

Акрамя школы, у вёсцы вялося будаўніцтва жылля, грамадскіх і калгасных памяшканняў. Набліжалася веснавая сяўба, задача будаўніцтва школы яшчэ больш ускладнялася. Час быў надзвычай цяжкі, не да школы. Вось выписка з пастановы праўлення калгаса:

«Калгасніцы калгаса «Сейбіт» Шамрыла М. Я. Праўленне калгаса даводзіць план сельскагаспадарчых работ на ўласную карову для выканання веснавой сяўбы на перыяд з 11 па 15 красавіка 1947 г.:

1. вывезці гною 25 вагоў;

2. забаранаваць 5 га.

Работу выконваць:

вывазка гною — раніцай і вечарам;

баранаванне — днём.

За невыкананне гэтага нараду нясеце адказнасць па ўсёй суровасці Савецкага закона...»

Такія заданні на тыдзень атрымлівалі ўсе калгаснікі, і трэба было яшчэ знайсці час для будаўніцтва школы.

Райвыканком у 1948 г. выдзеліў для школы 500 кубаметраў драўніны ў лесе і дзве тоны цэменту. Дзялянка адводзі-

лася ў 5 кіламетрах ад вёскі. У адзін з сакавіцкіх выхадных аб'явілі нядзельнік па валцы і раскрыжоўцы лесу. Бацькі, настаўнікі і вучні дружна выйшлі на работу. Сярод іх пажылыя мужчыны і жанчыны, юнакі і дзяўчаты. За дзень нарыхтавалі каля сотні кубаметраў драўніны...

Банк распараджаўся грашыма вельмі ашчадна, эканомна. Усюды патрэбны былі грошы, а іх не хапала. Зарплату і іншыя выдаткі выплачвалі непасрэдна ў банк, а там не заўсёды атрыма-

еш. У непагадзь, увесь мокры, у парваным абутку, пад салдацкім вынашаным пынеліку штодзень пешшу мясіў гразь, дабіраючыся да Петрыкава, каб атрымаць у банку 300 рублёў са сродкаў самаабкладання для аплаты цесляру за аконныя рамы. 35 кіламетраў туды, столькі ж назад. Паспець трэба да адкрыцця банка. І толькі на сёмы раз атрымаў грошы.

Неймаверныя цяжкасці былі пераадолены агульнымі намаганнямі, і ў верасні 1949 г. школа прыняла вучняў...

«СТАЛІНСКАЯ ПРАўДА», 1945 г.

Працуйце па-франтавому
(Пісьмо да землякоў вёскі Міхедавічы)

Таварышы калгаснікі! Вашы землякі не ганьбяць сваё імя ў баях з ненавісным ворагам. Мы поспім яму за тых злачынствы, якія ён прычыніў на нашай зямлі. Усе мы з'яўляемся кулімётчыкамі і ад нашых куль не адзін паршывы немец загнаны навечна ў зямлю.

Мы звяртаемся да вас, дарагія землякі, каб не адставалі ад нас на працоўным фронце. Надыходзіць веснавая сяўба. Старайцеся працаваць па-франтавому, не ўпускайце дарма ні аднаго дня, ні адной гадзіны. Засявайце ўсю зямлю, каб ні адзін кавалачак зямлі не пуставаў. Хлеба трэба для нашай Радзімы многа. Умацоўвайце свой калгас эканамічна.

М. Шамрыла, І. Беластоцкі — сяржанты,
А. Станкевіч — малодшы сяржант.
21 сакавіка

Таіса не адзін раз чытала ў газетах, часопісах аб маладзёжных званнях высокага ўраджаю. Рашыла цвёрда: узяцца за арганізацыю камсамольска-маладзёжнага з'яна высокага ўраджаю ў сваім калгасе «Ленінен». Зараз звяно працуе ў полі. У ім налічваецца 10 маладых дзяўчат. У выхадныя дні сабралі 6 ц попелу. Усяго дзяўчаты абавязаліся апрацаваць 10 гектараў глебы.

На апрацоўку глебы ўручную выйшлі ўсе. Нават цяжка назваць, хто з іх працуе лепш. Увогуле кажучы, кожная працуе за дваіх. Такія дзяўчаты, як Вольга Булава, Вольга Серада, Ніна Сухоцкая, Валянціна Шляга і Ганна Пінчук, выконваюць уручную па паўтары нормы.

4 мая

Усканала 1 гектар і 20 сотак

Вялікім аўтарытэтам сярод калгаснікаў карыстаецца ў сельгасарцелі імя Калініна Макарыцкага сельсавета 15-гадовая камсамолка Вольга Марозька. Дабілася яна гэтага сваёй сумленнай, самаадданай працай.

Камсамолка за веснавы перыяд апрацавала лапатай 1,20 га зямлі...

27 мая

Нашы стаханаўцы

Па-ударнаму працуюць на палявых работах калгаснікі калгаса «Камунар». Пераважная большасць калгаснікаў сістэматычна перавыконваюць устаноўленыя ім дзённыя нормы выпрацоўкі.

Асабліва высокі вытворчы ўздым ахапіў калгаснікаў на копцы бульбы. Лепшыя-наказчыкі працы маюць калгаснікі Петравец Еўдакія, Жукавец Вольга, Серада Надзежда, Пінчук Васіль (брыгада № 2, брыгадзёр Пашук Клаўдзія), Казакоўская Ганна, Яўлаш Мар'я, Пашук Ганна (брыгада № 3, брыгадзёр Пашук Феафан); Царук Матруна, Міхалевіч Валянціна, Пашук Наталля (брыгада № 1, брыгадзёр Пашук Ніна) і другія.

І. Ючко, старшыня Макарыцкага сельсавета
2 кастрычніка

У памяці народнай

У канцы 1943 года беларускі ўрад пераехаў з Масквы ў вызваленую ад фашысцкіх захопнікаў Навабеліцу, прыгарад Гомеля. Разам з усімі прыехаў сюды і дзед Талаш. П. К. Панамарэнка сардэчна развітаўся ў Навабеліцы з вядомым партызанам, падзякаваў за ўдзел у Вялікай Айчыннай вайне, за дапамогу партызанам, пажадаў здароўя. На развітанне аказаў яму грашовую дапамогу, прасіў прыязджаць у Мінск.

— Дзед вярнуўся ў вызвалення Навабелкі, калі зямля яшчэ не паспела астыць ад апошняга бою, — расказвае Клаўдзія Дамітрыеўна, унучка Васіля Ісакавіча. — Сумна мне без Прыпяці, тлумачыў ён сваю непаседлівасць. А тут зямелька дышае, лес гамоніць, рака спявае... Я заўсёды дзівілася, як у дзедывым сэрцы ўжываліся разам ваяўнічасць і пяшчота. Ён вельмі любіў і чуйна ўспрымаў прыроду роднага Палесся. Але, бадай, больш за ўсё ён любіў людзей, такіх, як і сам, простых працаўнікоў.

У вёсцы дзед з'явіўся нечакана для жыхароў. Ветліва і радасна сустрэлі яго аднавяскоўцы, многім хацелася паг-

лядзец на земляка, якім ён стаў за час вайны. Дзверы Талашовай хаты не зачыняліся, прыходзілі ўбачыцца, пагутарыць, параіцца, як жыць далей. У сялян не было солі, хлеба, адзення. Адсутнічала цяглавая сіла, нечым было араць і сеяць.

Навасёлкаўцы рыхтаваліся да сваёй першай пасля вызвалення сяўбы. Яе чакалі як вялікага хлебаробскага свята. Аднак не хапала насення, яшчэ горшэ становішча з цяглавай сілай. Васіль Ісакавіч знік на некалькі дзён з вёскі. Паехаў у Мінск па гаспадарчых справах. Там зайшоў да Панамарэнкі, расказах пра сваю бяду, пра становішча ў вёсцы, і той данамог прыдбаць каня. Ехаў дзед з Мінска да Гомеля ў таварным вагоне, з Гомеля да Навасёлкаў дабіраўся на кані. У тую вясну дзякуючы дзедывым сувязям сяўбу ў калгасе закончылі як ніколі хутка.

Жыццё набірала сілу, залечваліся раны, нанесеныя лютай вайной. Адбудоваліся паселішчы і вёскі, спаленыя гітлераўскімі акупантамі. Больш чым паўгода тут стаяў фронт, зямля перакопана акапамі, траншэямі. Многія пабудовы разбураны і спалены, набытак жыхароў раскрадзены, вывезены фа-

В. Талаш
 В. Кузнец
 в 8 лет 100 лет
 1944

Аўтограф дзед Талаша ў дзень 100-годдзя

шыстамі. І хоць вёска нейкім чынам уцалела ад пажару, яна мела страшэнны выгляд...

— Дзед пайшоў на Прыпяць, — успамінаюць землякі, — доўга ўглядаўся ў далечыню, пазнаючы знаёмыя краявіды, прыслухоўваўся да ціхага плёскагу вады. Нагнуўся раз, другі, зачарпнуў

у прыгаршчы, паднёс да вуснаў...

Трэба было, аднак, жыць. Зруб, які ўцалеў ад гітлераўцаў, прывялі да ладу. Паставілі аконныя рамы, зрабілі надлогу і столь. Навазілі з акапаў і блндажоў дошак і бярэнаў, неўзабаве справілі наваселле.

Васіль Ісакавіч быў вядомым чалавекам, карыстаўся вялікай славай. Сяляне, ды і не толькі яны — усе, хто ведаў дзеда, адносіліся да яго з павагай і пашанай.

— Калі стараешся дзеля людзей, то людзі цябе абавязкова ўспомняць, — гаварыў ён. — А памяць людская — найдаражэйшая рэч, у агні не гарыць, у вадзе не тоне, перад подыхам часу не пасуе...

— Дзед ніколі не скардзіўся на здароўе, — расказвае ўнучка. — Быў моцны, дужы, як той дуб лугавы. Ніколі не хварэў. Любіў свежае паветра, спаў звычайна ўсё лета на духмяным сене. Ды і ежай не грэбаваў, што паставяць на стол, то і добра.

Неяк Клава ішла з дзедам уздоўж ракі. Калі яны дабраліся да таго месца, дзе калісьці ўзвышаўся мост, ад якога засталіся адны пні, што сумна выглядалі над вірлівай вадой, Васіль Ісакавіч спыніўся і доўга глядзеў, як цякла, чаплялася хвалямі за рэшткі драўляных паляў вада, і расказваў пра сваіх сяброў. Потым яны зайшлі на петрыкаўскія могілкі. Дзед паказаў унучцы магілу з чыгуннай агароджай і яркай зорчайкай, над якой Талаш доўга стаяў у задуменні. Тут пахаваны баявыя спадарожнікі старога партызана.

Талаш любіў людзей, працу. Ён ні минуты не мог сядзець дома без справы, вазіў дровы, завіхаўся каля печы. Але і гэта не задавальняла яго, стары хацеў прастору, дзейнасці. Неўзабаве ён, нягледзячы на свае сто гадоў, становіцца лесніком Петрыкаўскага лягаса. Дзед вельмі добрасумленна адносіўся да сваёй справы, любіў лес, выўляў парэшчэнні і недахопы. За сумленную службу Талаш узнагароджаны знакам «За шматгадовую і бездакорную службу ў дзяржаўнай лесаахоўе СССР».

* * *

Дзед пачаў слабець, узрост браў сваё. Родныя занепакоіліся, пачаліся клопаты, потым адвезлі старога ў Петрыкаўскую раённую бальніцу, але спецыяліста там не аказалася. Пазванілі ў Мінск, у Петрыкаў выслалі самалёт, Васіля Ісакавіча даставілі ў адну з клінічных бальніц сталіцы. Тут ён 28 жніўня 1946 г. у час аперацыі памёр.

Працоўныя Петрыкаўскага раёна праводзілі ў апошні шлях свайго слаўтага земляка, старэйшага партызана Беларусі Васіля Ісакавіча Талаша. Труна з целам дзеда Талаша была ўстаноўлена ў памяшканні гарадскога Савета дэпутатаў працоўных. Ушанаваць памяць памершага прыбылі член урадавай камісіі па арганізацыі пахавання дзеда Талаша Карпусенка, старшыня аблвыканкома Ледванёў, прыйшлі сакратар райкома партыі Рыгор Зярноў, старшыня райвыканкома Анатоль Міхайлоўскі, прадстаўнікі савецкіх, партыйных і грамадскіх арганізацый раёна, працоўныя горада.

На Беларусі ўшаноўваецца памяць палескага селяніна. Першым гэта зрабіў Якуб Колас, які напісаў аповесць «Дрытва». Адразу пасля выхаду ў 1934 г. у свет кніга стала здабыткам мільёнаў чытачоў. У бібліятэках рэспублікі наладжваліся калектыўныя чытанні аповесці, праводзіліся канферэнцыі чытачоў. Кніга перакладзена на румынскую, кітайскую, нямецкую, польскую і іншыя мовы. Письменнік задумаў напісаць п'есу «У пушчах Палесся», матэрыялам для якой стала аповесць «Дрытва». Імя дзеда Талаша набывае ўсё большую вядомасць. П'еса была напісана ў 1937 г. за два месяцы і стала значнай з'явай у беларускай драматургіі. У ёй найбольш шырока і поўна аўтар паказаў членаў сям'і палескага партызана. Бабку Насту, сыноў Максіма і Панаса, верных памочнікаў дзеда, якія пайшлі па бацькавай дарозе. Выканаўца ролі дзеда Талаша А. Глынінкі прыязджаў на радзіму Васіля Ісакаві-

Абеліск на магіле В. І. Талаша на могілках у Петрыкаве

ча. Разам вудзілі рыбу, хадзілі на паляванне. Там ён выбраў і вопратку для сваёй ролі. Дзед Талаш у выкананні артыста спадабаўся тысячам гледачоў, а таксама Якубу Коласу. Письменнік гаварыў, што вобраз славутага дзеда супадае з яго думкамі і ўяўленнямі аб гэтым няпростым, цікавым чалавеку.

Да вобраза дзеда Талаша звярталіся мастакі. У суровыя гады Вялікай Айчыннай вайны скульптар Заір Азгур ляпіў у Маскве з натуры народнага героя — удумлівы, мужны, твар умудроны вялікім жыццёвым вопытам, з няўлоўнай хітрынкай... Вобразам дзеда Талаша зацікавіўся і мастак Фёдар Мадораў. Ён зрабіў найбольш удалы і вядомы партрэт партызана. Палескі селянін паўстае з яго як абагульнены вобраз народнага мсціўцы. У дзеда ваяўнічы выгляд: у кароткім аўчынным

кажушку, пераперазаны крыж-накрыж патроннымі стужкамі, з падвешанымі на поясе гранатамі.

Свае творы прысвяцілі герою і літаратары. Новікаў-Прыбой напісаў пра мужнасць палескага селяніна нарыс «Стогадовы партызан», беларускі паэт Міхась Машара ў 1941 г. — верш «Дзед Талаш»:

Партызаніў дзед калісці,
вызваліў зямлю сваю,
бо чым быць рабом фашыстаў,
лепш загінуць у баю.

І Талаш са зброяй недзе —
крыўда ў сэрцы залягла.
З ім унукі і суседзі —
помста ў лес іх прывяла.

Сочаць шільна партызаны,
дзе варожы ляжа след.
І за родны край стапаны
Плаціць смерцю злыдням дзед.

Мост на Піччы ўзарвалі,
прыняла цягнік рака.
Мае сэрца дзед са сталі,
не льюжыць яго рука...

У цэнтры Петрыкава ў парку ёсць аляя герояў і мемарыял загінуўшым воінам. Парк перасякаюць два глыбокія яры. У летні час тут можна пасядзець, адпачыць. Адгэтуль адкрываецца палескі далягляд на Прыпяць. З мармуровага пастамента глядзіць на раку дзед Талаш. У вачах сялянская хітрынка, лагодная і шчырая ўсмешка. Такім і быў гэты незгінальны палескі селянін. Помнік устаноўлены ў 1953 г. Пра гэта 14 ліпеня паведамляла газета «Звязда».

...12 гадзін дня. На трыбуну падываюцца кіраўнікі партызанскіх і савецкіх органаў раёна, госці з Мазыра і Мінска, сыны дзеда Талаша — Даніла і Дзмітрый. Мітынг адкрыў сакратар Палескага абкома КПБ У. Е. Лабанок. Ад імя ўрада рэспублікі з прамовай, прысвечанай памяці легендарнага партызана, выступіў намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР П. А. Абрасімаў.

Пад гукі гімна ён здымае пакрывала. Перад прысутнымі прадстае помнік ра-

боты народнага мастака БССР Э. Азгура. На бронзавай дошцы надпіс:

ПАРТЫЗАНУ В. І. ТАЛАШУ
(ДЗЕДУ ТАЛАШУ) 1844—1946

У цэнтры Мінска размясцілася плошча Якуба Коласа. На ёй уражлівы скульптурна-архітэктурны комплекс, адкрыты 3 лістапада 1972 г. Паэт сядзіць на велізарным камені-валуне, а побач — героі яго твора, якія ўвабралі народны розум і кемлівасць, дабрату і сардэчнасць, сілу і мужнасць. Дзед Талаш, сціскаючы вінтоўку, арліным поглядам углядаецца ўдалячынь. Побач Панас, які паказвае бацьку, дзе прытаіўся вораг...

М. Р. Жыгоцкі

...Прыгаворваецца да расстрэлу

Зміцер Шамрыла ў гады вайны змагаўся ў партызанскім атрадзе Балотнікава 130-й брыгады, быў камандзірам роты. Пасля вызвалення раёна яго пабралі пакінулі ў тыле, прызначылі старшынёй калгаса «Чырвонае Палессе» ў Міхедавічах. Калгас — адна толькі назва, папялішча, каля ста жанчын і дзяцей, некалькі інвалідаў...

Восенню 1944 г. сяк-так узаралі калгаснае поле, цягнучы плуг на сабе, засеялі азімыя. Старшыня сам хадзіў з сявёнкай, ашчадна раскідваючы зерне ў палітую потам і слязьмі зямлю... Улетку наступнага года сабралі ўраджай — цэнтнераў 6—7 з гектара. Толькі на насенне ды калгаснікам раздаць па некалькі грамаў на працадні. А што здаваць дзяржаве?..

Ішоў час, на нарыхтоўчы пункт з «Чырвонага Палесса» не паступала ні кілаграма зерня. Упаўнаважаным па нарыхтоўках па Бабуніцкаму сельсавету быў прызначаны райкомам партыі раённы пракурор Цала, якога называлі «Белая шапка» — ён улетку насіў белую шапку, быў сапраўдным інквізітарам у адносінах да калгаснікаў. Не раз вызывалі Зміцера Шамрылу на пася-

джэнне райкома, патрабавалі здачы збожжа.

— Няма зерня... Не ўрадзіла, на насенне толькі, — адказваў старшыня.

У калгас прыехаў Цала. Зайшлі ў калгасны склад — хлевушок, збіты з дошак. У кутку стаяла каля дзесяці мяхоў.

— Забраць усё! — скамандаваў упаўнаважаны. — Заўтра з раёна адпраўляецца чырвоны абоз.

— Не павязу. Чым сеяць?

— Павязеш! — Цала схапіўся за кабуру нагана на баку.

Бліжэй да вечара ён вярнуўся ў вёску.

— Сядай у машыну!

Зміцер моўчкі падпарадкаваўся.

Мінулі Бабунічы, за Смалаўкай у лесе спыніліся. За ўсю дарогу ніхто не прамовіў слова.

— Выходзь... Пяць крокаў уперад!

Зміцер адышоў. Цала дастаў наган.

— За сабатаж, за зрыў плана нарыхтоўкі збожжа дзяржаве... Іменем Саюза Савецкіх Сацыялістычных рэспублік... Прыгаворваецца да расстрэлу.

Прагучаў стрэл. Зміцер Шамрыла ўпаў, не ўсведамляючы — жывы ён ці мёртвы?

Праз некаторы час апрытомнеў. Жывы... Ціха ў начным лесе, Цала паехаў. Над Людзвінавам бліснула маланка, збіраўся дождж...

Назаўтра Зміцер Шамрыла пайшоў у райком партыі, паклаў на стол партыйны білет. На той час гэта быў сапраўдны подзвіг.

— У «Палессе» старшынёй больш не пайду.

Праз некаторы час Зміцер Шамрыла пасяліўся ў Муляраўцы, каля сарака гадоў працаваў кавалём. Колькі давялося перажыць у партызанах, у колькіх баявых аперацыях удзельнічаў, а такога страху і зневажання не давялося перажыць ніколі... Толькі дзесяцігоддзі пазней ён змог расказаць пра ганебны расстрэл у лесе.

М. П. Шамрыла

«СТАЛІНСКАЯ ПРАЎДА», 1946 г.

Рабочымі дарожнага аддзела і сіламі калгаснікаў поўнаасцю адноўлена на грунтавых дарогах у раёне 13 мастоў даўжынёю на 185 пагонных метраў, пабудавана новых мастоў 37—290 пагонных метраў. Прыведзены ў належны парадак грунтавыя дарогі на 248 кіламетраў.

* * *

64 школы, 2 дзіцячыя дамы выхоўваюць маладое надрастаючае пакаленне нашага раёна. Школамі ахоплены 7535 дзяцей, у дзетдамах выхоўваецца 327 дзяцей. У раёне функцыяніруюць бальніца, амбулаторыя, дзіцячая і жаночая кансультацыя, эпідэмічная станцыя, 4 урачэбныя, 7 фельчарска-акушэрскіх пунктаў, якія абслугоўваюць насельніцтва. Аддзелам дзяржаўнага і сацыяльнага забеспячэння з часу вызвалення раёна выплачана сем'ям ваеннаслужачых, інвалідам працы і інвалідам Айчынай вайны дапамогі і пенсіі на 6 мільёнаў 245 тысяч рублёў. Мнагадзетным і адзінокім маці выплачана дапамога за гэты год 499 тысяч рублёў.

* * *

Ва ўрачыстай абстаноўцы ўвечары 20 сакавіка ў прысутнасці ўсяго калектыву рабочых прамысловых прадпрыемстваў і арцеляў горада быў уручаны пераходны Чырвоны сцяг выканкома абласнога Савета дэпутатаў працоўных і абкома партыі і грашовая прэмія ў суме 3000 рублёў райпрамкамбінату — пераможцу ў абласным сацыялістычным спаборніцтве прадпрыемстваў мясцовай прамысловасці.

Пераходны сцяг уручыў начальнік аблмясшпрама Валчкоў. З адказным словам выступіў тав. Кулак.

* * *

Урачыста прайшоў сход рабочых, служачых і інжынерна-тэхнічных работнікаў Петрыкаўскіх суднабудаўнічай і суднарамонтнай майстэрняў, прысвечаны ўручэнню пераходнага Чырвонага сцяга Дняпроўска-Дзвінскага басейнавага ўпраўлення шляху калектыву майстэрняў, заваяваўшаму першынство ў сацыялістычным спаборніцтве за чэрвень месяц сярод рачнікоў Дняпроўска-Дзвінскага басейна. Па даручэнню начальніка ўпраўлення шляху Чырвоны сцяг быў уручаны сакратаром раённага камітэта партыі таварышам Петрушэвічам.

Уручаючы сцяг дырэктару майстэрняў Сафронаву, Петрушэвіч гарача павіншаваў рабочых, служачых і інжынерна-тэхнічных работнікаў з дасягнутай перамогай.

Жыццё набірае разгон

«Та-та-тах, та-та-тах, та-та-тах» — спяваюць сваю адвечную дарожную песню вагонныя колы. Пачуўшы гэты знаёмы напеў, маладыя бярозкі і хвойкі навішерадкі бягуць насустрач поезду. Падняўшыся на пальчыкі, яны на момант заглядваюць у вокны і гэтак жа хуценька адбягаюць назад. Старыя баравыя сосны хмурацца здалёк на гэтае дзіцячае блазенства. Потым, не вытрымаўшы сур'езнасці, яны паважна паварочваюць свае кашлатыя галовы і доўга пазіраюць услед поезду ў маўклівай задуманнасці.

Густыя клубы паравознага дыму і пары шчыльнымі воблакамі плывуць ля акон вагона і паволі растуць у паветры. Калі ж наляціць вецер і расцеле такое воблака па чорных праталінах,

тады здаецца, што гэта дыхае сваім цёплым дыханнем прыгрэтая першым вясновым сонцам зямля. За вокнамі прапльваюць палескія краявіды, але тыя, хто едзе ў вагоне, не зважаюць на іх: мусіць, нагледзеліся за свой век, ездзячы па гэтай дарозе. Ім куды важней завесці гаворку са свежым чалавекам, падзяліцца сваімі думкамі, разведаць навіны.

У вагоне стаіць рознагалосы гоман. Цячэ павольная дарожная гаворка пра знаёмых, пра навіны, пра тутэйшыя мясціны.

— ...Дык, кажаце, у Конкавічы едзеце?.. Ведаю, а як жа... Гэта вам у Муляраўцы трэба будзе злезці, адтуль бліжэй, — гудзе над усімі галасамі старэчы хрыпаты басок. — Тут у нас на ўсёй Петрыкоўшчыне няма чалавека, які не ведаў бы гэтых Конкавіч. Колісь, за

царом яшчэ, ва ўсёй нашай воласці не было, мусіць, бяднейшай вёскі. І конкаўцы, як хто ўмеў, ратаваліся ад сваёй беднасці. Бывала, украдзе хто каня недзе аж у Сотнічах ці ў Грабаве, а следы прывядуць у Конкавічы... Так і павялася за вёскаю нядобрая слава. Ідзе, бывала, конкавец па базару, а які-небудзь жартаўнік-петрыковец прывітае яго і пытаецца:

— Дзядзька, ты з Конкавіч?

— Сам ты злодзей! — адразу ж разгадвае тонкі намёк конкавец і кідаецца з кулакамі на петрыкоўца.

Ну, а цяпер Конкавічы — не тыя... Калгас там добры. І конкаўцы больш не саромяцца сказаць, адкуль яны родам. А за старшыню ў іх там петрыковец, па прозвішчу Кулак. Вось як памірыла жыццё людзей.

З рознагалосага людскога гоману зноў выбіваецца чыясці гучная гаворка:

— Дык дзе ты цяпер робіш? Усё ў леспрамгасе?

— Ге-э-э, брат, я пасля таго леспрамгаса паўсвета аб'ездзіў. І на цаліне быў... А цяпер еду дадому. Маці пісала, што наш калгас на грашовую аплату пераходзіць.

— Во, і ў нас такія пералётныя дадому вяртаюцца. Ухопяць шылам патакі — і назад... Ды з арміі хлопцы прыходзяць. Прыбаўляецца рабочых рук у калгасе, — адзваецца знаёмы басок.

— Ста-анцыя Пці-іч — аб'яўляе кандуктар, праходзячы па вагоне. І

ледзь толькі поезд спыняецца, ля дзвярэй вагона ўзнікне вясёлы гоман, смех, тупат.

— Сваток, пагасцілі б яшчэ дзяснечак, — упрощае жаночы голас.

— Ды па мне можна, але ж во... Уплялася і цягне дадому.

— Гэй, вы там! Чаго пасталі! Падымайцеся ў вагон. Адпраўляецца ж...

— Заставайцеся здаровы!

— Едзьце здаровы!

Адчыняюцца дзверы і разам з натоўпам людзей у вагон урываецца песня:

Эх, туфелькі, пальчатачкі...

Добры вечар, дзючатачкі!

— От, брат, вяселле дык вяселле! Я такога і не помню...

— А панаякана, а панаварвана! Гэта ж яшчэ тры дні гуляць можна!

— Маладзья жэняцца, а мы старэем, — даносіцца аднекуль з сярэдзіны вагона задумены жаночы голас. — Гэта ж во мая Ніна прыезджала на канікулы...

— Ну, а падключаць жа наш калгас да тае лініі, што з Васілевіч вядуць? — перабівае жаночую гаворку мужчынскі голас.

— Сказалі, падключаць...

— От добра!

Та-та-тах, та-та-тах, та-та-тах — бягуць у далеч палескіх прастораў імклівыя колы.

Плывуць людскія думкі цераз сённяшні ў заўтрашні дзень.

Поезд ідзе на Жыткавічы...

Вера Палтаран

Гонар і слава раёна

З людзьмі і для людзей

Буднік Ганна Іванаўна (н. у 1924 г. у в. Курцічы) усё жыццё працавала паляводам у калгасе «Большавік». Звяно па вырошчванню кок-сагызу, якое яна ўзначальвала, з году ў год атрымлівала высокія ўраджай гэтай нязвычайнай да палескіх умоў культуры.

Узнагароджана ордэнамі Леніна, Працоўнага Чырвонага Сцяга. У 1952 г. Г. І. Буднік удасцёна звання Героя Сацыялістычнай Працы.

Калі пачалася вайна, Іван Буднік пайшоў на фронт. Трывожна было ў краі, партызаны не давалі спакою акупантам, вельмі лютавалі тады карнікі... Ганна — старэйшая ў сям'і, увесь клопат аб сёстрах і браце быў на ёй. Перабраліся да партызан, так і жылі да самага вызвалення раёна ў сямейным партызанскім лагерах.

Г. І. Буднік

У Курьцічах узнавіўся калгас, Ганна пайшла працаваць у паляводчую брыгаду. Вельмі гаравалі гады калгаснікі на грамадскай рабоце, шчыравалі, як ніколі. І заўсёды Ганна была наперадзе — маладосць, няўрымсліваць бра-лі сваё, працавала, здаецца, без стомы. Удзень — у полі, а дома па гаспадарцы таксама работы неўпаварот. На яе прыпадалі толькі золкія ранкі ды да позняй ночы кожны раз не тухла святло газавай лямпы ў хаце...

У 50-м у калгасе пачулі новае сло-ва — кок-сагыз. Вельмі далікатная, капрызная культура. Старанную рабо-тніцу Ганну Буднік прызначылі звен-нявой па яго вырошчванні.

— На ўсё жыццё запомню я той кок-сагыз, — гаворыць Ганна Іванаўна. — Тройчы праполваць за лета даводзілася. Насенне збіралі, сушылі па калівах. А позняй восенню ўбіралі карані — дробныя, тоненькія, нібы нітачкі. Ка-паем дзень, збіраем, зносім у хату, су-шым... Дзень у дзень, да самага снегу.

Ужо ў першы год вырошчвання кок-сагызу ў звяне Ганны Іванаўны быў атрыманы самы высокі ўраджай — амаль па 70 цэнтнераў каранёў з гекта-ра. Не адной яе гэта была заслуга — усяго звяна, у якім шчыравалі разам са звеннявой Лена Боўсун, Вольга Баярчук і іншыя калгасніцы. А ў маі 1952 г. у газеце прачыталі — Ганне Іванаўне прысвоена званне Героя Сацыялістыч-най Працы. Радасці было!..

Усё жыццё аддала нялёгкай справе земляроба Ганна Іванаўна Буднік. Тра-іх дзяцей выхавала ў сваёй дружнай,

працавітай сям’і. Пакуль былі сілы, ні дня не сядзела без работы, у любы момант гатова была прыйсці на дапамо-гу роднай гаспадарцы.

Такія былі людзі, такі іх характар, загартаваны працай, ваенным ліхалец-цем, нялёгкімі сельскімі буднямі...

В. Р. Феранц

Почырк ветэрана

Горбач Піліп Сямёнавіч (н. у 1929 г.) праца-ваў машыністам экскаватара Капаткевіцкай меха-нізаваанай калоны № 67. Выбіраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР, быў намеснікам Стар-шыні Вярхоўнага Савета рэспублікі. У 1966 г. П. С. Горбачу прысвоена званне Героя Сацыялі-стычнай Працы.

У дванаццаць гадоў Піліп Горбач пазнаў ваеннае ліхалецце. Уся работа ў калгасе ў пасляваенныя гады лягла на плечы жанчын і падлеткаў. Менавіта тады хлопец атрымаў сваю першую ўзнагароду — медаль «За самаадданую працу ў гады Вялікай Айчыннай вай-ны». Але не дзеля ўзнагарод шчыраваў на калгасных палетках Піліп Горбач, такі ў яго быў характар — шчыры, няў-рымслівы, неспакойны. Закончыў кур-сы механізатараў, а калі ў 1948 г. у ра-ёне пачаліся меліярацыйныя работы, авалодаў спецыяльнасцю экскаватарш-чыка. Працаваў намочнікам машыніс-та, хутка стаў машыністам. Тады асуш-валі балоты, славу тую дрыгну на Пет-рыкаўшчыне. Піліп Сямёнавіч вызна-чаўся стараннасцю, уменнем з максі-мальнымі магчымасцямі выкарыстоў-ваць тэхніку.

П. С. Горбач

Прышоў Піліп Горбач у Капаткевіцкае БМУ трэста «Калінкавічыводбуд», дзе працаваў больш двух дзесяткаў гадоў, ужо вопытным механізатарам. З першых дзён узяў высокія тэмпы ў рабоце, і хутка пра стараннага экскаватаршчыка, яго багаты вопыт у асушэнні балот са старонак газет стала вядома па ўсёй рэспубліцы. Да яго прыязджалі вучыцца і ён нікому не адказваў — па сабе ведаў, як важна своечасова атрымаць добрую параду, кансультацыю. Не толькі прафесійную, але і жыццёвую, проста чалавечы ўдзел, падтрымку... Многа ў яго было вучняў і ўсе ўспамінаюць яго добрым словам. Першым настаўнікам у авалоданні сакрэтамі прафесійнага майстэрства ён быў і свайму старэйшаму сыну Валянціну. А ўсіх іх у Піліпа Сямёнавіча трое — дастойная змена...

В. Ф. Грыгор'еў

Мірная долблесць салдата

Рудаўскі Аляксандр Сямёнавіч (н. у 1913 г. у в. Курьцічы) — удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, з 1930 г. — калгаснік толькі што створанага калгаса «Бальшавік». Працаваў трактарыстам, брыгадзірам трактарнай брыгады, вызначыўся высокімі ўраджаямі кок-сагызу.

Узнагароджаны ордэнамі Леніна, Працоўнага Чырвонага Сцяга, медалямі. У 1952 г. А. С. Рудаўскаму прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы.

Памёр 17.8.1989 г.

Зямля ў ваколіцах Курьціч не вельмі ўрадлівая — пяскі ды гарфянікі, яна ніколі не пясціла земляробаў доб-

А. С. Рудаўскі

рым ураджаем. Гнула сям'я Рудаўскіх спіну ад цямна да цямна, а ледзь перабіваліся з хлеба на квас. А была яна вялікая — сем братоў і сястра. Рудаўскія аднымі з першых уступілі ў калгас.

Ведалі, што горш не будзе. Хацелі здабыць у калгасе лепшую долю...

На калгасных палетках з'яўляліся першыя трактары і не дзіўна, што братоў цягнула да тэхнікі. Трафім, Герасім і Аляксандр паступілі ў Рудакоўскую школу механізацыі. Механізатар у тыя часы быў віднай фігурай на вёсцы. І ўжо 20-гадовы Саша Рудаўскі — Аляксандр Сямёнавіч. Да прызыву ў армію працаваў на сваім калёсным трактары, адслужыў — і зноў араў, сеяў, убіраў ураджай...

Усю вайну прайшоў А. С. Рудаўскі — з чэрвеня 1941 г. да пераможнага мая 1945 г., які сустрэў у Венгрыі. Усёй душой імкнуўся ён у родную вёску, да мірнай працы, па якой ён так сумаваў...

Радаснай і адначасова горкай была сустрэча салдата з аднавяскоўцамі. Бацькі засталіся жывымі, але вёска спалена да тла, палі закінутыя, буяе пустазелле... Аляксандр успомніў, што пры эвакуацыі тэхнікі ў 1941 г. у Прыпяці патануў трактар. Выцягнулі, адрамантавалі, за рычагі яго сеў Рудаўскі. Старшыня Андрэй Зубар, таксама франтавік, гаварыў:

— Калі б не ты, Аляксандр, не ведаю, як справіліся б з палявымі работамі...

Рабочых рук не хапала, трактар быў на вагу золата. Ад Муляраўскай МТС Аляксандр Рудаўскі пастаянна працаваў у «Бальшавіку». А з 1950 г. усе сілы былі кінуты на вырошчванне новай для Палесся культуры — кок-сагызу. У Курьціцкай брыгадзе пад яго было адведзена 15 гектараў. Кок-сагыз даручылі самаму вопытнаму і стараннаму механізатару Рудаўскаму. Трактарам ён наразаў радкі, калгаснікі ўручную сеялі вельмі дробнае, як мак, насенне, і ўвесь догляд за пасевамі,

уборка ў верасні ўскладаліся на трактарыста... Цяжкая, карпатлівая і адказная работа, і Аляксандр Рудаўскі спраўляўся з ёю. У першы год за поспехі ў вырошчванні кок-сагізу яму быў уручаны ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга, праз год на грудзях ззяла залатая зорка Героя...

Е. І. Стаяноўскі

Не поле перайсці...

Сітніца Іван Васільевіч (н. у 1924 г. у в. Курьцічы) — удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, у пасляваенны час — брыгадзір паляводчай брыгады калгаса «Большавік». Майстар высокіх ураджаяў кок-сагізу. Працаваў старшынёй калгаса «2-я пяцігодка» Капаткевіцкага р.

Узнагароджаны ордэнамі Леніна, Айчыннай Вайны I і II ст., баявымі медалямі. У 1952 г. І. В. Сітніца прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы.

Памёр у 1982 г.

Як імкнуўся дэмабілізаваны салдат Іван Сітніца дамоў, у родныя Курьцічы! Ён ведаў, што вёска разбурана, што ўсе жывуць вельмі цяжка, але тое, што ён убачыў, вельмі ўразіла, болям адгукнулася ў сэрцы... Адны папялішчы навокал, толькі чорны колер, нават дрэвы садоў, якімі раней славілася вёска, магутныя ліпы на вуліцы былі абвуглены. Усё трэба было пачынаць спачатку...

Івана са слязьмі сустрэла маці ў зямлянцы, дзе тулілася ў тыя часы сямя.

— Не плач, — гаварыў сын, гладзячы худзенькія плечы маці. — Усё зробім, усё адновім. Галоўнае — вайна закончылася, мы жывыя...

Іван пачаў працаваць у калгасе. Рабочых рук не хапала — і на будоўлі шчыраваў, і на ферме, у гарачую пару — у паляводстве. Даводзілася ўпрагацца і цягнуць разам з іншымі калгаснікамі плуг...

Аднойчы, калі Сітніца быў у Петрыкаве, яго запрасілі ў райком камсамола.

— Ты чуў пра такую культуру — кок-сагіз? — спытаў камсамольскі сакратар.

— Чытаў у газеце... У нас ён не расце.

— Будзе расці. Вось ты і будзеш вырошчваць.

— Ды што вы! Не, гэтая справа не па мне... Не ўмею, не змагу. Тут патрэбны спецыяліст.

— Іван Васільевіч, — сакратар перайшоў на афіцыйны тон. — Гэта — камсамольскае заданне. Краіне вельмі патрэбны каўчук.

Іван вярнуўся дахаты засмучаны. Але яго падтрымаў бацька:

— Не бядуць!.. Справа сапраўды незнаёмая, цяжкая. Але здолеем...

Пачалі з вучобы. Доўгімі асеннімі, затым зімнімі начамі вывучалі агра-тэхніку новай культуры, асабліва сці яе вырошчвання, знаёміліся з вопытам тых, хто ўжо саджаў кок-сагіз. А культура гэтая сапраўды далікатная, капрызная, прыжывалася яна на Палессі з цяжкасцю і падавалася толькі самым настойлівым, упартым.

І вось наступіла вясна, прыступілі да сям'бы. У тыя дні Іван зусім не бываў дома. Прыйдзе ўжо ноччу, стомлены, упадзе на ложка, а назаўтра з узыходам сонца зноў у полі. Нават бацька непакоіўся:

— Ты нібы конь цягнеш воз угару. Трэба берагчы сілы, на кок-сагізе і жывце, і работа не заканчваецца.

Асілілі-такі непадатлівы кок-сагіз! Самым памятным для Івана Сітніцы быў той дзень у пачатку лета, калі на сонцы ярка ўспыхнула плантацыя паўднёвай культуры, падобнай на звычайны

І. В. Сітніца

дзёмухавец, якая, дзякуючы працавітым рукам камсамольцаў брыгады, адчувала сябе на Палессі зусім нядрэнна. Тысячы тон каштоўнай сыравіны былі здадзены дзяржаве ў пачатку 50-х гадоў. Па працы — і ўзнагарода...

М. Л. Карзуні

Па працы і гонар

Булава Валянціна Паўлаўна (н. у 1941 г. у Капаткевічах) — перадавая прадзільшчыца Баранавіцкага баваўнянага камбіната, ініцыятар, шматлікіх працоўных пачынаў, вопытны настаўнік моладзі.

У 1984 г. В. П. Булава ўдасцоена звання Героя Сацыялістычнай Працы.

Сям'я была вялікай, бацька загінуў на вайне, і Валянціна з дзяцінства пазнала нялёгкую сялянскую працу. Нейк яна пачула, што ў Баранавічах адкрываецца баваўняны камбінат, для работы на ім набіраюцца дзяўчаты. Адрозну загарэлася — паеду... Сустрэлі яе добра, пакіравалі вучыцца ў г. Іванава. Са спецыяльнасцю прадзільшчыцы і вялікім жаданнем працаваць па-новаму, па-стаханаўску, яна вярнулася ў Баранавічы і заявіла: «Пяцігодку выканаю за два з паловай гады»... Не было ніякіх спецыяльных разлікаў, ніхто не ствараў асаблівых умоў, проста Валянціна падлічыла ўсё для сябе і вырашыла, што змога адначасова працаваць на шасці прадзільных машынах. Тут трэба было эканоміць секунды, у бездарным стане трымаць станкі. Усё гэта было па сілах маладой прадзільшчыцы, у якой хапала энергіі, сіл і няўрымслівасці... Інакш яна проста не магла жыць і працаваць.

За поспехі ў працы В. П. Булава была ўзнагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. Праз некаторы час ёй быў уручаны ордэн Леніна. І тады Валянціна Паўлаўна выступіла з пачынам абслугоўваць дзве з паловай тысячы верацён. Каля трох тысяч работніц падтрымалі пачын, Баранавіцкі баваўняны камбінат выйшаў у лік перадавых прадпрыемстваў краіны. Валянціна

Паўлаўна была ўдасцоена Дзяржаўнай прэміі СССР, ёй было прысвоена высокае званне Героя Сацыялістычнай Працы.

Ф. Р. Васілеўскі

Такі характар

Якубовіч Надзея Паўлаўна (н. у 1929 г. у Капаткевічах) — перадавік прамысловасці, рабочая цэха коўкага чыгуну Мінскага аўтамабільнага завода.

У 1960 г. Н. П. Якубовіч прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы.

У цяжкі пасляваенны час Надзея, якой толькі што споўнілася 17 гадоў, па камсамольскай пуцёўцы паехала на будаўніцтва Мінскага аўтамабільнага завода. Не ведала яна тады, што едзе насустрач свайму шчасцю, і менавіта тут, на аўтазаводзе, пройдзе ўсё яе жыццё, знойдзе яе слава і прызвание. Галоўнае — Надзея не баялася працы, яна прызвычалася да яе з дзяцінства ў цяжкія гады акупацыі.

На месцы будучага аўтазавода была вялікая будаўнічая пляцоўка, дзе круглыя суткі не заціхаў напружаны працоўны рытм. Працавалі некаторыя цэхі, і хутка Надзея з рыштванняў, дзе была падсобнай рабочай, перайшла ў ліцейны цэх. Яна была вельмі маладой, бадай, самай маладой у калектыве, але стараннасць у рабоце, добразычлівасць, адкрыты, шчыры характар прынеслі ёй заслужаную павагу і аўтарытэт. Яе выбіраюць брыгадзірам, хутка яна становіцца майстрам у цэху. А потым і вясселе згулялі.

Не дзеля славы і заробкаў шчыравала Надзея Паўлаўна. Такі ў яе характар, інакш яна не можа жыць... Сама выбрала сваю дарогу, ішла па ёй упэўнена і прама. І калі ў газетах быў апублікаваны Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, навіна ўскалыхнула не толькі вялікі калектыв Мінскага аўтазавода, адгукнулася яна і ў Капаткевічах, дзе ўсе, хто ведаў Надзею, прынялі гэта як заканамернасць — інакш і не магло быць...

А. В. Бічан

**ЗАСЛУЖАНЫЯ РАБОТНІКІ
РЭСПУБЛІКІ**

Медыцыны

Клябанаў Ізя Міхайлавіч (н. 11.10.1929 г.) пасля заканчэння ў 1956 г. Віцебскага ветэрынарнага інстытута бесперапынна працаваў галоўным ветурачом саўгаса «Капаткевічы». Узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны».

Памёр 14.10.1976 г.

Ланета Марыя Пятроўна (н. у 1923 г. у г. Петрыкаў) у 1949 г. закончыла Мінскі медыцынскі інстытут, на працягу амаль трох дзесяцігоддзяў працавала ўрачом-тэрапеўтам у Петрыкаўскай раённай бальніцы. Заўсёды вызначалася глыбокімі прафесійнымі ведамі, за чуласць і дабрывно душы яе паважалі хворыя і сябры па рабоце.

Некрашэвіч Вольга Аляксандраўна (н. у 1925 г.) пасля заканчэння ў 1950 г. Мінскага медыцынскага інстытута атрымала накіраванне ў Петрыкаўскі раён, дзе працавала да апошніх дзён жыцця — загадчыцай Смятаніцкага, затым Грабаўскага ўрачэбных участкаў.

Памерла ў 1972 г.

Несцер Глафіра Трафімаўна (н. у 1921 г. у г. Петрыкаў) перад вайной паступіла ў Мінскі медыцынскі інстытут. Заканчвала вучобу ў г. Харкаў і адначасова працавала медыцынскай сястрой у школе ФЗН, затым хірургічнага аддзялення Пермскага шпіталю. Пасля вайны — галоўны ўрач Петрыкаўскай раённай бальніцы, загадчык раённага адзела аховы здароўя. Узнагароджана медалём «За працоўную аднаку».

Народнай адукацыі

Велічкевіч Фелікс Іванавіч (н. у 1915 г.) — удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, да 1943 г. службыў у радах Чырвонай Арміі, затым — у Польскай арміі. За баявыя заслугі ўзнагароджа-

ны ордэнам Айчыннай Вайны II ст., медалямі, мае замежныя ўзнагароды — польскія ордэны «Срэбраны баявы крыж» і «Бронзавы баявы крыж». Пасля дэмабілізацыі ў 1946 г. — на педагогічнай рабоце, настаўнік, затым дырэктар сярэдняй школы № 2 у Петрыкаве. Узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

Ганчар Рыгор Фёдаравіч (н. у 1923 г. у в. Дарашэвічы), удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, адзначаны баявымі ўзнагародамі. З 1946 г. — на педагогічнай рабоце. Працаваў настаўнікам, завучам, звыш 30 гадоў — дырэктарам Брынёўскай сярэдняй школы.

Грыб Ядвіга Пятроўна (н. 18.3.1932 г. у в. Найда Жыткавіцкага р.) пасля заканчэння Петрыкаўскага педагогічнага вучылішча на працягу трох з паловай дзесяткаў гадоў працавала ў школе № 1 г. Петрыкава, умела сумяшчаючы працэс навучання і выхавання дзяцей.

Дусь Яўгенія Піліпаўна (н. у 1912 г. у в. Аголіцкая Рудня) усё свядомае жыццё аддала педагогіцы, працавала на розных пасадах у Капцэвіцкім дзіцячым доме, у Брынёве, у Петрыкаўскай школе-інтэрнаце.

Памерла ў 1985 г.

Краўчанка Міхаіл Іларыёнавіч (н. у 1932 г.) з 1952 г. працаваў у школах раёна настаўнікам, завучам. Звыш 25 гадоў узначальваў райана. Узнагароджаны медалямі, Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

Крукоўскі Анатоль Дзяменцэвіч (н. у 1918 г. у в. Церабень) да вайны працаваў настаўнікам у школе, завочна вучыўся ў Белдзяржуніверсітэце. Усю вайну — на фронце, старшы лейтэнант, камандзір батарэі супрацьтанкавых гармат. Узнагароджаны двума ордэнамі Айчыннай Вайны, Чырвонай Зоркі. Пасля дэмабілізацыі ў 1946 г. Анатоль Дзяменцэвіч вярнуўся ў родны раён,

працаваў завучам Капцэвіцкага педагогічнага вучылішча, затым дырэктарам, настаўнікам сярэдняй школы.

Лосева Яфімія Піліпаўна (н. у 1900 г. у в. Капцэвічы) пачала педагогічную работу ў 1919 г. настаўніцай Капцэвіцкай школы, аддаўшы 45 гадоў жыцця выхаванню дзяцей у роднай вёсцы. Узнагароджана ордэнам Леніна.

Памерла ў 1984 г.

Макарэвіч Рыма Макараўна (н. у 1922 г. у Капаткевічах) на працягу больш трох дзесяткаў гадоў, пачынаючы адразу пасля вызвалення раёна, працавала настаўніцай рускай літаратуры ў Капаткевіцкай сярэдняй школе.

З успамінаў Р. М. Макарэвіч

Улетку 1944 г. мы вярнуліся з лесу, дзе жылі ў час нямецкай акупацыі, і ў жніўні я была прызначана Капаткевіцкім райанам, які знаходзіўся тады ў в. Дуброва, дырэктарам Капаткевіцкай сямігадовай школы. Пасёлак акупанты спалілі дашчэнтку, людзі, якія засталіся жывымі, жылі ў зямлянках, у нямецкіх бункерах, што патаналі ў бур'яне, парослым на папалішчы... Нярэдка было нават цяжка адшукаць месца знаходжання жыхароў, каб узяць на ўлік тых, хто павінен быў наведваць школу. Дарослыя і дзеці, знясіленыя ад голаду, хварэлі на малярню.

Школа размяшчалася ў бункеры. Вучні, у асноўным пераросткі, заняткі наведвалі дрэнна. Галодным і бяздомным, многім з іх было не да вучобы... Чарніла рабілі з альховых шышак, сшыткі з нямецкіх папяровых мяшкоў, па якія хадзілі ў лес, у бункеры, нярэдка рызкуючы жыццём, таму што, здаралася, падрываўліся на мінах. Але нягледзячы на цяжкасці, вучыліся добра, надзвычай добрасумленна.

...Вясной 1945 г., калі растаў снег, вада сабралася ў лагчыне, якая знаходзілася непадалёку ад школы. Аднойчы яна прарвала земляны насып, зроблены намі, і рынулася ў зямлянку. Ішоў

урок рускай мовы ў сёмым класе, пісалі сачыненне. Стаяла цішыня. Раптам пачуўся шум вады, яна націснула на дзверы, і вялізны паток хлынуў у зямлянку... Усе апынуліся па пояс у халоднай вадзе. Мы маглі захлынуцца, пачалася паніка. Сямікласнікі, усе пераросткі, падхапіўшы малодшых на рукі, пачалі выбірацца з зямлянкі. На шчасце, ніхто не пацярпеў.

Наверсе мы, мокрыя і перапалоханыя, стаялі і глядзелі, як вада запаўняе нашу школу. Там засталіся сталы, лаўкі, сшыткі з запісамі... Трэба было шукаць новае месца для вучобы.

Марцынкевіч Марыя Мікалаеўна (н. у 1908 г. у г. Петрыкаў) — старэйшы педагог раёна, вучыла дзяцей у Ляскавіцкай школе з 1931 г., пасля заканчэння Мазырскага педтэхнікума. Доўгі час працавала ў розных школах Петрыкава.

Серанін Самуіл Фёдаравіч (н. у 1916 г. у г. Петрыкаў) — удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, узнагароджаны ордэнам Айчыннай Вайны II ст., Чырвонай Зоркі. Звыш 45 гадоў свае сілы, багаты педагогічны вопыт аддаваў справе навучання і выхавання падрастаючага пакалення. Пасля вайны ўвесь час працаваў у Старынскай пачатковай школе, дзе ім разам з вучнямі пасаджана і вырашчана звыш ста гатункаў дрэў і кустарнікаў. Старынская школа была ўзнагароджана сярэбраным медалём ВДНГ СССР.

Памёр 16.3.1991 г.

Скеп'ян Фёкла Спірыдонаўна (н. у 1908 г. у г. Петрыкаў) працоўную дзейнасць пачала ў 1935 г. настаўніцай у пачатковай школе. У гады Вялікай Айчыннай вайны эвакуіравана ў тыл. Пасля вызвалення раёна ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў вярнулася ў Петрыкаў і да апошніх дзён працавала настаўніцай пачатковых класаў. Узнагароджана медалём «За працоўную доблесць».

Памерла ў 1957 г.

Тарасевіч Віталій Адамавіч (н. у 1925 г. у в. Філагаўка) працаваў настаўнікам, завучам Чалюшчавіцкай, дырэктарам Залескай, Мышанскай школ. Прымаў актыўны ўдзел у грамадскім жыцці, выбіраўся дэпутатам раённага і сельскіх саветаў народных дэпутатаў.

Памёр у 1986 г.

Тышкевіч Пётр Рыгоравіч (н. 5.10.1897 г. у в. Барычаў) — удзельнік першай сусветнай вайны і Кастрычніцкай рэвалюцыі. У 1920 г. накіраваны на педагагічную работу. Завочна закончыў Мінскі педагагічны інстытут імя Горкага. З першых дзён Вялікай Айчыннай вайны П. Р. Тышкевіч на фронце. Быў тройчы паранены, кантужаны. Узнагароджаны ордэнам Айчыннай Вайны II ст., медалямі. Пасля вайны працаваў настаўнікам у Пціцкай сярэдняй школе. За шматгадовую педагагічную дзейнасць узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Памёр у 1986 г.

Фалкіна Берта Давыдаўна (н. у 1916 г.) звыш трыццаці гадоў аддала справе выхавання дзяцей, нязменна працавала настаўніцай рускай мовы і літаратуры ў школе № 2 г. Петрыкава.

Памерла ў 1989 г.

Цалка Адам Іосіфавіч (н. у 1912 г. у в. Сякерычы) у перадваенныя гады працаваў настаўнікам, затым дырэктарам Івашкавіцкай школы. Пасля акупацыі раёна — у партызанскім атрадзе, намеснік камандзіра ўзвода, палітрук роты. З мая 1943 г. — камісар 45-га атрада. Удзельнічаў ва ўсіх асноўных аперацыях атрада, у тым ліку ў разгроме Сякерыцкага гарнізона, узрыве маста праз р. Пціч. Быў двойчы паранены. Узнагароджаны ордэнамі Айчыннай Вайны I і II ст., Чырвонага Сцяга, медалямі. Пасля вайны А. І. Цалка працаваў сакратаром Капаткевіцкага райкома КПБ, дырэктарам школы, загадчыкам райана.

Целюкова Ксенія Фёдарайна (н. у 1921 г.) да Вялікай Айчыннай вайны працавала ў Смятаніцкай школе настаўніцай біялогіі, затым — у Петрыкаве. Вызначалася самаадданасцю ў рабоце, імкненнем да выхавання ў дзяцей пачуцця глыбокай любові да Радзімы, прымала актыўны ўдзел у грамадскім жыцці.

Чаўнавік Фёдар Нічыпаравіч (н. 12.9.1886 г. у м. Капаткевічы) — удзельнік першай сусветнай вайны, чатыры гады быў у нямецкім палоне. Працоўную дзейнасць пачаў настаўнікам у Віленскай губерні. У савецкі час працаваў настаўнікам і дырэктарам Велікасельскай пачатковай школы, затым — настаўнікам матэматыкі, дырэктарам Капаткевіцкай сярэдняй школы.

Памёр 31.6.1973 г.

Лясной гаспадаркі

Прыхно Іван Іванавіч (н. у 1924 г.) — удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, за баявыя заслугі ўзнагароджаны ордэнамі Айчыннай Вайны I ст., Чырвонай Зоркі, медалямі. Пасля заканчэння лесатэхнічнага інстытута працаваў галоўным ляснічым, з 1961 г. на працягу чвэрці стагоддзя — дырэктарам Петрыкаўскага лясгаса. Мірная праца ветэрана адзначана ордэнам «Знак Пашаны», медалямі.

Гандлю

Васілеўская Ніна Андрэеўна (н. у 1938 г.) з 1958 г. працавала ў аб'яднанні грамадскага харчавання г. Петрыкава — шэф-поварам, брыгадзірам, з 1980 г. — загадчыцай цэха паўфабрыкатаў. Узнагароджана ордэнамі Кастрычніцкай Рэвалюцыі і «Знак Пашаны».

Юстыцыі

Сямёнаў Васіль Піліпавіч (н. у 1936 г.) закончыў юрыдычны факультэт Белдзяржуніверсітэта, у 1976г. выбраны народным суддзёй Петрыкаўскага раённага суда, працаваў на гэтай пасадзе звыш дзесяці гадоў.

3 ордэнам Леніна

Буднік Сцяпан Сафронавіч (н. у 1908 г. у в. Ляскавічы) у 1930 г. быў прызваны ў Чырвоную Армію. Закончыў ваенна-палітычную школу і быў накіраваны намеснікам камандзіра па палітычнай частцы асобага батальёна. Вайну С. С. Буднік сустрэў у Літве на граніцы. Першыя атакі ворага былі паспяхова адбіты, палітрук у гэтых баях праявіў выключную рашучасць і адвагу. Адным з першых франтавікоў у вайну ён у жніўні 1941 г. быў прадстаўлены да высокай урадавай ўзнагароды. Быў адзначаны таксама двума ордэнамі Чырвонага Сцяга, Айчынай Вайны II ст., двума Чырвонай Зоркі, баявымі медалямі.

Дэмабілізаваўся палкоўнік С. С. Буднік у 1954 г. Памёр у 1986 г.

Губчык Рыгор Цімафеевіч (н. у 1924 г. у в. Лучыцы) — удзельнік Вялікай Айчынай вайны, быў тройчы паранены. Прымаў удзел у баях на Курскай дузе, у Яска-Кішынёўскай аперацыі, узяцці Будапешта, фарсіраванні р. Одэр. Пасля трэцяга ранення ў лютым 1945 г. яму ампутавалі пагу.

За мужнасць і гераізм, праяўлены пры фарсіраванні р. Одэр і ўзяцці п. Мерцдорф, Р. Ц. Губчык узнагароджаны ордэнам Леніна, многімі іншымі баявымі ўзнагародамі.

Памёр у 1985 г.

Дармель Аляксандр Дзмітрыевіч (н. у 1922 г. у в. Івашкавічы) перад вайной працаваў сакратаром Капаткевіцкага сельскага савета, у гады акупацыі — партызан 125-й брыгады, затым — на фронце. Баявы шлях яго адзначаны многімі баявымі медалямі. На радзіме пасля дэмабілізацыі яго выбіраюць сакратаром Капаткевіцкага райвыканкома, у 1950 г. — старшынёй калгаса ў в. Церабаў, затым — у Галоўчыцах. Калі калгас быў ператвораны ў аддзяленне саўгаса «Навасёлкі», ім на працягу многіх гадоў кіраваў А. Дз. Дармель. Амаль да апошніх дзён жыцця ён праца-

ваў старшынёй Навасёлкаўскага сельскага савета, меў шэраг іншых урадавых узнагарод.

Памёр у 1986 г.

Дубіна Аляксандра Канстанцінаўна (н. у 1932 г. у в. Навасёлкі) пачала сваю працоўную біяграфію ў паляводчай брыгадзе мясцовага калгаса «Чырвоны Кастрычнік» падлеткам у цяжкія пасляваенныя гады. Звыш 30 гадоў шчыравала даяркай. З году ў год раслі надоў ў яе групе кароў, павышалася майстэрства.

Узнагароджана таксама ордэнамі Чырвонага Сцяга, «Знак Пашаны».

Памерла ў 1988 г.

Гаўрук Максім Яўхімавіч (н. у 1903 г. у г. Петрыкаў) назаўсёды звязаў свой лёс з ваенна-марской авіяцыяй, прайшоўшы шлях ад радавога салдата да капітана трэцяга рангу. У гады Вялікай Айчынай вайны — начальнік штаба батальёна, прымаў удзел у баях супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў і японскіх мілітарыстаў.

Узнагароджаны таксама ордэнамі Чырвонага Сцяга, Айчынай Вайны I ст., Чырвонай Зоркі, медалямі.

Кабановіч Надзея Антонаўна (н. у 1924 г. у в. Галубіца) працавала ў паляводчай брыгадзе, была звеннявой, майстрам высокіх ураджаяў кок-сагызу. Інвалід першай групы.

Зізюк Уладзімір Рыгоравіч палкоўнік, займаў адказныя пасады ў Міністэрстве абароны СССР. Удзельнік Вялікай Айчынай вайны, узнагароджаны пяццю баявымі ордэнамі і шматлікімі медалямі. Закончыў ваеннае вучылішча, затым ваенна-педагагічны інстытут у Ленінградзе. Удастоены шасці залатых медалёў ВДНГ СССР за кіраўніцтва вайсковымі часцямі на ўборцы ўраджаю.

Памёр 13.5.1995 г.

Касцееў Серафім Мікалаевіч у далёкіх 20-х гадах быў першым старшынёй

калгаса «Новы Бобрык», затым старшынёй Бобрыкаўскага сельскага савета. У кастрычніку 1930 г. прызваны ў Чырвоную Армію. Письменнага, кемлівага байца накіроўваюць у Палтаўскае ваенна-палітычнае вучылішча ім. Фрунзе.

З чэрвеня 1941 г. Серафім Касцееў — на фронце. На пасадае камісара палка абараняў Маскву. На Арлоўска-Курскай дузе камандаваў артылерыяй 26-й брыгады, на Украіне — камандзір супрацьтанкавага ўмацаванага раёна, у Крыме — намеснік камандзіра дывізіі...

С. М. Касцееў узнагароджаны таксама ордэнамі Айчыннай Вайны I і II ст., трыма ордэнамі Чырвонага Сцяга, Суворова III ст., Чырвонай Зоркі, баявымі медалямі.

Каленік Рыгор Юрковіч (н. у 1901 г. у в. Навасёлкі) пачаў баявую дзейнасць добраахвотнікам па ахове маста праз Прыпяць вясной 1919 г. Восенню паступіў матросам на бронепараход «Трахтаміраў», удзельнік баёў з белапалякамі. У сувязі з зімоўкай караблёў каля Барбарова быў эвакуіраваны з камандай у Гомель, уступіў у Чырвоную Армію, удзельнічаў у грамадзянскай вайне. У 1923 г. дэмабілізаваўся, працаваў бакеншчыкам на Прыпяці, затым быў старшынёй калгаса ў в. Белка і Навасёлкі. З пачатку вайны на фронце, загінуў у сакавіку 1942 г.

Кніга Міхаіл Фёдаравіч (н. у 1923 г.) — удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, майстар вырошчвання коксагызу. Мехаанізаванае звяно, якое ён узначальваў, з году ў год дабівалася высокіх ураджаяў гэтай новай на Палессі культуры.

Памёр у 1982 г.

Кудравец Аркадзій Купрыянавіч (н. у 1928 г. у в. Ванюжычы) пачаў працоўную дзейнасць адразу пасля вызвалення раёна ў родным калгасе «2-я пяцігодка». Быў брыгадзірам, затым кіраўніком Ванюжыцкага аддзялення саўгаса

«Навасёлкі». У аддзяленні заўсёды атрымлівалі добрыя ўраджаі збожжа і бульбы, А. К. Кудравец удастойваўся сярэбранага і бронзавага медалёў ВДНГ СССР.

Узнагароджаны таксама ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі.

Ланька Антон Якаўлевіч (н. у 1895 г. у г. Петрыкаў) з 15 гадоў працаваў на суднабудаўнічай верфі. У імперыялістычную вайну служыў на Балтыйскім флоце, з адабрэннем сустрэў вестку аб рэвалюцыі. З 1921 г. працаваў на розных пасадах у Верхнедняпроўскім рачным параходстве.

Памёр у 1982 г.

Марцінкаўскі Фёдар Рыгоравіч (н. у 1896 г. у г. Петрыкаў) падлеткам пачаў сваю працоўную біяграфію сплаўшчыкам на Прыпяці, дзе шчыраваў усё свядомае жыццё. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны.

Узнагароджаны таксама ордэнам Айчыннай Вайны II ст., медалямі.

Памёр у 1989 г.

Матвееўскі Яфім Рыгоравіч (н. у 1888 г.) — удзельнік партызанскага руху на акупіраванай кайзераўскімі захопнікамі, затым польскімі легіянерамі тэрыторыі. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Уся мірная праца звязана з чыгункай, дзе на ст. Пціч ён працаваў майстрам дыстанцыі шляху.

Памёр у 1985 г.

Мейлах Лявонцый Іванавіч (н. 1.7.1899 г. у Петрыкаве) — палкоўнік медыцынскай службы. У 1915 г. добраахвотна ўступіў у Чырвоную Армію. Закончыў курсы чырвоных камандзіраў, Ленінградскую ваенна-медыцынскую акадэмію. Прымаў удзел у баях супраць японскіх мілітарыстаў у 1939 г., у савецка-фінляндскай вайне. З першых дзён Айчыннай вайны — на фронце, начальнік эвакуацыйнага палявога шпіталю.

Узнагароджаны таксама ордэнамі

Чырвонага Сцяга, Працоўнага Чырвонага Сцяга, двойчы — Чырвонай Зоркі, баявымі медалямі.

Памёр 3.8.1969 г.

Міцкевіч Іван Міхайлавіч (н. у 1905 г. у г. Петрыкаў) усё жыццё працаваў сплаўшчыкам Петрыкаўскага сплаў-участка — рабочым, майстрам, начальнікам сплаўучастка. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны.

Памёр у 1982 г.

Пілецкі Максім Апанасавіч (н. у 1922 г. у в. Снядзін) з чэрвеня 1941 г. выконваў заданне камандавання ў тыле праціўніка. Асабліва вызначыўся пры вызваленні Украіны, выконваючы заданні разведвальнага аддзела штаба 1-га Украінскага фронту. Неаднаразова паказваў у баях прыклады мужнасці і гераізму.

10 красавіка 1945 г. радавы М. А. Пілецкі быў прадстаўлены да ордэна Леніна. Але атрымаць яго не давялося, праз некалькі дзён адважны разведчык загінуў у адным з баёў.

Рачкевіч Фёдар Аўдзеевіч (н. у 1923 г. у в. Івашкавічы) — ветэран-франтавік, у баях з нямецка-фашысцкімі захопнікамі быў тройчы паранены. Пасля дэмабілізацыі на працягу многіх дзесяцігоддзяў працаваў механізатарам у родным калгасе. За ратныя подзвігі ўзнагароджаны ордэнамі Айчыннай Вайны II ст., Чырвонай Зоркі, баявымі медалямі, многімі ўрадавымі ўзнагародамі за мірную працу.

Рудаўскі Ілья Аляксеевіч (н. у 1922 г. у в. Востраў) на калгасную працу выйшаў у 12 гадоў, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны.

У 1950 г. прызначаны брыгадзірам па вырошчванні кок-сагызу. Па 400 і больш цэнтнераў каранёў з гектара ўбіралі ў яго брыгадзе. Узнагароджаны таксама ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Сітніца Іван Максімавіч (н. у 1913 г. у в. Востраў) у перадваенныя гады працаваў трактарыстам Муляраўскай МТС. Бацька яго загінуў у гады сталінскіх рэпрэсій. З пачатку вайны І. М. Сітніца — на фронце, прайшоў вогненнымі дарогамі вайны да самага дня перамогі. Затым працаваў у родным калгасе «Бальшавік», дабіваўся высокіх ураджаяў кок-сагызу. Удастоены ордэнаў Леніна і Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Памёр у ліпені 1979 г.

Скорынава Анастасія Фёдараўна (н. у 1920 г.) перад вайной паступіла ў Мінскі медыцынскі інстытут, закончыла яго ў 1947 г. Працавала ўрачом у Ляскавіцкай амбулаторыі тэрапеўтам, рэнтгеналагам і галоўным урачом раённага туберкулёзнага дыспансера.

Туравец Пётр Іванавіч (н. у 1934 г. у в. Філіпавічы) у 1953 г. закончыў курсы трактарыстаў пры Навасёлкаўскай МТС і да сённяшняга дня працуе механізатарам у мясцовым саўгасе «Навасёлкі». Неаднаразова быў удзельнікам ВДНГ СССР.

Шутаў Фёдар Іванавіч (н. у 1912 г. у в. Навасёлкі) закончыў сельскагаспадарчы тэхнікум, працаваў галоўным аграномам райземаддзела. У гады вайны змагаўся ў 130-й Петрыкаўскай партызанскай брыгадзе. Пасля вызвалення раёна Ф. І. Шутаў — аграном Капаткевіцкай МТС, быў выбраны старшынёй калгаса «Новы шлях», затым — кіраўніком аддзялення саўгаса «Навасёлкі».

Кабановіч Андрэй Іванавіч — удзельнік першай імперыялістычнай і грамадзянскай войнаў. У канцы 1918 г. вярнуўся ў родную вёску Вышалаў і пачаў актыўна арганізоўваць савецкую ўладу ў воласці. Яго выбралі старшынёй Ляскавіцкага рэўкома, затым працаваў на розных адміністрацыйных і гаспадарчых пасадах у раёнах вобласці. З 1938 г. А. І. Кабановіч з'яўляўся

намеснікам Народнага камісара саўгасаў БССР, у пасляваенны час — першым намеснікам міністра саўгасаў рэспублікі, начальнікам Упраўлення саўгасаў Міністэрства сельскай гаспадаркі.
Памёр 10.7.1969 г.

Ястрэмскі Яўхім Сцяпанавіч (н. у 1928 г. у в. Снядзін) пасля вызвалення вёскі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў летам 1944 г. прымаў удзел у размяшчэнні вёсак і тэрыторыі Снядзінскага сельсавета, атрымаў раненне ў абедзве нагі. Працаваў у Снядзінскім участку леспрамгаса, затым з сям'ёй выехаў у Казахстан. На працягу амаль 30 гадоў быў механізатарам у цалінным саўгасе, з году ў год атрымліваў высокую ўраджай збожжа.

Узнагароджаны двума ордэнамі Леніна, Кастрычніцкай Рэвалюцыі.

***

Бамбіза Іван Міхайлавіч (н. 8.10.1952 г. у в. Ляскавічы) закончыў Беларускі інстытут механізацыі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі, працаваў на розных пасадах у гаспадарках Гомельскага і Петрыкаўскага раёнаў. У 1985 г. назначаны начальнікам упраўлення сельскай гаспадаркі Петрыкаўскага райвыканкома, затым працаваў старшынёй выканкома Рэчыцкага раённага савета народных дэпутатаў. Дэпутат Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь дванаццатага склікання. З лютага 1994 г. — намеснік Старшыні Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь. З кастрычніка 1995 г. — міністр па справах СНД.

Кілбас Аляксандр Антонавіч (н. 23.7.1921 г. у в. Грабаў) працаваў настаўнікам у в. Брыньё, у пачатку вайны быў пакінуты для арганізацыі партызанскай барацьбы ў тыле ворага. З снежня 1941 г. у 132-м партызанскім атрадзе, намеснік камісара. У пасляваенны час на камсамольскай і партыйнай рабоце, сакратар гаркома, райкома ў Ка-

А. А. Кілбас

марыне, Любані, Барысаве, Мінску. Дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, на працягу дзесяці гадоў да выхаду на пенсію ў 1982 г. — першы намеснік старшыні Мінскага аблвыканкома. У апошні час — старшыня Мінскага абласнога савета Беларускага таварыства паляўнічых і рыбаловаў.

А. А. Кілбас узнагароджаны ордэнамі Леніна, Айчынай Вайны II ст., трыма ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, Чырвонай Зоркі, баявымі медалямі, у тым ліку іншаземнымі.

Марыніч Міхаіл Афанасьевіч (н. 13.1.1940 г. у в. Новыя Галоўчыцы) пасля заканчэння ў 1964 г. Беларускага політэхнічнага інстытута працаваў майстрам, прарабам, галоўным інжынерам у трэсце «Цэнтратранстэхмантаж». З 1979 г. на савецкай рабоце — у Маскоўскім раённым Савеце народных дэпутатаў, затым намеснік і старшыня выканкома Мінскага гарсавета. Быў паслом Рэспублікі Беларусь у Чэхіі, Славакіі і Венгрыі, першым намеснікам старшыні Дзяржаўнага камітэта па знешніх эканамічных сувязях. Дэпутат Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь дванаццатага склікання. З кастрычніка 1994 г. — міністр знешніх эканамічных сувязей.

Мазай Ніна Мікалаеўна (н. у 1950 г. у в. Чалюшчавічы) пасля заканчэння ў 1972 г. гістарычнага факультэта Белдзяржуніверсітэта працавала выкладчыкам гісторыі ў сельскай школе на Брэстчыне. Доўгі час была на камса-

мольскай рабоце, з 1978 г. — першы сакратар Брэсцкага абкома ЛКСМБ. Да 1985 г. з'яўлялася першым сакратаром ЦК ЛКСМБ, затым працавала намеснікам Старшыні Савета Міністраў БССР. З 1991 г. — пасол Беларусі ў Францыі.

Серада Мікалаі Міхайлавіч (н. у 1947 г. у в. Ляскавічы) — генерал-маёр міліцыі, член канстытуцыйнага суда Рэспублікі Беларусь. Закончыў Валгаградскую вышэйшую школу следчых, Акадэмію МУС у Маскве. Працаваў рабочым у лягасе, участковым інспектарам, следчым у Жыткавіцкім РАУС, начальнікам УУС Гомельскага аблвыканкома, намеснікам міністра ўнутраных спраў рэспублікі. Выбіраўся народным дэпутатам Рэспублікі Беларусь дванацатага склікання.

Узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Пуцяводная зорка

Чаус Пётр Рыгоравіч (н. 7.1.1939 г. у в. Старины) — генерал-палкоўнік, закончыў Мінскае сувораўскае вучылішча, Ваенна-палітычную акадэмію імя Леніна, Ваенную акадэмію Генштаба. Служыў у Паўночна-Каўказскай, Беларускай, Сярэднеазіяцкай, Прыбалтыйскай ваенных акругах, у Афганістане, у Маскве і Мінску, у Чэхаславакіі, прайшоўшы службовы шлях ад лейтэнанта — камандзіра ўзвода — да міністра па справах абароны Рэспублікі Беларусь.

Узнагароджаны двума ордэнамі Чырвонай Зоркі, ордэнам «За службу ў радах узброеных сіл СССР» III ступені, ордэнамі іншаземных дзяржаў.

У кожнага чалавека — свая пуцяводная зорка, а Пётр Рыгоравіч Чаус на-

П. Р. Чаус

радзіўся ў той студзёны дзень 1939 г., відаць, пад зоркаю Марса. І назвалі яго, пятае дзіця ў вялікай, беднай сям'і старынскіх сялян-гаротнікаў, проста і ёмка, між тым Пётр у перакладзе з грэчаскай мовы азначае «камень, скала»... Такім ён і вырас — моцным і па-сялянску простым, надзейным і сціплым.

Зорка гая вяла Пятра Чауса па крутых вайсковых прыступках упэўнена і прама. Сын партызанскага сувязнога, загінуўшага перад самым вызваленнем, ён быў сярод першых навучэнцаў сувораўскага вучылішча, якое адкрылася ў Мінску ў 1953 г. З усіх выпускнікоў вучылішча за больш як чатыры дзесяцігоддзі толькі ён даслужыўся да такога высокага звання.

...Ззду — Ташкенцкае агульнавайскае вучылішча, на плячах — пагоны лейтэнанта. Пацягнуліся чарадой вайсковыя будні — Сярэдняя Азія і Украіна, Беларусь і Расія... І што за лёс выдаўся будучаму палкаводцу! Усюды там, дзе патыхае агнём, дзе ў так званы мірны час пахне порахам, вырашаецца лёс краіны, якім бы ні быў ён супярэчлівым з сённяшняга пункту гледжання, там у першых радах афіцэр Пётр Чаус.

Новачаркаск, 1962 год. Вядомыя сёння падзеі, якія доўгі час скрываліся ад народа. У тых трагічных падзеях, у гушчыні якіх апынуўся Пятро Чаус, ён атрымаў сур'ёзны экзамен на сталасць і мужнасць, на палітычную свядомасць.

Наступіў жнівень 1968 г., фарсіраваны марш праз Украіну, Карпаты — наперадзе была Чэхаславакія. У першых радах акупацыйных войск, як цяпер гавораць, — намеснік камандзіра танкавага батальёна Пётр Чаус. Між тым, тады, чвэрць стагоддзя назад, быў зусім іншы погляд на падзеі, і тыя, хто ў іх удзельнічаў, ганарыліся сваёй місіяй...

Асобная старонка ў жыцці Пятра Чауса — Афганістан, які, як стала сёння зразумела, стаў папярэднікам разва-

ду вялікага Савецкага Саюза... Як ставіцца да той несправядлівай, непатрэбнай вайны?.. У Афганістане генерал Пётр Чаус быў ваенным саветнікам самых высокіх рангаў, планаваў і сам удзельнічаў у многіх баявых аперацыях, зрабіў нямала для таго, каб прадухіліць ці знізіць страты нашых войск. Пётр Чаус і ў Афганістане, як і ўсюды, дзе ён служыў, выконваў свае нялёгка абавязкі добрасумленна, з поўнай выкладкай, не перакладваючы яе на плечы другіх.

В. Р. Ферацц

Высокае неба

Анатоль Лявонцьевіч Рудзеня нарадзіўся ў 1937 г. у Капаткевічах. У дзяцінстве страціў бацькоў. Ён адразу нібы пасталеў і памужнеў і, магчыма, яшчэ тады вырашыў стаць вайскоўцам. Ад дзеда, які яго выхоўваў, Анатоль цвёрда засвоіў, што для гэтага трэба добра вучыцца, многа ведаць. Па ўсіх прадметах у яго былі добрыя і выдатныя адзнакі.

Хутка праляцелі гады вучобы ў школе. Анатоль Рудзеня паступіў у лётнае вучылішча. Збылася мара!.. Вучылішча ён закончыў з адзнакай. Вось яно — неба, высокае, блакітнае, неабсяжнае...

Класнага лётчыка Анатоля Рудзеню камандаванне накіроўвае ў акадэмію імя Ю. А. Гагарына. І тут ён — адзін з лепшых, закончыў акадэмію з адзнакай. Дзе б ні служыў майстар вышэйшага пілатажу, ён усюды карыстаўся заслужаным аўтарытэтам. Радкі з газеты «Савецкі патрыёт» за 1974 г.: «Практычныя вучэнні ў разгары... Усё разлічана да секунды, змерана да метра. Маёр Рудзеня далажыў кіраўніку палётаў аб гатоўнасці. «Запуск», — адказалі з КП. Афіцэр нажаў на кнопку запуску. За хвостом знішчальніка-бамбардзіроўшчыка задрыжалі кароткія языкі полмя. Услед ажылі турбіны яшчэ некалькіх ракетаносцаў. Ваенны лётчык I класа, паветраны ас узначаліў групу баявых машын, упэўнена павёў да месца, дзе быў выяўлены разведчыкамі

аэрадром «праціўніка». Выкідванне. З першага заходу цэль знішчана»...

Генерал-маёр авіяцыі Анатоль Лявонцьевіч Рудзеня ніколі не спыняўся на дасягнутым, ён засвоіў шэсць тынаў сучасных баявых машын, падрыхтаваў шмат класных лётчыкаў. Узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі, «За службу Радзіме ва Узброеных Сілах» III ст., дзевяцію медалямі. І ніколі не забываў, што стартавая пляцоўка яго ўзлёту — тут, на роднай палескай зямлі...

В. Ц. Талецкі

* * *

Рудзько Іван Харытонавіч (н. 18.5. 1901 г. у г. Петрыкаў) — удзельнік грамадзянскай вайны, прымаў удзел у барацьбе з бандамі Булак-Балаховіча ў раёне Мазыра — Рэчыцы. У гады Вялікай Айчыннай вайны — у Камітэце абароны і Дзяржплане СССР, кантраляваў забеспячэнне Узброеных Сіл спецыяльнай тэхнікай і ўзбраеннем. У 1938 г. закончыў Ваенную акадэмію механізацыі і матарызацыі Чырвонай Арміі, генерал-маёр інжынерна-тэхнічнай службы. Дэмабілізаваны з арміі ў 1960 г. Узнагароджаны сямю ордэнамі, у тым ліку ордэнам Леніна, медалямі. Памёр І. Х. Рудзько ў 1969 г.

На зямлі палескай

Палтаран Вера Сямёнаўна (н. 28.3. 1919 г. у в. Бабунічы) — беларуская пісьменніца. Вучылася ў Мінскім педагагічным інстытуце, пасля

В. С. Палтаран

вайны закончыла БДУ. Працавала ў газетах «Чырвоная змена», «Літаратура і мастацтва», у часопісе «Маладосць», затым — загадчык аддзела ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». Выдала кнігі «Ключы ад Сезама» і «Дзівасіл», за якія ўда-

стоена Дзяржаўнай прэміі БССР імя П. Лесяўскага. Асноўная тэма нарысаў Веры Палтаран — роднае Палессе, жыццё сучаснай вёскі, душа чалавека-працаўніка.

Памерла В. С. Палтаран 28.3.1989 г.

...І вось яны, гэтыя сцежкі, — ужо не ў думках, а перад вачамі. Петрыкаў... Стаіць ён на высокім беразе Прыпяці, у вянку сасновых бароў. Паглядзіш адсюль на шырокую спакойную раку, на жоўтыя прырочныя плёсы, на засмужаныя зарэчныя далі, прыслушаешся, як перагукваюцца на вадзе параходы і баржы, і табе раптам здаецца, што ты стаіш дзе-нібудзь на Уладзімірскай горцы ў Кіеве...

Нас, чатырох пасажыраў райкомаўскага «газіка», сабрала разам адна дарога: дабіраемся ў калгас «Бальшавік»... Трымціць, лапача над галавою старэнькі, паліялы брызент, натужна вые матор, машына, выпяўшы з аднае калюжыны, тут жа нырае ў другую. Эх, дарогі! Колькі вы ўкарацілі веку машынамі!.. Гэта ж каб сабраць усе тэя грошы, якія трацяцца з году ў год на рамонт разбітых на гэтых дарогах легкавушак і грузавікоў, то можна было б не тое што пазасыпаць дарогі гравіем, а пазаліваць гудронам.

Што, ці не Людвіноў ужо? Так і ёсць — Людвіноў. Хутка і Курыцічы — цэнтр калгаса «Бальшавік», Людвіноў — адна з яго васьмі брыгад.

Курыцічы... Некалі гэта была самая бедная вёска на Петрыкаўшчыне. Зямлі мала, ды і якая тая зямля — адны пяскі! А кругом, як вокам акінуць, ляжалі непраходныя балоты. Чаго-чаго, а лазы на лапці хапала. Ідзе, бывала, курыкавец у госці ў Бабунічы ці Міхедавічы, за плячамі ў яго торба і нешта ладнае ў ёй цяляпасца. Што ж, мо чалавек гасцінец які нясе сваякам... А-яй, ліха яго мела, таго гасцінца — лапці там ляжаць, новыя, лазовыя.

Пазней Курыцічы славіліся сваімі музыкамі. Жылі тут на ўсю Петрыкаўшчыну славуцьця Пятры — адзін граў на скрынцы, другі — на кларнеце, а трэці на бубне падбіваў. Раскошная была па тым часе музыка!

Не вярнуўся з вайны ніводзін Пятро. І ніхто не ведае, дзе яны палеглі і якія вятры напяваюць ім свае вечныя песні... Ну, скажы ты, якія чэпкія гэтыя ўспаміны! Успыхне ў памяці адно, за ім пацigneцца другое...

...Цётка Насця падпаліла ў печы, унесла ў хату кош бульбы і высыпала ў таз з вадой. Вось дык бульба! Чатыры-пяць бульбін — і поўны чыгун. Цётка Насця рэжа бульбу на кавалкі, каб больш улезла ў чыгун, і расказвае:

— Ето яшчэ малая... Лето мокрае было... А як парасце каторы год — і кош не трэба: кладзі на руку, як паленне, і нясі.

У печы ўгараюцца дровы, у комін шугае вясёлае барвоае пoldымя. Пахне дымком, палітаю на цэглу вадою, кіслым цестам. Цётка Насця падсоўвае да прыпечка ўслончык з дзежкаю і ставіць у печ, на гарачае вуголле, скавараду.

— А яшчэ жыто ў нас расце моцно дабрэннае, — упраўляючыся ля печы, расказвае яна. — Спячэш хлеб, дык як булка.

Цётка Насця адстаўляе ад агню гаршкі, адцягвае скавараду і, абапёршыся на вілачнік, доўга стаіць моўчкі.

— Жытка мая была нялёгкая, — сумна ўдыхае яна. — Расла ў такой беднасці, што і спомніць страшна. Замуж пайшла маладая, ды не пайшло мне на дабро тое замужжа. Буў у нас тут адзін чалавек. Багато жыў! Мы, маладыя, усё да яго ў заробаткі хадзілі. Ну, прыгледзеўся ён, што я да работы такая падка, ды і прысылае сватоў: за сына сватаць. Падумала я, паразважала сваім дурным розумам, ды і рашыла — пайду, можа хоць кавалку хлеба жадна не буду...

І года я не пра жыла замужам, як пачалося раскулачванне. От тут я і агледзелася, куды завяла мяне ліхая доля, загаласіла: «А якое ж ліхо несла мяне ў етую хату? Што ж я буду рабіць — у мяне ж скоро малое будзе...»

Пашкадавалі мяне добрыя людзі, не выслалі з тою сям'ёй. Адалі бацьку з маткай, пакуль дзіця родзіцца...

Стала я зноў жыць у бацькавай хаце — ні дзеўка, ні ўдава. Бувало, дзе ні іду, што ні раблю, а ў душы адзін страх, адна трывога: от скажучь — збірайся... От скажучь... І тое дзіця маё то мне нямілае робіцца, то аж заходжуся ад жалю да яго...

Ну, радзілася дзіця... Месяц праходзіць — ніхто мне нічога не кажа. Паўгода... Так і мінулася тое ліхо.

Дзіця не доўга пажыло на свеце, памерла, засталася я адна. Було мне тады семнаццаць — васемнаццаць год, людзі казалі, харошая была... Пачалі мне трапляцца і хлопцы, і мужчыны, але хто раз апёкся...

Неяк перад самай ужо вайною сустрэла харошага чалавека. Пажаніліся, ды пажылі нядоўга. Пачалася вайна, яго забралі ў армію, і я зноў засталася адна.

А самае большае гора пабачыла, калі прыйшлі немцы... Спалілі нашы хаты, людзей многа пабілі. Бачым мы — бяда, і давай у лес уцякаць. Пакапалі там сабе зямлянкі і сядзім, як тэя краты. А тут —

аблава за аблаваю... І да таго, бывало, заганяюць етых бедных людзей, што ўпадзеш дзе ля купіны і сілы няма падняцца. Але ж як страляць блізка, то адкуль тая і сіла бярэцца — падхопіцца і ляціш без душы, як заяц...

От так загналі нас у страшна гразкае балото. Сядзім мы, хто аберуч абшчачіў паваленае дрэва, хто за куст учачіўся. А каля нас усё нешта шлёп-шлёп у валу, шлёп-шлёп... Прыгледзеліся, аж ето курыныя галовы ў твань ляцяць — немцы на беразе курэй на абед рэжучь... А мы перамерзлі ў вадзе, дрыжым. Ды і дрыжаць баімся — бераг жа блізка... Пайшлі. Мы падаждалі яшчэ трохі — ціхо... Вылезлі мы з балота ды і кінуліся да сваіх зямлянак, там у нас трохі круп было: ён жа, голад, бувае, і за смерць страшнейшы. Тут, ля зямлянак, нас і абкружылі... Тых, хто ўцякаў, перастралілі, а астатніх на станцыю ды ў вагоны... Не магу я пра ето...

Цётка Насця адварочваецца да печы і доўга б'е чапаялю па галавешках. Потым бярэ з паліцы талерку, нож і моўчкі выходзіць з хаты.

Ціха патраскваюць галавешкі ў печы, сіпіць каля гаршкоў гарачае вуголле, мерна, адна за другою, падаюць важкія кроплі вады. Пішыня. Спакой... І нішто не напамінае аб тым, што ў гэтай цішыні і спакой жыве вялікі чалавечы боль.

Цётка Насця вяртаецца ў хату, несучы на талерцы кавалак сала і яйкі.

— Загаварылася і пра сьнеданне забуду, — вінавата ўсміхаецца яна. — Здаецца, даўно тое было, а от не забуваецца... Вярнуліся мы, хто — з лесу, хто — з арміі, хто з Германіі, глядзім, няма нашага сьля, адзін бур'ян калышанца. Пабедавалі мы, паплакалі ды — за сякеры, за лапаты... Ой і рабілі ж людзі! Адкуль у іх столькі сілы бралася? Галодныя, халодныя, а не было ім ні дня, ні ночы. Палажылі сілы на етае балота, але ж затое што ні пасееш, што ні пасадзіш — расце, як на дражджах. Ето ж ці не траім чалавекам з нашага калгаса Героя далі?.. Рудаўскаму, Сітніцы і Буднік... Траім!

Цётка Насця хвіліну памаўчала, а потым неяк сарамліва і збянтэжана ўсміхнулася і сказала:

— То і ў мяне ж нешта е... От я вам пакажу...

Старанна выцершы ручніком рукі, яна пайшла на чыстую палавіну, прынесла адтуль нешта загорнутае ў белую хусцінку і пачала асыярожна разгортваць. На твары ў яе святлілася нясмелая, сарамлівая ўсмішка.

— От, — працягнула яна маленькую тоненькую кніжачку, зверху якой ярка бліснуў чырванню і срэбрам ордэн.

«...Грэска Анастасія Іванаўна... ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. 31 мая 1952 года.»

Цётка Насця збянтэжана бліснула загуманеным слязою позіркам, пачырванела і пачала загортваць свой скарб у хусцінку...

Дзень хлішца да вечара. У акно свеціць сонца, і ў яго мяккім святле адчуваецца халадок і блізка прыцемкі.

Цётка Насця сядзіць ля акна і спяшаецца нешта завідна дашыць. Паўз акно мільгае постаць. Цётка Насця, хутка сядуючы шывок за шывком, заклапочана гаворыць:

— Не паспела... Ідзе ўжо мая Куліна...

Чуюцца прыглушаныя крокі ў сенцах, гулчэйшыя — у кухні, і праз адчыненыя дзверы ў пакой заглядае ладная, з малажаным ружовым тварам і густымі сівымі валасамі жанчына.

— Заходзь, чаго стала ў парозе? — цётка Насця адсоўваецца на край услончыка, даючы месца госці.

Цётка Куліна скідае ватоўку, хустку, вешае ля парога і абводзіць нас высельнымі сінімі вачамі.

— У цябе ето, Насця, мо госці? — пытаецца яна, прысаджваючыся на услончык. — Здалёк?..

— З Мінска.

— Добра, што Мінску да Курьпічх клопат е. Толькі дзе ж вы былі, нашы дарагія госцейкі, як у етых Курьпічхах усё на грамы мералі. От тады трэба было паглядзец, а то цяпер... Чаго ты, Насця, на мяне пазіраеш?..

— А хто табе што кажа?.. От на, прыкінь, ці добра я рукавы ўставіла.

Цётка Куліна надзявае чырвоную квяцістую кофту, абцягвае і абгладжвае яе на сабе і, памаладзела, прыгожая, бліскае белазубаю ўсмішкай:

— Мо, які дзед і зірне...

— О-ой, божухна-бацухна, якія ўжо дзяды на ўме. На табе тваю кохту і дай мне з чалавекам пагаварыць... От вы пытаецеся, як жывём. Паваявалі мы са сваім балотам — ето ж яшчэ да вайны пачалі яго асушваць. Канавы трэба было капаць у шырыню паўтара метра, ды ў глыбіню метр трыццаць. Дык, паверце, па дваццаць метраў за дзень выганялі. Ідзём, бывало, увечары дадому, мокрыя па пояс, флаг чырвоны перад сабою нясем, а рукі аж гудуць ад стомы і ногі, настуджаныя за дзень у вадзе, служыць не хочучь... А назаўтра прыйдзем, дый зноў за лапаты. І асілілі-такі, не былі б то палешукі... У тыя гады мы многа паспелі зрабіць, ужо абжывацца трохі сталі, як пачалася вайна... Дзе толькі не насіла мяне гора ў тыя страшныя гады!..

Помню, палавілі нас немцы ў лесе, запэрылі ў таварныя вагоны і павезлі ў Германею. Суткі едзем, другія... За чэчвера сутак у мяне макавай расінкі ў роце не было. Ну, а ў Германеі рабіла ў памешчыка, па-іхняму баўера. У яго было многа парабкоў: хто са скацінаю ўпраўляўся, хто на кухні прыслужваў, а я на поле рабіць хадзіла. Прыйду, бывало, на тое поле, нягожая, галодная, абабраная, зірну ў той бок, дзе сонца ўзыходзіць, ды як загалашу...

Аслабанлі нас з таго лагера амерыканскія салдаты. Прыехала я ў Брэст, ды як глянула, што ето ж

ужо наша зямля, і людзі кругом нашы, і гаворка наша... Назаўтра глянулі на мяне жанкі, з якімі я да Брэста разам ехала, і рукамі ўсплянулі: «Ой, што ж ето з табой зрабілася... Ты ж сівая ўся!»
 Прыехала ў Куршычы... Ні аднае хаты, ні аднаго двара, толькі вецер з канца ў канец сяла па бур'яне гуляе. Пайшла я па этаму бур'яну на сваё селігча. Стала, гляджу... І ні слёз у мяне, ні голасу, толькі чую, як усю мяне з галавы да ног холадам праймае.

Не ведаю, колькі я так прастаяла, як раптам нешта з бур'яну — шусь мне пад ногі. Гляджу — кот, што да вайны ў нас жыў. «Коцічак мой, коцічак...» — нагнулася, каб яго паглядзіць, а ён як фыркне да — у бур'ян. Глядзіць адтуль, на ўсім відно — пазнаў, але страх мацней за етую памяць. Так ён больш ніколі і не пайшоў у хату, як мы яго не звалі...

Каб расказаць, як мы тут, на етых папаялішчах, жыць пасля вайны пачыналі, то не хапіла б усяе ночы. Не было ж у нас ні каня, ні вала — усяе тае і скапіны на ўсё сяло, што мой кот. То, бывало, упражэцца баб дванаццаць у плуг, а я іду за плугам, на хадзі адваленую скібу нагой прытоптваю ды яшчэ і пагукваю: «Но-о, жаначкі, но-о! Весялей, мае конікі, варушыцеся!» А тыя «конікі», галодныя, цягнуць-цягнуць, выб'юцца з сілы, пападаюць у баразну ды як загалосыць! О-ой, божахна-бацохна...

Ну, з часам перабылося, перажылося і этае гора. І калгас мы адстроілі, і хат панастаўлялі. Толькі б і жыць цяпер, дык здароўя няма. Бачыце, якая ў мяне рука? То цяпер яшчэ нічога, а то ж распухне — як калода. Ето ж што ў мяне за праява була з этаю рукою... Іду я неяк з работы, бачу, у адным двары людзей многа сабралася.

- Што тут такое робіцца?
- Карова здыхае. Санешнікам палавілася.
- Дак чаго ж вы стаіце, разявы?

Закасала я рукаў, усадзіла карове руку ў горла, намацала кавалак санешніку, змяла яго ў жмені, а тут карова хапіла паветра ды як сісіне сківіцы...

Карову то я выратавала, а сама от папанасілася з этаю рукою, от папаенчыла. Правая ж, карміцелька. Пайду, бывало, палоч, параблю трохі і чую — анямела мая рука, пальцам паварушыць не магу. Тады пачынаю біць яе левай рукой ды прыгаворваць: «Рабі, гультайка, рабі! Нам з табою ніхто не наробіць!» Налушчую етак, трохі ажыве мая рука, і я зноў — за поліва ці за капаніцу.

От якая яна ў мяне выйшла, мая жытка. Пражыла я яе і не малую, а не агледзелася, калі ето яна прамільгнула. Паверыце, другі раз і душа баліць, і рука баліць, а як гляну на белы свет, то праз еты мой боль ён мне яшчэ мілейшы робіцца. І так хочацца, каб усё было спакойна і ціха, што, здаецца, кінула б, рынула ўсё чысенька і, як стаю, босая і праставалася, усю землю аббегла б ды агледзела: ці не гарыць дзе, ці не тлее дзе якая іскра...

1963 г.
 З кнігі «Дзівасіл»

З глыбіні стагоддзяў

Пасля грамадзянскай вайны дзед Талаш з малодшым сынам Змітром жыў у Навасёлках. Бабка Пелагея памерла, Васіль Ісакавіч другі раз не ажаніўся. У сялянскай гаспадарцы цяжка абысціся без жаночых рук. Старэйшы сын Даніла жыў асобна. Неяк дзед сказаў Змітру:

«Нехта з нас павінен ажаніцца. Ці ты, ці я...» Зміцер адказаў: «Леш я ажанюся». Так у хаце Талашоў з'явілася маладая гаспадыня, жонка Змітра. Жылі дружна, працавалі многа, старанна, у хаце быў дастатак. Змітра пасля выхаду кнігі Я. Коласа «Дрыгва» ўсё часцей пачалі зваць Панасам — такое імя даў сыну дзед Талаша пісьменнік у кнізе. Ён ствараў аповесць, не будучы асабіста знаёмым з Талашом, і Васілю Ісакавічу даў другое імя — Рыгор, не

дзіўна, што па-другому назваў і дзедых сыноў.

Дзед Талаш ахвотна ўспамінаў пра сваё гераічнае мінулае ў гады грамадзянскай вайны. Ездзіў у Мінск, сустракаўся з Я. Коласам. У Навасёлкі нярэдка прыязджалі экскурсанты, усе хацелі ўбачыць легендарнага дзеда... Гасцей нярэдка сустракаў Зміцер, ён ахвотна расказаў пра сябе; пра бацьку. У маладой сям' з'явіліся дзеці — сыны Уладзімір і Міхаіл, дочки Клава, Ніна, Валя і Люба. Дзмітрый Васільевіч у канцы 1977 г. прымаў удзел у перадачы, прысвечанай Я. Коласу, дыктар павіншаваў яго з 75-годдзем. А праз некалькі тыдняў сын легендарнага Талаша памёр...

Старэйшы сын Васіля Ісакавіча Даніла выведзены Я. Коласам у «Дрыгве» пад іменем Максіма. Даніла быў больш падобны на бацьку — такі ж каржакава-

ты, нос з гарбінкай, хітраваты позірк дасціпных маленькіх вачэй, толькі больш стрыманы, негаваркі. Такім выведзены Максім і ў «Дрыпве». Усё жыццё ён пражыў у Навасёлках, дзе на ўскраіне вёскі і сёння стаіць яго хата. Пражыў Даніла Васільевіч 86 гадоў, у яго было дзесяць дзяцей. Сямёра памерлі ў малым узросце, а сыны Пятро, Якаў і Павел пражылі вялікае, цікавае жыццё. Пятро Данілавіч, падпалкоўнік Савецкай Арміі, бачыў дзеда апошні раз перад самай вайной. Ён расказваў, што дзед вельмі любіў дзяцей, а тыя — старога, заўсёды круціліся каля яго.

Старэйшы ўнук Васіля Ісакавіча Якаў працаваў да вайны старшынёй мясцовага калгаса «Чырвоны партызан». У час гітлераўскай акупацыі ён з бацькам пайшоў у партызаны, ваяваў у атрадзе А. І. Трухановіча, які ўваходзіў у 130-ю Петрыкаўскую брыгаду. Даніла Васільевіч займаўся гаспадаркай атрада, а Якаў Данілавіч быў камандзірам узвода, ваяваў мужна і смела, як і дзед. У адной з дыверсій на магістралі быў цяжка паранены і памёр як сапраўдны воін-патрыёт.

Такі ж лёс напаткаў і сярэдняга Данілавага сына Паўла — ён загінуў на фронце. Засталіся два яго сыны — Леанід і Аляксандр.

Дочкі Васіля Ісакавіча Ганна і Настасся рана пакінулі родную вёску, выйшлі замуж у Ацёркі. У сярэдняй, Ганны (па мужу Кнігі), было дванаццаць дзяцей. Сямёра з іх памерлі, засталіся пяць сыноў: Даніла, Васіль, Пётр, Сцяпан, Міхась жывуць у Ацёрках, астатнія ў Мазурах і Петразаводску. Ганна Васільеўна ўсё жыццё працавала ў калгасе — рвала лён, грабла сена, палола... Любіла прасці і ткаць. Пражыла яна семдзесят гадоў.

Вельмі падобнай на сваю сястру была малодшая, Настасся. Яна тройчы выходзіла замуж, жаночае шчасце ёй чамусьці ніяк не давалася. У гэтых шлюбах яна нарадзіла трох дачок — Антаніну, Любу, Ліду і сына Фёдара. Выхоўвала

яшчэ дзвюх дзяўчынак Кацю і Маню — дачок аднаго з мужоў. Двое з дзяцей жывуць у Ацёрках. Настасся Васільеўна шмат гадоў працавала дзяржавай, пражыла семдзесят восем гадоў.

Старэйшай дачка Талаша, Наталлі, быў наканаваны кароткі век. Замуж выйшла ў вёску Курыцічы, нарадзіла дачушку Вольгу і памерла, калі ёй было 25 гадоў. Дзед Талаш узяў паўтарагадовую ўнучку на выхаванне. Вольга Савельеўна часта ўспамінае дзеда, яго дабрыню і клопат. Маці сваю яна не памятае, але пра цётка можа расказваць доўга. Васіль Ісакавіч часта прыходзіў у Ацёркі да дачок і нярэдка браў маленькую Волю з сабою.

— Калі я прыходзіла з дзедам да цётка, — расказвае Вольга Грэська, — мне ў кожнай з іх бачылася мама. Цёткі былі яшчэ маладыя, яны не шкадавалі для мяне ласкі і цяпла. Не скажу, каб гэта былі начуці «да сірацінкі», шкадаванне... Гэта былі ласка і цеплыня вельмі родных людзей.

Цёткі не былі вядомыя, як іх браты. Пра іх у Коласавым творы нават не ўпамінаецца. Гэта былі звычайныя працаўніцы, на плечы якіх лёг увесь цяжар сялянскай працы — уручную жалі, малацілі, гадавалі дзяцей... Бацькавай славай не карысталіся, не прасілі дапамогі як дочки славутага Талаша.

Многа ўнукаў, яшчэ больш праўнукаў і прапраўнукаў у дзеда Талаша. Многія з іх маюць сярэдняю і вышэйшую адукацыю. Жывуць у розных кутках нашай Бацькаўшчыны, блізкага і далёкага замежжа, працуюць у розных галінах роднай гаспадаркі.

— Любіла я дзеда, і ён мяне, — значае ўнучка дзеда Клаўдзія Талаш, што жыве ў Светлагорску. — Каб не ён, хіба я вывучылася б на ўрача? Не было за што з Петрыкава выехаць. Цяжкія гады былі...

Памяць дзеда Талаша — у глыбокіх каранях, якія ён пакінуў у роднай зямлі, у яго нашчадках, унуках і праўнуках, і яшчэ ў многіх прапра...

М. Р. Жыгоўскі

Воін, вучоны, настаўнік

З дзіцячых гадоў Неафіт Рагозін працаваў у памешчыка, змог закончыць толькі два класы царкоўна-прыходскай школы. Не сядзеў склаўшы рукі у час нямецкай акупацыі, бела-польскай інтэрвенцый краю. У 1919 г., калі Неафіту было 17 гадоў, ён стаў байцом 58-га пяхотнага палка, які трымаў абарону на Прыпяці і Убарці, і хутка быў прызначаны намеснікам камісара батальёна.

У баях з інтэрвентамі Неафіт Рагозін паказаў сябе рашучым і мужным воінам. Праз некаторы час ён узначаліў дыверсійную групу, якая здзейсніла шэраг дзёрзкіх аперацый у тыле бела-палякаў. Быў ажыццёўлены рэйд на тылах праціўніка ажно да Сарнаў. Узарваны два чыгуначныя масты, знішчана шмат жывой сілы і тэхнікі ворага. Потым быў Крым, фарсіраванне Сіваша, удзел у ліквідацыі банд басмачоў у Сярэдняй Азіі. І яшчэ адзін фронт — барацьбы з тыфам, голадам...

Дэмабілізаваўся Неафіт Рагозін толькі ў 1927 г. Закончыў універсітэт імя Я. Сьвярдлова ў Маскве, інстытут чырвонай прафесуры. Ён прагна цягнуўся да ведаў, шмат працаваў у галіне эканомікі, і ў 1934 г. быў прызначаны дырэктарам планава-эканамічнага інстытута пры Дзяржплане СССР. У перадвасныя гады Неафіт Ермалаевіч — загадчык кафедры Новасібірскага педінстытута, затым — дырэктар яго. У час ваеннага ліхалецця ён быў камісарам шпіталю.

З 1947 г. Неафіт Ермалаевіч Рагозін працаваў у Мінку прарэктарам, загадчыкам кафедры эканамічнай геаграфіі Белдзяржуніверсітэта, затым — у Мінскім педінстытуце імя М. Горкага. Прафесар, доктар эканамічных навук.

Узнагароджаны двума ордэнамі, многімі баявымі і працоўнымі медалямі, Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

Памёр Н. Е. Рагозін 11.12.1971 г.

З крыніц гісторыі

Раманоўскі Васіль Піліпавіч — гісторык Вялікай Айчыннай вайны, доктар гістарычных навук, аўтар шматлікіх манаграфій і навуковых артыкулаў па гісторыі Беларусі ў гады вайны. Нарадзіўся ён у лютым 1918 г. у Кашэвічах. Вучыўся ў Кашэвіцкай школе, затым — на рабфаку ў Капаткевічах. У пачатку 30-х гадоў працаваў старшым піянерважатым у роднай школе. У 1941 г. закончыў гістарычны факультэт Мінскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута імя М. Горкага. З пачаткам вайны жыў у Ратамцы, паблізу Мінска, працаваў у сельскай гаспадарцы, на чыгунцы, трымаў сувязь з партызанамі і хутка далучыўся да іх. Перадаў партызанам карту фашысцкіх умацаванняў. У атрадзе ўзначаліў дыверсійную групу, удзельнічаў у многіх аперацыях. Незадоўга да злучэння з Чырвонай Арміяй быў прызначаны намеснікам камісара атрада.

Шмат энергіі аддаў аднаўленню разбуранай гаспадаркі рэспублікі. Васіль Піліпавіч працаваў намеснікам старшыні райвыканкома, загадчыкам аддзела райкома партыі ў Клецкім і ў Гародзіцкім раёнах.

Увесь час у Васіля Раманоўскага была няўтольная прага да ведаў, навуковых даследаванняў, асабліва ў галіне гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. У 1951 г. ён паступіў у аспірантуру Інстытута гісторыі АН Беларусі. Закончыў вучобу, абараніў кандыдацкую

В. П. Раманоўскі

дысертацыю. Быў сакратаром парткома, яго прызначаюць вучоным сакратаром Інстытута гісторыі, пазней — намеснікам галоўнага вучонага сакратара Прэзідыума Акадэміі навук. Да 1971 г. працаваў загадчыкам сектара гісторыі Вялікай Айчыннай вайны Інстытута гісторыі, затым узначаліў сектар аддзела навуковай інфармацыі АН Беларусі. Шмат увагі ўдзяляў падрыхтоўцы навуковых кадраў, пад яго кіраўніцтвам абаранілі дысертацыі многія гісторыкі.

Васіль Піліпавіч карыстаўся вялікім аўтарытэтам і навагай грамадскасці. Ён падрыхтаваў і выдаў шэраг кніг, сотні артыкулаў па гісторыі Айчыннай вайны. Сярод іх найбольш вядомыя «Саўдзельнікі ў злачынствах» (1964), «Нацысцкі тэрор і беззаконне ў Беларускай ССР», «Супраць фальсіфікацыі гісторыі партызанскага руху» (1962), «Нельга дараваць» (1967), «Супраць фальсіфікацыі гісторыі Беларусі перыяду Вялікай Айчыннай вайны» (1975, у сааўтарстве) і інш. Прымаў неспрадэны ўдзел у стварэнні трохтомніка «Всенародная бараьба в Беларуссии против немецко-фашистских захватчиков в годы Великой Отечественной войны», «Нямецка-фашысцкі генацыд на Беларусі (1941—1944 гг.)», кнігі «Аб партыйным падполлі ў Мінску ў гады Вялікай Айчыннай вайны», якая была падрыхтавана Інстытутам гісторыі АН Беларусі і Інстытутам гісторыі партыі ў 1961 г. У ёй упершыню раскрыты гераічныя і трагічныя старонкі мінскага падполля.

Памёр В. П. Раманоўскі 26.1.1992 г.

Прага да жыцця

...Чакаў Валерыя Сераду зусім іншы, страшны лёс у Азарыцкім лагера смерці. Колькі людзей сталага ўзросту, падлеткаў і дзяцей — аднагодкаў Валерыя назаўсёды засталася там!.. Шлях у Азарычы быў доўгім і пакутлівым. Многія месяцы цяжкага жыцця ў сямейным лагера ў лесе, дзе кожны дзень чакалі

аблавы карнікаў, абстрэлу, дзе звычайнымі спадарожнікамі былі трывога, страх, холад і голад. У пачатку 1944 г. з'явілася надзея выйсці насустрач Чырвонай Арміі праз «вароты», што былі створаны партызанамі Паўднёва-Прыпяцкага злучэння для выхаду мірнага насельніцтва і эвакуацыі параненых у Акіябрскім раёне. Ішлі, потым беглі, трапіўшы пад артылерыйскі агонь фашыстаў, і не паспелі прайсці некалькі кіламетраў, не хапіла лічальных гадзін, каб праскочыць. Іх чакалі Азарычы...

Доўга і цяжка расказваць пра пакуты і здзекі, якія давялося вытрымаць у Азарыцкім лагера смерці. Як пачавалі на голай мёрзлай зямлі напрудвесні, як кідаліся пад кулямётныя чэргі да эрзац-хлеба, які на пацеху сабе кідалі каты праз калючы дрот, як уздымаліся ўгару чорныя клубы дыму ад узрыву мін, якія пакінулі фашысты пасля свайго бегства пад ударамі Чырвонай Арміі... Але і радасць вызвалення аказалася заўчаснай, вылюдкі прывілі людзям страшныя хваробы з тым подлым разлікам, каб заразiць імі вызваліцеляў. Сапраўды, прыдумаць такое маглі толькі нелюдзі, варвары 20-га стагоддзя...

Валерыю Серадзе ўдалося выжыць, перамагчы смерць, хоць доўга лячылі яго ваенныя ўрачы ў шпіталі ў Гомелі. Хто б мог падумаць, што ў 8-гадовым хлапчуку, напалову жывым, не па гадах маленькім, худым, як шкілет, тоiцца столькі талентаў... Дзе б ні жыў, ні

В. С. Серада

працаваў Валерый Серада, усюды яму спадарожнічалі поспех, чакалі ўзнагароды. Так было і ў Пціцкай сярэдняй школе, і ў Гомельскім інстытуце чыгуначнага транспарту, якія Валерый закончыў з адзнакай. Заняўся спортам — дасягнуў паказчыкаў у лёгкай атлетыцы майстра спорту СССР. Працаваў на Брэсцкім чыгуначным вузле, потым — другім сакратаром гаркома камсамола прыгранічнага горада, за ўзорную арганізацыю палітычнай работы на граніцы адзначаны баявым медалём. Узнагароджаны Ганаровай граматай Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР. Заняўся навукай — і кожны год, пачынаючы з 1983 г., вызначаўся чарговай прыступкай на крутым і нялёгкім шляху: кандыдат эканамічных навук, дацэнт, доктар навук, прафесар... Валерый Сцяпанавіч вядзе навуковую і педагогічную работу, узначальвае кафедру эканомікі і сацыялогіі ў Беларускай педагогічнай універсітэце. Выдаў сем кніг і манаграфій. Не быў у баку і ад грамадскай работы, ён член каардынацыйнай групы Руху беларускіх інтэлектуальных рэсурсаў. Адкуль столькі энергіі, прагі да жыцця?.. Магчыма, жыве, творыць, працуе за сябе і за тых, каму не суджана было вырвацца з учэпістых лап смерці ў Азарыцкім лагэры. Яны назаўсёды засталіся там, у мёрзлай сакавіцкай зямлі 1944 г., а маглі б вырасці такімі ж адукаванымі, таленавітымі, прыносяць карысць сваёй радзіме, якая без іх працавітых рук апынулася ў незайздросным становішчы — колькі страціла шматпакутная Беларусь!...

В. Р. Феранц

Вузлаватыя карані

Сям'ю Азёмшаў тут ведаюць усе — бацьку, амаль 90-гадовага Кірыла Дзмітрыевіча, яго сыноў, учэпістых і моцных не столькі целама, колькі духам, светлым розумам... Патрыярх вёскі Старына да глыбокай старасці вызначаўся цвёрдасцю і непакіснасцю ха-

рактару. Такімі выхаваў ён і сыноў. А лёс яму выдаўся нялёгкі. Калектывізацыя, масавыя рэпрэсіі, у якіх краўцу-саматужніку цудам удалося ўцялець, а тут войны, адна за другой — паход Чырвонай Арміі ў Заходнюю Беларусь, савецка-фінляндская вайна, Вялікай Айчыннай... Як яму, партызанскаму сувязному, удалося выратавацца ў час аблавы карнікаў, схваўшыся за нямецкімі шынялямі, і сёння не верыцца... Фронт, баявыя будні радавога сувязнога, пераможныя салюты ў вяснянай Празе... Медаль «За адвагу» — сціплая адзнака яго вогненнага шляху на вайне, але галоўная ўзнагарода — застаўся жывым, і вось яны — сыны...

Сыны падраслі, рана даводзілася станавіцца на ногі, адпраўляцца ў самастойнае жыццё. Пакінуў бацькоўскую хату Якаў. Вучыўся ў Пінску, прайшоў прыступкі службовай лесвіцы ад камсамольскага важака Капаткевіцкага раёна, старшыні Рэчыцкага райвыканкома да начальніка ўпраўлення юстыцыі Гомельскага аблвыканкома. Якаў Кірылавіч Азёмша — член калегіі Міністэрства юстыцыі, заслужаны юрыст Рэспублікі Беларусь, узнагароджаны двума ордэнамі «Знак Пашаны».

Своеасаблівую памяць у рэспубліцы пакінуў Леанід Кірылавіч Азёмша. Многія раённыя цэнтры ўпрыгожваюць лепшыя будынкі — былыя памяшканні райкомаў партыі. Яны служаць сёння іншым мэтам, а дапамог іх узвесці Леанід Азёмша, калі працаваў у фіналдзеле ЦК КПСС і фактычна распараджаўся сродкамі для будаўніцтва партыйных офісаў. Да гэтага ён быў галоўным бухгалтарам ЦК ЛКСМБ і ў час шматлікіх праверак фінансавых спраў камсамольскіх дзеячаў сам М. А. Суслаў аднойчы здзівіўся: «Як можна застацца чыстым у моры броду?..» І забраў Л. К. Азёмшу ў Маскву.

Цяпер Леанід Азёмша — намеснік вядомага расійскага дзеяча, старшыні савета дырэктароў навукова-прамысловага саюза Расіі А. Вольскага.

Мікалай Азёмша... Памёр у 14-гадо-

вым узросце ў гады акупацыі. А ў 1948 г. у Кірыла Азёмшы нарадзіўся яшчэ адзін сын, якога назвалі ў памяць памёршага. Нялёгка шлях выпай Мікалаю Азёмшы, а пачынаўся ён, як і ў старэйшых братоў, з камсамола, з пасады сакратара камітэта ЛКСМБ на асваенні нафтапрамыслаў Беларусі. Завочная вучоба, сямейныя клопаты, пераезды, кіраўніцтва прамысловым аддзелам Гомельскага аблвыканкома... Усюды працаваў Мікалай Азёмша «на знос», доб-

расумленна, не шкадуючы сіл і здароўя. Цяпер ён — упраўляючы аддзялення «Белзнешэканомбанка».

...Такая адна толькі сям'я з вёскі, якая знікае з твару зямлі. Памяць аб ёй — у такіх людзях, як моцная, учэпістая сям'я Азёмшаў, генерал-палкоўнік П. Р. Чаус, заслужаны настаўнік рэспублікі С. Ф. Серапін і многіх іншых вясцоўцаў.

В. Р. Феранц

З глыбокіх вытокаў

Фядосік Апатоль Сямёнавіч (н. 7.2.1926 г. у в. Кашэвічы) — доктар філалагічных навук, прафесар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР, заслужаны дзеяч навукі. У верасні 1942 г. стаў байцом партызанскага атрада. У складзе дыверсійнай групы, якую ўзначальваў У. Круковіч, удзельнічаў у многіх баявых аперацыях. У маі — чэрвені 1944 г. уваходзіў у разведгрупу І. Арцюха партызанскага атрада імя І. Маславога. З ліпеня 1944 г. па красавік 1945 г. ваяваў на фронце.

З мая 1946-га па жнівень 1949 г. працаваў у Кашэвіцкай сярэдняй школе, у 1953 г. закончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт. З кастрычніка 1958 г. — у Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН Беларусі, намеснік дырэктара па навуковай рабоце. Аўтар 27 кніг і брашур, звыш 300 навуковых артыкулаў. Пад яго кіраўніцтвам і пры непасрэдным удзеле выдадзены 42-томны звод беларускай народнай творчасці.

Узнагароджаны ордэнам Айчынай Вайны II ст., медалямі «За адвагу», «Партызану Айчынай Вайны» I ст. і адзінаццацю іншымі.

Фальклор Петрыкаўшчыны

Вусная паэтычная творчасць Петрыкаўскага раёна, як і ўсяго ўсходняга

А. С. Фядосік

Палесся, на працягу стагоддзяў з'яўлялася важнай часткай духоўнай культуры народа. У некаторых вёсках яна захавалася і сёння. На Петрыкаўшчыне бытавалі ўсе жанры і віды каляндарна-абрадавай паэзіі. Яшчэ з зімы селянін клапаціўся пра будучы ўраджай, і абрады павінны былі магічна садзейнічаць земляробчаму плёну. Яскрава праўлялася такая ўтылітарна-магічная накіраванасць каляндарных абрадаў у калядных песнях. Да каляд сяляне рыхтаваліся яшчэ з піліпаўскага посту. Да вечара ў гэты дзень нельга было есці вараных страў. Памятаю, як бабуля і маці рыхтавалі крута звараную ячную кашу з алеем — куццю, квас з грыбамі, рыбай, аўсяны кісель, бліны з макам, рыбныя і іншыя пوسныя стравы. На стала павінна быць не менш 12 страў, і кожны ўдзельнік вячэры абавязаны быў паспрабаваць іх. Мы нецярпліва чакалі вечара. Дзед прыносіў у хагу салому, расцілаў яе па падлозе, а на стол пад куццю клаў сена, садзіўся як гаспадар на кут пад абразы, запрашаў усіх за стол. У некаторых вёсках слалі на стол сена, накрывалі белым абрусам, гаспадар ставіў пляшку гарэлкі, потым браў гаршчок з куццёй, тройчы абыходзіў хагу, ступаў у акно. Жонка пыталася: «Хто там ступае?» «Сам Бог ступае з цёплай, мокрай вясноку, з гарачым небурлівым летам, з сухой і багатай восенню». Жонка запрашала ў хагу. Гаспадар наліваў чарку гарэлкі і гавя-

рыў: «Дай жа, Божа, за год даждаць Каляд у добрай радасці і карысці...» Спачатку елі хлеб з сытой, квас і іншыя стравы, а апошняю — куццю. Прымаўкі, якія суправоджалі пачатак ежы, мелі ўтылітарна-магічную мэту: садзейнічаць будучаму ўраджaju. Гаспадар чэрпаў лыжку куцці і клікаў мароз: «Мароз, мароз, хадзі куццю есці! Каб ты не марозіў ячменю, пшаніцы, гароху, сачавіцы, проса і грэчкі і ўсяго, што мне трэба пасеяць». Жонка падыходзіла з лыжкай куцці да акна, якое знаходзілася насупраць печы, стукала і гаварыла: «Мароз, мароз, хадзі куццю есці, каб не марозіў расады агуркоў, гарбузоў, буракоў і ўсяго, што трэба пасадзіць і пасеяць»¹.

Другая куцця адзначалася напярэдадні Новага года і называлася багатай, да яе рыхтаваліся мясныя стравы, каўбасы. Але куцця таксама была галоўнай стравой, толькі не посная, а скаромная. Замест сена на стол клалі салому і накрывалі абрусам. Калі куцця стаяла на стала, гаспадар адчыняў акно і тройчы клікаў мароз:

— Мароз, мароз, ідзі куццю есці! Улетку не бывай, а ў зіму прыбывай, бо будзем цябе біці жалезнымі пугамі!

І сену, і саломе, якія выкарыстоўваліся на куццю, надавалася магічнае значэнне. Сена аддавалі жывёле, каб была здарова і прадукцыйная. Салому малацілі кулакамі на стала, выцягвалі саломінкі і па іх даўжыні вызначалі будучы лён, адшуканыя зярняты змешвалі з насеннем, каб быў лепшы ўраджай. Саломай абвязвалі дрэвы, каб плады былі саладзейшыя і непашкоджаныя.

На багатую куццю хлопцы і дзяўчаты

хадзілі шчадраваць, вадзілі «казу», «жураўля», «каня». Даводзілася назіраць у пачатку 30-х гадоў ваджэнне «каня» ў в. Кашэвічы. Ролю «каня» іграў Пугач Арсень. Каркас «каня» абцягвалі белым палатном, вельмі падобнай да сапраўднай была галава, вочы рабіліся з маністаў, грыва з конскіх валасоў. Калі «конь» скакаў, разам з ім танцавалі хлопцы і дзяўчаты пад ігру гармоніка і спявалі:

Ой, добры вечар, пане гаспадару,
Святы вечар!
Ці спіш, ці ляжыш, ці паціху сядзіш?
Святы вечар!
Устань з пасцелі, адчыні дзверы,
Святы вечар!
Адчыні дзверы, зажыгай свечы,
Святы вечар!..

Хадзілі ў вёсках Петрыкаўскага раёна і з «казой», якой апраналі аднаго з удзельнікаў гурту. Вядомы фалькларыст П. Бяссонаў у 1871 г. адзначаў, што ў некаторых месцах «каза» ўбіраецца вельмі прыгожа (ёю апранаецца хлопец): з мордай, рожкамі, у шэрсці, у лентах, з бразготкамі. Абрадавыя дзействы з «казой» мелі ярка выражаны ўтылітарна-магічны характар. У яе вобразе ўвасабляліся пладавітасць, здольнасць паўплываць на ўраджайнасць і стан дамашніх жывёл. Функцыянальнасць абрадаў з цягам часу змянялася: дамінантная ўтылітарна-магічная функцыя ўступала месца цырыманіяльнай і пацешлівай, мастацкай. Аб практычнай накіраванасці абрадавых дзействаў пры хаджэнні з «казой» сведчаць песні:

Дзе каза ходзе,	Там жыта стогам,
Там жыта родзе,	Дзе каза пагой,
Дзе не бывае,	Там жыта капой.
Там вялягае,	Дзе каза хвастом,
Дзе каза рогам,	Там жыта кустом.

На калядныя святы вялікім поспехам у глядачоў карыстаўся народны лялькавы тэатр — батлейка. Гэта была скрынка ў выглядзе хаткі з дахам, пярэдняя сцяна ў якой была палатнянай і падымалася як заслона ў тэатры ў час прадстаўлення. У задняй сценцы існавала два прарэзы ў выглядзе дзверак, у прамежку знаходзіліся дзве лялькі — Божай Маці і Іосіфа, а перад імі ў люльцы маленькага Ісуса Хрыста. На дне скрынкі замацоўваўся дрот, па якім рухаліся лялькі. Сцены скрынкі абклеяваліся малюнкамі духоўнага зместу.

Прадстаўленні батлейкі пачыналіся з новазапаветнага сюжэта — аб нараджэнні Хрыста. На верхнім ярусе скрынкі з'яўляліся дзве лялькі віфлеемскіх пастухоў, яны кланяліся нованароджанаму

¹ Земляробчы каляндар: Абрады і звычаі / Уклад. А. І. Гурскі. Мн., 1990.

дзіяці і паведамлялі публіцы пра з'яўленне анёла, які казаў аб нараджэнні «цара славы». Прыходзілі з дарамі волхвы, цары персідскія і кланяліся Ісусу. У ніжнім ярусе ішло прадстаўленне пра цара Ірада, забойства ўсіх нованароджаных хлопчыкаў.

Камічна падаваліся вобразы мужыка Мацея і доктара. Доктар лячыў Мацея, які аб'еўся куцці і не мог «ні сапці, ні дыхці, ні дамоў... дайсці», вельмі дзіўна: браў яго за каўнер, біў аб сцяну і прыгаворваў: «Мацей — пацей, Мацей — пацей!» Ён загадваў «з патыліцы кроў пусціць, на пупе банкі паставіць..., узяць моху, чартапалоху, мушжных вантробак, камарынага шмэльцу і яшчэ нечага троху». На папеху публікі разлічана паведамленне Мацея, што ён змяшаў усё гэта, глынуў, але не палягчала.

Шырокае распаўсюджанне мелі на Петрыкаўшчыне абрады і паэзія веснавога цыкла земляробчага календара. Моладзь гукала вясну, спявала вяснянкі, сярод якіх асабліва папулярнымі былі песні «Вол бушуе, вясну чуе», «Прыйдзі, прыйдзі, вясна», «Вясна, вясна красна, што нам прынясла»... Асаблівую цікавасць у гэтым цыкле ўдзяляюць валачобныя абрады і песні, якія складаюць нацыянальную спецыфіку абрадавай паэзіі беларусаў, таму што лепш захаваліся, чым у іншых народаў. Валачобныя песні нагадвалі калядкі як па функцыянальнасці, так і па зместу і мастацкай форме. У гурт валачобнікаў уваходзілі запявала, падхопнікі, «асвістэя» (тыя, што падсвіствалі), музыка і інш. Валачобнікі хадзілі ад хаты да хаты, велічалі гаспадароў у песнях, славілі гаспадарку, у якой, як спяваў гурт, мяркуецца багаты ўраджай, прыплод жывёлы і дабрабыт у хаце. У многіх песнях на полі працуюць святыя і сам Бог. Валачобнікі зычылі здароўя, шчасця і дабрабыту гаспадарам і ўсёй сям'і, прасілі падарункі.

У в. Кашэвічы ў пасляваенны час запісана песня «Валачобнікі — людзі добрыя», у якой яскрава выяўляецца ўтылітарна-магічная функцыя абраду — садзейнічаць ураджайнасці на полі і прыплоду ў хляве. Валачобнікі не прасілі, а патрабавалі падарункаў:

А дай ячак на плод авечак,
І дайце саланіны на плод свіныны.
А не дасце яйца — здохнець аўца,
Паедзеш на поле — саху паламаеш...

У валачобных песнях спачатку валачобнікі паведамляюць пра сустрэчу з Богам «на першы дзень Вялікадня», дапытваюцца патрэбнай ім вёскі і пэўнага гаспадара. Гэта своеасаблівы за-

чыт, пасля якога гаспадар велічаецца, усхваляецца ён і яго адзенне. У такім убранні ідзе ён у царкву і просіць «частай долі да тры радасці»... Славіцца яго дзеці, коні вараныя, валы палавыя, жыта ядранае, багаты двор, на якім жалезны тын, медзяныя вароты, дашчаныя замёты.

У найбольш поўных варыянтах эпична апавядаецца пра божых угоднікаў, якія дапамагаюць селяніну ў полі і ў гаспадарцы. Напрыклад, Мікола так тлумачыць, чаму ён «прызабавіўся» і са спазненнем прыйшоў да гаспадара:

— А па полю хадзіў да расу расіў,
Я па межам хадзіў, жыта радзіў,
А па бару хадзіў да раі садзіў!

Такую ж работу ў іншых песнях выконвае Ілля, Юрый і іншыя святыя. Хораша паэтызуецца жыта:

Гаманіла ў полі ядрана жыта.
Ядрана жыта гаспадара кліча:
«Да ты, гаспадару, адведай мяне,
Адведай мяне ў скарадзе,
Адведай мяне ў усыпанне,
Адведай мяне ў красаванне,
Адведай мяне ў палаванне,
Як пойдзеш жанцоў нанімаць»...

Прызначэнне абраду і песень тут відавочна: садзейнічаць ураджайнасці на полі. Падобныя ж клопаты адлюстроўваюцца ў розных варыянтах і аб жывёле. Ахоўнікам кароў часцей выступае Юрый: ён кароў пасе, дамоў прыгане, у хлеў загоніць і слаўцо «згаворыць»:

Гэтаму статку не будзіць упадку
Ні ад мядзведзя, ні ад норову,
Ні ад гада бягучага,
Ні ад змея лятучага.

Як Юрый кароў, Мікола ахоўвае конай. У многіх валачобных песнях апавядаецца пра дзіўныя праявы, якія адбыліся ў двары, хаце, гаспадарцы: чатыры кароўкі ацяліліся, чатыры кабылкі ажарабіліся, жонка абрадзілася...

Абрады суправаджалі і выган жывёлы ў поле. У Камаровічах, як і ў іншых месцах, адбывалася гэта на Юр'еў дзень перад усходам сонца. Кароў выганялі на засеянае жытам поле (выгнаць на расу), каб засцерагчы ад шкоднай травы і каб у іх прыбывала малако.

Цікава святкавалася Тройца, або Сёмуха, абраднасць якіх адлюстроўвала культ расліннасці, характэрны для нашых продкаў. Галінкамі бярозы, клёна і іншых дрэў з маладымі зялёнымі лісточкамі, аерам упрыгожвалі хату, двор. Падмяталі сцежкі, насыпалі іх пяском. Дзяўчаты вілі з кветак вянкi, спявалі песні, якія адлюстроўвалі абрадавыя дзеянні...

Вынікі цяжкай земляробчай працы ярка адлюстраваны ў жніўнай паэзіі. Асабліва цікавымі былі абрады зажынак і дажынак. У розных народаў пачатак жніва суправаджаўся спецыяльнымі абрадавымі дзеяннямі як важнейшая падзея ў жыцці земляроба. «У Ка-

паткевіцкай воласці жнейка, зажаўшы жыта ў тры прыёмы, зрэзвае левай рукой адно сцябло і затыкае яго сабе пад пояс для таго, каб не балела спіна, агнулася б так, як сцябло. Астатнія сцёблы яна кладзе крыжападобна, чым выказвае ўдзячнасць Богу і веру ў засцерагальную сілу крыжа супраць выкрадання злымі людзьмі», — пісаў П. В. Шэйн. Цікавы абрад «завівання барады» і шматлікія песні, якія спяваліся пры гэтым. «Завіванне барады» — гэта значыць пука каласоў, звязвалася з персаніфікацыяй казла як увасаблення пладавітасці і росту. У в. Кашэвічы на «завіванні барады» звычайна пакідалі тры сцяблінкі жыта, пад якія клалі хлеб і соль, палівалі сцябліны вадой і прыгаворвалі або спявалі:

Радзі, Божа, жыто
На новае лето.
Нашы млодкі малы,
Штоб стоячы жалі
Да ў снапочкі вязалі
І ў копачкі клалі...

Петрыкаўшчына багатая цікавымі радзіннымі абрадамі. У палешукоў наогул існавала шмат павяр'яў і забабонаў, якія павінны былі ўлічвацца цяжарнай жанчынай. Ёй не дазвалялася доўга глядзецца ў люстра або ў ваду, каб дзіця не стала касавокім; наступаць на дугу, абручы, палазы і іншыя крывыя прадметы, таму што дзіця будзе гарбатым; красці і карыстацца чужымі рэчамі, інакш нованароджаны вырасце злодзеём. Цяжарная жанчына імкнулася пазбегнуць сурокаў. Каб аблегчыць роды, адчынялі дзверы, развязвалі ўсе вузлы, а часам і царскую браму ў царкве і г. д.

Для хрышчэння дзіцяці запрашалі кума і куму — хрышчоных бацькоў нованароджанага. Калі ў сям'і паміралі дзеці, бралі за кума першага сустрачнага. Бабка-павітуха давала хрышчонай маці вузельчык, у якім былі сабраны хлебныя зярняты, соль і гліна з печы. Вузельчык выкідваўся на скрыжаваннях дарог, каб пазбегнуць ліхой сустрачы, сурокаў¹. Дз. Пашын у 1880 г. у «Мінскіх епархіяльных ведомостях» пісаў пра звычай ў м. Петрыкаве: «Калі прыносяць хрысціць дзіця, то пры ім павінен быць загорнуты ў пялёнках маленькі вузельчык з кавалачкамі хлеба, солі і вугалю, каб дзіця, калі вырасце, мела хлеб, соль і агонь»...

Пасля хрышчэння наладжвалася застольная бяседа — хрэсьбіны. Да гэтай урачыстасці бабка-павітухай абавязкова рыхтавалася каша. У песнях, якія спяваліся ў час застольнай бяседы, услаўлялася перш за ўсё бабка, яе чуласць і шчырая спагадлівасць. Нібы працягам гэтай песні быў паказ сустрачы ўнучкі з бабуляй, якой яна абяцала: мэрэчку проса за тое, што прыйшла боса, каробку мукі, каб «прылажыла» да яе рукі, сіню наметачку, каб прылажыла рукі к жываточку. Асабліва шмат песень прывячалася куме і куму, пераважна жартоўных. Нямала песень пра куму і кума насіла эратычны характар, адлюстроўвала іх сапраўдныя ўзаемаадносіны, што часам бывала ў рэчаіснасці.

Хрэсьбіны звычайна заканчваліся разбіваннем гаршка з кашай. На Петрыкаўшчыне ў многіх вёсках яшчэ і зараз існуе звычай, паводле якога разбівае гаршчок той, хто пакладзе больш грошай. Адбываецца своеасаблівае спаборніцтва за гонар разбіць яго. Крута звараную прасяную кашу рэжуць на кавалкі. Кум, які часцей за ўсё дзеліць кашу, дасціпна прапануе аднаму за другім удзельнікам застоля кавалкі, за што тыя даюць падарункі і трапіна прамаўляюць зычэнні нованароджанаму і сям'і. Разбіваючы гаршчок з кашай, гавораць:

— Гадуі, Божа, малое, каб на той год другое.

Кладуць падарунак (або грошы) і падымаючы чарку з гарэлкай, зычаць:

— Няхай Бог гадуе і долю гадуе.

Або:

— Дай, Божа, прыждаць ды вяселле згуляць.

¹ Шэйн П. В. Матэрыялы... Т. 3.

Вялікай разнастайнасцю абрадаў і паэтычных твораў вылучаецца вяселле. У 1914 г. апісанне вясельнага абраду ў в. Дарашэвічы зрабіў выдатны польскі этнограф-фалькларыст К. Машынскі. Спачатку былі запоіны, а пасля за тыдзень — два да вяселля наладжваліся заручыны, у час якіх жаніх і нявеста абменьваліся прасцёнкамі, падарункамі. Рыхтуючыся да шлюбу, старшая дружка ўпрыгожвала рознакаляровымі каснікамі зброю каня жаніха. Маладая брала з сабою сушаныя грушы і кідала іх на дарогу, каб не было сурокаў. У картэжах маладой і маладога ехала па 15—30 чалавек, жаніха і нявесту звалі князем і княгіняй.

У маладога апрача караваю пяклі так званы месяц (у форме сярпа), у маладой — рагалья (назваўся шышкай). Шышку маладая трымала за пазухай, калі ехала да свёкра і абходзіла гаспадарчыя будынкі. Якое значэнне надавалі караваю відаць з таго, што пакуль каравай у маладой (княгіні) не спячэцца і яго не вынесуць у клець (а гэта бывала вельмі позна), світу жаніха не пускалі ў двор, «хоць бы трэба было чакаць усю ноч».

Вяселле пачыналася пасля таго, як у маладога спякуць каравай. Бацька жаніха склікаў бяседу, запрашаў словамі: «Прашу Бога і вас на вяселле!» Калі збіраліся ў хаце «князя», старшы дружка прасіў бацькоў дазволіць падпезацца. Дружкі бяруць у гэты час свае плецыны чэрвяцовыя паясы, гэта значыць пафарбаваныя кашанільнай чырванню, перавязваюцца і тройчы абгаюць вакол стала. Потым зноў звяртаюцца да бацькоў: «Благаславіце, апец, маці, маршаўкам гукаці!» Атрымаўшы патрэбны адказ, працягваюць гукаць, а свахі ў гэты час пачынаюць спяваць:

Зыграўся рой па шчырому бару;
Хоча он палянеці ў шчырыя бары,
На жоўтыя цвяты да на салодкія мяды і г. д.

Калі позна ўвечары дружына маладога прыезджала ў вёску маладой, жаніх ішоў да яе і абменьваўся падарункамі:

даваў грошы, булкі, абаранкі, яна яму — арэхі і гарбузікі разам з хусткай, у якую іх насыпала. Падарункі даваў «князь» і матцы нявесты: чобаты або чаравікі, віно ці гарэлку, а яна яму насыпала ў тую ж бутэльку жыта, давала таксама намітку. Жыта ў вясельных абрадах адыгрывала вялікую ролю, сімвалізавала шчасце і дастатак.

Рэшткі старажытнай формы шлюбу — умыкання — захаваліся ў абрадзе, які імітаваў захоп двара і хаты нявесты. Дружына жаніха («князя») прыпынялася перад зачыненымі варотамі маладой, яны адчыняліся толькі тады, калі выносілі ў клець каравай. Калі дружына ўваходзіла на падворак, дзверы ў хату таксама аказваліся зачыненымі: родныя нявесты білі сякераю аб сякеру, таўклі ў ступе ваду, а дружкі маладой спявалі:

Не наступай, Літва!
Бо будзе з намі бітва.
Сікцьмо! да рубацемо!
Да Манечкі не давацемо!

Адным з важнейшых вясельных абрадаў быў пасад нявесты. Яе брат рабіў выгляд, што хоча адрэзаць валасы, але, атрымаўшы плату, пакідаў іх. Калі маладая сядзела на пасадзе, хросная маці або братавая, адзетая ў кажух, вывернуты воўнай наверх, і ў шапцы, падыходзіла да яе, намазвала валасы маслам і абсыпала самасейным макам, каб ніхто не прыставаў, не сурочыў. Тройчы абводзіла галовы маладых свечкамі, падпальвала разам узятых іх валасы, аддавала патушаныя свечкі так званай свяцельніцы, а валасы нявесты збірала і накрывала чапцом, звязвала маладых поясам і накрывала наміткай.

Расставанне маладой з бацькамі адбывалася таксама з цырыманіяльнымі дзеяннямі. Яна адвязвалася ад жаніха, падыходзіла да покуці, адбівала паклоны і цалавала абразы. Следам за ёю ішоў малады і паўтараў дзеянні нявесты. Маладая падала ў ногі бацьку і прасіла благаслаўлення, жаніх схляў галаву. «У агульнай цішыні, якая перарываецца плачам дзяўчыны, гучаць сло-

вы благаславення: «Няхай табе Бог дасць шчасце і долю і век доўгі». Праз хвіліну гэта самае паўтарае матка, пасля чаго маладая ўстае, кланяецца ўсім родным, урэшце, усёй бяседзе і прымае ад іх благаславенне»...

Развітваючыся з бацькамі, дзяўчына моцна галасіла. Бацька перахрышчваў перад возам дарогу. Маладыя сядзелі, звязаныя поясам, на першым упрыгожаным возе, кіраваў коньмі старшы дружка. Невеста трымала за пазухай пышку, грэбень, талерку і ложку, а ў кішэні — авёс і жыта, у маладога была толькі хустка за поясам. Усю дарогу спявалі, іграла музыка, дружкі пакрыквалі. Матка маладога сустракала вяселле ў такім жа кажуху, вывернутым воўнай наверх, і ў шапцы, як і маці дзяўчыны, несла за пазухай палатно, хустку або падушку і вітала маладую, якая дарыла што-небудзь свекрыві. Маці сыпала праз галовы маладых хмель, жыта, авёс, каб дзеці добра гадаліся. У хаце маці «князя» падносіла да вуснаў маладых лыжачку мёду, каб любіліся і «салодка жылі».

Вяселле працягвалася ў доме маладога. Пад непрыстойныя песенькі старшы дружка праводзіў жаніха і нявесту ў клець, дзе іх укладвалі на разасланую пасцель. Дружкі і бацькі маладой прызджалі раніцай да хаты жаніха. Сустракаючы іх, выносілі стол. Старшы дружка выводзіў маладых з клеці. Маладая звычайна плакала. Каб маладая сям'я была багатай, віталіся не голай рукою: жаніх — праз палу, нявеста — праз хустку, дружкі — праз адзенне.

Амаль для ўсяго рэгіёна характэрны былі аглядзіны. Пад гэтым тэрмінам разумелі знаёмства з гаспадаркай, якое адбывалася перад вяселлем, і агляд кашулі маладой. Калі выяўлялася, што нявестка не цнатлівая, у некаторых вёсках світу маладой аблівалі вадой і выганялі з двара, у іншых — бацькам

На Петрыкаўшчыне, як і ва ўсёй Беларусі, існавалі пахавальныя абрады, у якія ўваходзілі хаўтурныя галашэнні — імправізаваныя творы з шырокім выкарыстаннем мастацкіх прыёмаў і сродкаў народнай паэтыкі. Народныя традыцыі ў пахавальным рытуале палешукоў захаваліся ў большай або меншай ступені ў многіх вёсках і зараз. Звесткі аб асаблівасцях пахавальнага абраду ў Петрыкаве,

надзявалі на шыю хамут.

Завяршалася вяселле таксама самабытнымі, адметнымі абрадамі. Прыданкі прыносілі ў печ дровы, каб «маладая гладкая була». К. Машынскі заўважаў, што ў в. Снядзін у хату ўносілі вулей з пчоламі, уводзілі каня або вала, каб «худоба вялася». У апісанні К. Машынскага расказваецца пра цікавы звычай пераапраанання на трэці дзень вяселля: «госці пераапраанаюцца бабамі, адзін з іх дзедам. Гэтаму апошняму яны робяць бараду з ільняной кудзелі або з саломы і, ходзячы па вёсцы, строяць розныя жарты (дураць)». Цікавая яшчэ адна дэталі: гарэлку на вяселлі вылівалі ў міскі і чэрпалі.

Вясельныя цырымоніі заканчваліся адведзінамі: бацька дзяўчыны збіраў прыданак і ў першую нядзелю пасля вяселля ехаў з ім да маладых у госці, а ў наступную нядзелю бацькі жаніха адведвалі яго цесця.

Калі мясілі каравай, спявалі шмат жартоўных песень, у якіх каравай паэтызаваўся, персаніфікаваўся ўсе рэчы, звязаныя з яго выпечкай:

Наша печка рагоча,
Караваю яна хоча,
А прыпечак заліваецца,
Караваю спадзяваецца...

Персаніфікаваўся і сам каравай: ён «уджаліўся... у печы, да й абпёк сабе плечы». Да караваю звярталіся ў песнях як да чалавека, славілі яго: «Караваю, мой раю, я да цябе йграю...»

А. Аўрамец успамінала, што ў 1973 г. яна назірала вяселле, якое ехала з Замошша ў Петрыкаў на дзесяці вазах. На адным возе сядзеў сівы дзед, які аддаваў замуж унучку (заплаціў у саўгасе за падводы 100 рублёў). Коні былі ўпрыгожаны каснікамі. Ігралі скрыпка, гармошка, білі ў турэцкі барабан. Вяселле было незвычайным, яно выклікала вялікую цікавасць у Петрыкаве.

зафіксаваных у 1859 г. свяшчэннікам Дз. Пашыным, дайшлі ў публікацыі ў «Минских Епархиальных ведомостях» (1880) і ў «Матэрыялах для вывучэння быту і мовы рускага насельніцтва Паўночна-Заходняга краю» П. В. Шэйна. Сярод іх, напрыклад, такія: ніхто не павінен пераступаць крышку труны, каб нябожчык іх не турбаваў ноччу. Пасля таго як вынасуць з хаты нябожчыка, падлогу і лавы пасыпалі жытам, каб былі жывыя ўсе, хто застаўся ў доме. На месцы, дзе ляжаў нябожчык да таго, як яго пакладуць у труну, старшы ў хаце павінен пасядзець, каб на тым месцы маглі сядзець або ляжаць жывыя. Існаваў таксама звычай адкупляць зямлю для нябожчыка: пры апусканні труны ў магілу кідалі капейку або дзве (у в. Кашэвічы гэты звычай захаваўся да апошняга часу, але «адкупляюць» зямлю, калі на месцы магілы калісьці быў пахаваны нябожчык). У труну клалі рэчы, якія любіў памёршы. Дз. Пашын пісаў, што аднаму нябожчыку хацелі пакласці скрышку, а калі не дазволілі, сваякі яго папрасілі пакласці хоць струны. Ім растлумачылі, што тады трэба класці саху, касу, сякеру і іншыя інструменты. Аднак нябожчыку струны ўсё ж тайна паклалі. Не забралі з магілак вяроўкі, з дапамогай якіх апускалі труну. Іх вешалі на дрэба або на крыж, «...дрэвы і крыжы ўвешаны стлеўшымі або яшчэ даволі трывалымі вяроўкамі, якіх аднак ніхто не адважыцца ўзяць для выкарыстання»¹.

Пахавальны абрад быў насычаны галашэннямі, якім надавалася важнае значэнне, абумоўленае верай, што пасля плачу нябожчыку адпускаюцца грахі. У галашэннях адлюстраваліся ўяўленні людзей аб замагільным жыцці, быт і праца, сямейныя ўзаемаадносіны. Вядомы беларускі фалькларыст М. Я. Нікіфароўскі адзначаў, што галашэнне — гэта імправізацыя, якая цяжка паддаецца абагульненню. «Як хто ведаець, так той па свёму бацьку й плачыць», — прыводзіў ён народную прымаўку. Сярод галашэнняў нямала высокапаэтычных твораў. Памяншальна-ласкавыя суфіксы ў зваротах да нябожчыка эмацыянальна ярка раскрываюць стаўленне да памёршага: «А мой гаспадарочак, а мой яварочак!»; «А спадарочак, мой пчымялечак»; «Дружочак жа мой галубочак». Душэўны боль асабліва выразна адчуваецца ў хаўтурных галашэннях на дзецях: «Яблычка мае недаспелае, ягадка мая недарэлая»; «Дачушка мая, зязюлечка мая»; «Лісточак мой зялёненькі, пвяточак мой чырвоненькі... У Капакевічах даводзілася назіраць, як плакала па памёршаму яго сваячка: прыпала да труны і са слязамі загаласіла, чаму ён рана пакінуў гэты свет, нагадала яго дабрывню, працавітасць, потым адышла і амаль спакойна загаварыла пра жыццёвыя справы з адной з прысутных жанчын.

Не менш папулярнай, чым абрадавая паэзія, на Петрыкаўшчыне была пазаабрадавая лірыка. Лепшыя традыцыйныя лірычныя песні спяваюцца і зараз. Змест і мастацкая форма гэтых твораў адпавядаюць густам чалавека не толькі мінулых эпох, але і нашага часу. Глыбіня і шчырасць пачуццяў дзяўчыны і хлопца раскрываюцца ў песнях пра каханне. У запісанай у в. Кашэвічы песні «Ой, пайду ў садочак» мары дзяўчыны аб шчасці з любімым разбіваюцца, калі мілы прызнаецца, што ў яго ёсць жонка, старая маці і двое дзетак. Пачуцці дзяўчыны выразна адлюстроўваюцца ў мілагучным выказванні пяшчоты да каханага:

Ой, пайду ў садочак
Да сарву лісточак
Да й накрыву свайму
Міламу слядочак.
Штоб раса не пала,
Пташкі не хадзілі,
Штоб майго мілога
Другія не любілі.¹

¹ Шейн П. В. Материалы... Т. 3.

² Песні пра каханне / І. К. Цішчанка, С. Г. Нісневіч. Мн., 1978.

З сацыяльна-бытавых песень найбольшае пашырэнне мелі рэкруцкія, салдацкія і казацкія, асабліва на матыў гібелі салдата або казака. У песні «У чыстым полі сняжок пыліць» салдат, які «ўбіт ляжыць на купінцы галоўкаю», пасылае да маткі каня, каб паведаміў ёй, што ён не ўбіты. Падобны сюжэт мае песня «За гарою трава шуміць». У ёй паказваецца смерць казака, які таксама пасылае каня да маці.

Папулярнымі былі таксама баллады, некаторыя з якіх дайшлі ў памяці народа або ў бытаванні да нашага часу. Адно з такіх балад упамінала Э. Дмахоўская сярод іншых, якія спявалі жанчыны ў Камаровічах за кроснамі. На яе думку, песня «з'яўляецца цікавым помнікам тых часоў, калі татары кожную вясну нападалі на нашу зямлю, і можа нават даходзілі калісьці да гэтых ваколіц — адну з іх забілі, другую ўзялі ў палон, а трэцяя ўцякае дадому». У 1948 г. у в. Кашэвічы запісана балада на гэты сюжэт:

У канцы сля жыла там удава,
І было ў тае ўдавы тры дачкі:

Пайшлі яны ў ягадкі,
 Ідуць да ідуць пад цёмны лес.
 А ў цёмным лесе да шуміць да гудзе,
 Сама больша кажа: «Рака раве».
 Серадольша кажа: «Звяры гудуць»,
 Сама менша кажа: «Татары ідуць».
 Сама большая й утапілася,
 Серадольшу звяры з'елі.
 Саму меншу татары ўзялі,
 Узялі, узялі да ў свой край навялі.
 Дачулася старэнька маці,
 Стала па іх сільненька плакаці:
 — Не так жаль мне тое, што ўтапілася,
 Не жаль мне тое, што звяры з'елі,
 А жаль мне тое, што татары ўзялі.
 А скінуся я язюлькаю,
 А палячу я ў татарскі сад.
 І закую, і закую,
 Штоб майму дзіцяці жалка не было.
 Маё дзіцятка па садочку ходзіць,
 Татаранятка за ручку водзіць...¹

Гэтая песня — помнік духоўнай культуры народа, у якім адлюстроўваецца гістарычнае мінулае, глыбокія перажыванні гераіні — маці, дачка якой трапіла ў татарскі палон.

...Народ заўсёды любіў жарты, смех, захапляўся сатырыка-гумарыстычнымі песнямі. Смяяліся з гультайства, неахайнасці, няўмельства, ашуканства, п'янства, прагнасці, хцівасці і іншых заган. Сатыра і гумар былі сродкамі барацьбы за маральныя ідэалы, сацыяльную справядлівасць. Іранічна пацяшаўся народ з нядбайнай гаспадыні ў песні «Чаму ж мне не пець»; з ліхой свякроўкі, якая звалілася з тыну

ў крапіву («Скінь свякроўку ў крапіву»); з мужыка, што гультайку-мяшчаначку ўзяў («Захацеў мужычок мяшчаначку ўзяці»); з бабулі, якая мела намер разбагацець за кошт куранят («Захацела бабуленька») ... Усе гэтыя і многі іншыя жартоўныя песні былі папулярнымі ў Петрыкаўскім раёне, нярэдка выконваюцца і сёння. Часам спяваюць таксама песні-небыліцы, дзючымі асобамі ў якіх выступаюць персаніфікаваныя жывёлы, насякомыя, расліны. Найбольш пашыраныя песні пра камара і муху — іх вяселле, смерць камара і яго пахаванне, мыццё ў лазні, смерць мухі і т. д. За жартоўным зместам песні ўгадваюцца паводзіны людзей, іх узаемаадносіны. У іншасказальнай форме высьмейваюцца амаральнасць, жорсткасць, несправядлівасць як важнейшыя негатыўныя з'явы ў грамадстве.

* * *

На Петрыкаўшчыне запісана нямала праязных народных твораў — казак, легенд, паданняў, апавяданняў, анекдотаў, жартаў. 27 праязных твораў занатавала ў канцы XIX ст. у в. Камаровічы памешчыца Э. Яленская, 33 казкі, легенды і апавяданні запісаў ад казначніка Івана Азёмшы ў в. Лучыцы А. Сержпутоўскі.

Рэшткі татэмізму і антрапамарфізму захаваліся ў казках і легендах, у якіх бяруць шлюб мядзведзь і дзяўчына або бусел і жанчына. У адной з казак бусел бярэ за жонку жанчыну, у якой былі свае дзеці, за тры гады сумеснага жыцця паявіліся ў іх і бусляняткі. У гэтых казках бусел персаніфікуецца: гаворыць па-чалавечы і паводзіць сябе, як чалавек. У шэрагу твораў, запісаных у Камаровічах, дзейнічаюць пярэваранені — людзі, якія ператвараюцца ў мядзведзя, ваўка (ваўкалака), свінню. У ваўкалака ператвараецца чалавек, здольны да чараўніцтва (казка «Чараўнік»). Арыгінальна інтэрпрэтуецца біблейскі міф пра стварэнне свету і кару божаю за грахі. У легендзе «Народ і паны» расказваецца: «Колісь не было сьвета, толькі была патона, што ўсе пазьміралі. Дай Господзь сьвет нарадзіў. І нарадзіла Марыя сына, Ісуса Хрыста. Тым урэмем, згадвала ана сына, даў Бог дзевачку. Із таго сестра з братом мелі грэх — і пайшоў сьвет з іх. І даў Господзь сьвет. Сталі жыць, і худоба ўзялася, і даў Господзь, што стаў народ і паны. Із паноў взяла пані дзье дзеўкі і паслала ў недзельку, у воскрэсний дзень, траву жаць для целят». Бог карае за такі грэх пані: два вузкі ссалі яе грудзі і ўвесь час жылі ў яе... Асноўны сэнс легенды ў павучэнні Бога: нічога не рабіць у нядзелю — «васкрэсны дзень».

Этыялагічныя легенды, у якіх тлумачыцца паходжанне розных жывых істот ад Бога, зафіксаваны ў канцы XIX ст. у в. Лучыцы. Іван Азёмша расказаў легенду, адкуль узніклі буслы. Бог даручыў селяніну ўкінуць у мора завязаны гаршчочак, але цікаўная жонка так хацела паглядзець, што ў гаршчочку — «аж з шкуры праглася», прымусіла гаспадара застацца начаваць, а як заснуў, развязаła гаршчочак, з якога выскачылі гадзюкі, яшчаркі, жабы. Спалохалася баба, нарабіла крыку, ад якога

¹ Балады / Л. М. Салавей, Т. А. Дубкова. Мн., 1977.

праханіўся і гаспадар, і «босы, у белай сарочэ, толькі накінуўшы на плечы чорную світу, давай збіраць тую нечысьць. Збіраў, збіраў — нічога не зробіць.

І абярнуў Бог тых людзей у буськоў. Ходзяць з тае пары па балоце босыя, з чырвонымі нагамі, у белых сарочках і чорных світах буські і збіраюць усякую нечысьць.»¹

З легенд, расказаных Іванам Азёмшай, эмацыянальна-гумарыстычнай насычанасцю, паэтычнай дасканаласцю, яркасцю вобразаў вылучаецца рэлігійная легенда «Ілья і Пятро». Вобразы галоўных святых у ёй малююцца з такімі ж заганамі, якія сустракаюцца і ў людзей. «Даўно тое было, як яшчэ сам Бог па зямлі хадзіў. Аздаў Бог увесь свет Ільі й Пятру. Але, ведамо, дзе два паны, там ніколі ладу няма. Адзін пасылае дождж, а другі — пагоду. Плачуць хмары, не ведаюць, што рабіць, каго слухаць. Пятро непрыязна ставіцца да Ільі, ваюе з ім. «Ілья заўсёды наробіць гнілья», — гаворыць ён. Прывае Бог Ілью, насварыцца на яго, а той кажэ, што толькі развелос нечысьці — чарцей, што трэа іх гromом пабіць, бо ўвесь свет запаганяць. Прывае Бог Пятра й кажэ, што няхай Ілья трохі палалое чарцей»...

З чарадзейных казак, запісаных у в. Лучыцы, прыцягваюць асаблівую ўвагу творы, у якіх робіцца спроба выглумачыць з пункту гледжання народнай філасофіі пэўныя прыродныя і грамадскія з'явы. Па словах А. К. Сержпутоўскага, Івана Азёмшу «закалапочвалі п'ятанні пра стварэнне свету і чалавека, пра Бога, пра душу і замагільнае жыццё і да т. п.» У казцы «Чалавечэе вока», напрыклад, мудры цар не мог зразумець, чаму людзі былі незадаволены ім, «наракалі на цара». На беразе мора ён убачыў дзяцей, якія ўзважвалі на адной пальцы цэлую кучу камянёў, на другой — людское вока, якое перацягнула нават камяні. Толькі тады палька з камянямі перацягнула другую, калі чалавечэе вока засыпалі пяском. «Дагадаўся мудры цар, што тагды чалавек будзе даволён, як яму пяском прысыплюць вочы...» У казцы «Мудры Салімон» абгрунтоўваецца разумнасць дзеянняў Бога, які стварыў сярод іншых і такія «непатрабныя» істоты, як павук, гад і бляха (скачка). Аднак здарылася так, што дзякуючы ім і выратаваўся цар Салімон ад гібелі.

Адзін з самых даўнейшых запісаў чарадзейных казак, зробленых у Петрыкаўскай воласці, апублікаваны П. В. Шэйнам у 1893 г. Гэта «Казка пра змея», варыянты яе і перапрацоўкі ўжо не раз друкаваліся пад рознымі назвамі. Вопытны казачнік звычайна пачынаў апавяданне з пэўнага зачыну, які ўводзіў слухача ў свет казачных вобразаў, суадносіў з рэчаіснасцю, часам з шырокім выкарыстаннем народных прыказак, прыгаворак. Тут казачнік нібы просіць прабачэння, што адразу пачынаў баць: «Ото, паночку, пачну казаць тебе гэту казку, бэз прыказок, бо нема часу»... У аснове сюжэта казкі гвалтоўны захоп дачкі гаспадара Палаці. Браты спрабавалі вызваліць сястру з палону, але змей іх павешаў на варотах. Толькі Гарошак, малодшы брат, які нарадзіўся ад з'едзенага гарошку пасля гібелі братоў, стаў асілкам і перамог змея, вызваліў сястру, ажывіў братоў.

Асаблівай змястоўнасцю і паэтычнай дасканаласцю вылучаюцца сацыяльна-бытавыя казкі, запісаныя на Петрыкаўшчыне. Сацыяльнай вастрэйшай характарызуецца запісаная ад Івана Азёмшы казка «Жаласлівая пані», у якой адлюстроўваецца жыццё прыгонных сялян і паноў-прыгоннікаў. Казка мае гістарычнае значэнне, у самім загаловку эпітэт «жаласлівая» мае іранічнае значэнне, якое выразна раскрываецца ў змесце твора. «Гэта было яшчэ за паньшчыну, вы ўжэ не памятаеце, бо пеўне тагды яшчэ не радзіліся на свет. Да й які то быў свет. Хіба то свет, што дзісятка або другі паноў да багатых людзей панавало, а наш брат, гарапашнік, так мучыўся, што не рад быў і жыццю. І на што толькі Бог так даў на свеце, што той, хто жыве праўдаю да гаруе — мучыцца, а хто ліхам да кру-

цельствам — пануе. Але мабыць тагды Бог адступіўся ат людзей і атдаў іх у рукі чартоў ды паноў. І чаго толькі паны не вычваралі, як яны не мучылі людзей, як не здзекуваліся над імі»... А. К. Сержпутоўскі апублікаваў гэту казку ў 1911 г. не без рызыкі, таму што і ў той час памешчыкі, дваране не лічылі сябе роўнымі з іншымі людзьмі, магчыма, не так, як пра гэта гаворыцца ў казцы: «...паны былі такія ж людзі, як і мы з вамі, былі жаласлівыя мо больш нас і такія добрыя да лагодныя, бы анёлы, але гэта толькі к свайму брату, к вольнаму, а не к музыку...» Яркія малюнкi прыгоннай рэчаіснасці надзвычай выразна раскрываюць тагачаснае жыццё сялян і адносiны да iх прыгоннікаў.

Тэматыка казак, легенд, жартаў, анекдотаў Петрыкаўшчыны надзвычай разнастайная. Яны сведчаць аб шматграннасці інтарэсаў палешукоў, высакароднай велічы іх духоўных патрэб, тонкім

¹ Сержпутовский А. К. Сказки и рассказы белоруссов-палешуков. СПб, 1911.

разуменні прыгожага ў жыцці, непрымірымасці да заган, імкненні абараніць ідэалы добра і справядлівасці.

Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі на Пётрыкаўшчыне, як і на ўсёй Беларусі, распаўсюджанне мелі ўсе жанры вуснапаэтычнай творчасці, але паступова працэс развіцця фальклорнай трады-

цыі затухаў. І ўсё ж да самай Вялікай Айчыннай вайны ў вёсках ў вясенне-летні перыяд да поўначы гучалі спевы дзяўчат, якія з захапленнем спявалі перш за ўсё традыцыйныя народныя песні пра каханне, сямейна-бытавыя, баллады, раманы, прыпеўкі, а ўзімку былі свае спевы і абрады.

З НАРЫСА «ВЁСКА КАМАРОВІЧЫ»

...Свята Божага нараджэння, Ражство, або Каляды, святкуюць з вялікай урачыстасцю. На калядную куццю да вечара нельга есці вараных страў. Гаспадыня занята ўборкай хаты, мые лаўкі, сталы, вокны і нават сцены, калі яны не пабелены, вымятае хату і сенцы, усяму стараецца прыдаць святочны выгляд. Пад вечар збіраецца і ідзе да ксяндза, якому нясе ў падарунак гарнец ячменнай кашы і булку хлеба, а ўзамен атрымлівае малітву, — бутэльку свянцонай вады, якую ўсе ў хаце павінны пакаштваць, як сядуць вячэраць. Калі на небе засвецяць першыя зоркі, на стол кладуць каласы, па аднаму з кожнага стога, вылушчваюць зярняты, лічаць і адгадваюць: колькі зярнят, столькі будзе ў наступным годзе стагоў. Каласы вязваюць, вешаюць пад абразамі і ўвосень засяваюць імі першы загон. Расцілаюць сена на сталы, кладуць яго пад абрус, а на покуці ў корабі з сенам ставяць міску з куццёю — ячменнай кашай з алеем. Пасля вячэры сена са стала кладуць у той жа кораб, дзе яно ляжыць усе тры святыя дні, потым частку аддаюць жывёле, рэшту — курам, каб добра несліся. Перад вячэраю гаспадар выходзіць на хату і гаворыць: «Мароз, мароз, хадзі з намі куццяваць! Да нашай грэчкі не памарозь! Да нашага проса не памарозь!» На вячэру падаюць звычайна некалькі гатаванняў: боршч бураковы з грыбамі або з рыбай, аладкі грэчаня з алеем, булачкі з пшанічнай мукі або з грэчанай (пампушкі) з малаком, крупнік пшонны і, нарэшце, куццю. П'юць многа гарэлка. Калі пачынаюць есці куццю, дзяўчаты крышку выкрадаюць, хаваюць у хустку і потым перад сном кладуць пад галаву. Хто ў гэту ноч дзяўчыне прысніцца, той будзе яе мужам. Глядзяць яшчэ на зоркі. Калі ясна свецяць, ураджай будзе добры. Калі чарнее дарога, а снегу мала, што на выездным месцы відаць зямля — авёс і ярына будуць добрыя. Дзяўчаты варажаць і гэтак: кідаюць у дзязку некалькі зярнят, кожная сваё памячае і трасуць дзязку: чыё зярнятка выпадзе, тая хутка выйдзе замуж.

Пасля вячэры дзяўчаты збіраюцца ў гурты (хлопцы таксама, але асобна) і ідуць калядаваць па вёсцы. Каляднічкі падходзяць пад акно хаты і пачынаюць такімі словамі: «Добры вечар, пане гаспадару, ці спіш, ці ляжыш, ці ўсё добра чуеш, ці заспяваці?» З хаты адказваюць, каб спявалі. Песні гэтыя не заўсёды набожнага зместу. Гаворыцца ў іх і пра нараджэнне Хрыста, і пра дзяўчыню, якая сваёй прыгажосцю трох хлопцаў ачаравала, і пра варанага каня з незвычайнымі здольнасцямі. Пасля кожнай страфы паўтараецца: «Святы вечар!» Мелодыя манатонная і аднолькавая ва ўсіх песнях. Калі закончаць спяваць, з хаты выносяць невялікі дар: кавалак сала, пару яечак, часам даюць па некалькі капеек. Дары гэтыя (а іх становіцца многа, бо спяваюць на працягу ўсяго свята і збіраюць шмат) прадаюць у катэжу, грошы аддаюць у царкву. Калі гаспадар не спяшаецца, за вакном напамінаюць: «Кароткія світкі, намерзлі лыткі, кароткія кажухі, памерзлі душкі». Закончыўшы спяваць, гавораць: «От, гэтым словам, жывіце з богам, — святы вечар! І з суседкамі, — святы вечар! З сваімі дзеткамі...»

На першы дзень свята ўся вёска ў святочным адзенні, у чыстых кашулях ідзе ў царкву на набажэнства. Потым пачынаецца абед, на які падаюць не менш трох страў: боршч або капуснік з мясам, часам крупнік з малаком, каўбасы, мяса свіное або каша пшонная з салам, часам аладкі з тварагом і заўсёды — гарэлка. Увесь дзень потым адпачываюць, спяць. А вечарам калядніцы зноў спяваюць песні.

Навагоднюю куццю (Васілле) спраўляюць, як і калядную. У гэты дзень вячэраюць з «куццёю». Называецца яна «другая куцця». Дзяўчаты таксама выкрадаюць куццю, кожная па кавалачку, і кідаюць у міску з вадою. Калі выплыве наверх, выйдзе дзяўчына замуж, калі на дно пойдзе, будзе сядзець дома. Вечарам хлопцы ходзяць па вёсцы з казою — «пчадруюць». Звычай патрабуе хадзіць з казою, але для забавы можна паказваць і іншых жывёл — каня, вала. Адзін адзясецца дзедам, другі цыганам або жанчынай. Пераўвасабленне заключалася ў фарбаванні твараў сажай, нарошчванні барод, парыкоў, гарбоў. «Казу», апрануюць ў вывернуты кажух, вядзе на шнурку дзед з вількім кіем. Суправаджаюць музыкі — барабаншчык, скрыпач. Каза скача, танцуе, ківае галавою, дзед б'е яе кіем, асабліва калі спяваюць адпаведныя вясёлыя песні. Нарэшце дзед гаворыць: «Пакланіся, козанька, пану гаспадару дай гаспадыні». Каза пачынае перад кожным рабіць паклоны. З казою прыходзіць звычайна найперш у двор, дзе атрымліваюць пачастунак і некалькі золотых, потым ідуць на кухню, у фальварак і ўсюды атрымліваюць узнагароду. Жарты, усялякія падвохі працягваюцца, дзеду падпальваюць бараду, цыган курэй крадзе і г. д. Цыган прапаноўвае варажыць на картах панам і паненкам, але заўсёды атрымліваецца аднолькава: кожнаму жыць сто гадоў, мець прыгожую жонку або прыгожага мужа і «багата

грошай». У вёсцы казу таксама шчодра ўзнагароджваюць. Натоптам ходзяць ад хаты да хаты, скачучь, танчуюць да позняй ночы, а калі не абыдучь усе хаты, ходзяць на наступны дзень. Дзень Васілля нічым не адрозніваецца ад іншых свят. Муж і жонка ў гэты дзень узаемна жадаюць адзін аднаму: «Дай нам, Божа, штоб мы і на наступны год дачакалі гэтага свята: у пгасці, у здароўі»...

Вялікае свята — Трох каралёў, хрышчэнне. У гэты дзень у праваслаўнай царкве з вялікай урачыстасцю праходзіць асвячэнне вады. У Камаровічах няма паблізу вялікай вады, таму вымушаны асвятчаць ваду ў студні на двары ў фальварку. Святар з духоўнымі асобамі ідзе да студні і на ўсіх правілах асвятчае ваду, адразу ж, услед за гэтым у натоўпе пачынаецца мітусня, кожны спрабуе як найхутчэй набраць вады і пабольш занесці дадому. Такая свянцоная вада трэба, каб заўсёды была ў хаце, ёю абмываюць нованароджаных, акрапляюць цялят пасля ацёлу.

Самы вясёлы час настае пасля Трох каралёў і працягваецца да Папяльцовага свята. Гаспадарчыя работы ў гэты час не надта вялікія, прыпасы ў гаспадарцы яшчэ не вычарпаны, марознае свежае паветра, доўгія вечары... Менавіта ў гэты час адбываецца шмат вяселляў. Лёгкае санная дарога дазваляе людзям, якія жывуць у далёкіх вёсках, наведваць сваіх родных і блізкіх. Такія адведкі збіраюць у адну хату кумоў і суседзяў, іграе музыка — кожны хоча пачаставаць сваіх сяброў. Уся вёска поўніцца танцавальнымі гукамі музыкі. Гасціннасць у палескай хаце вялікая, частуюць заўсёды як след, з душою. На стале, засланым чыстым абрусам, — місы з ядою, каля іх ляжаць драўляныя лыжкі. Калі не хапае месца за сталом, садзяцца па чарзе. Пакуль першыя частуюцца, другія, чакаючы сваёй чаргі, танчуюць. Падаюць на стол боршч альбо крупнік з салам, потым у адной місе тварог з растопленым салам, аладкі з грэчанай мукі. Кожны бярэ ў пальцы аладку і ёю крышку тварагу. Яечню з яечак лічаць вялікім далікатэсам. Часам, калі шмат гасцей, гаспадыня траціць на яе каля двух коп яечак. Вараш таксама сушаныя чарніцы з мёдам або свайго вырабу макарону з малаком, потым падаюць пшонную кашу з салам або з мёдам. Як паядучь кашу, гавораць: «По кашы то юж не будзе папы». Гарэлкі п'юць як найбольш. Гаспадары павінны запрашаць гасцей па некалькі разоў, каб елі і пілі, тады толькі будуць пачынымі. Інакш гасці будуць гаварыць: «Усяго было, толькі прынкуі не было».

Запусы — мясעד, бываюць вельмі вясёлыя. Цэлы тыдзень перад вялікім постам забавы і гуляньні не спыняюцца. Ядучь таксама як найсмачней, быццам робяць запас сіл і весялосці наперад, на доўгі пост.

У Папяльцовую сераду забавы спыняюцца, музыка не іграе. Набожнага посту ў гэты дзень яшчэ не трымаюцца. Пасля смачнага запуснага ядзення ўсе ідуць у карчму — «зубы паласкаць», а пад вечар усе п'яныя. Маладыя жанчыны, у якіх у гэтым годзе нарадзілася дзіце, купляюць кватэрку гарэлкі і нясуць да сваіх бабак, каб разам выпіць і ў аднолькавы час пост распачаць. У вёсцы настае цішыня, хутка пачынаюцца палявыя работы ў полі. Адгадваюць, які будзе ўраджай. Калі першы вясенні мясячык «маладзік» мае апущаныя ражкі, жыта будзе «ядранае», як і калі жураўлі цягнуцца не разам, у стадзе, а па аднаму. Першага хрушча вясною трэба злавіць: калі пад ім паміж ножкамі многа малых шарыкаў, быццам яечак — уроджай грэчка, лён і гародніна.

Жанчыны маюць менавіта ў гэты час шмат працы каля кросен. Лён, спрадзены да Каляд, знаходзіцца на станку, і ў кожнай хаце амаль увесь дзень чоўнік бегае паміж шэрых нітак. Туды на розныя ўзоры чырвоныя «паяскі», прывязаныя да цвіка ў сцяне. Пафарбаваная воўна сохне над дзвярамі, прыцягвае вока яркім колерам. За кроснамі жанчыны спяваюць: старэйшыя — набожныя песні, «святыя», пра Хрыста, яго жыццё і мукі, пра розных святых і благаславеных, маладзейшыя — звычайныя песні пра казанкае каханне, пра нявернасць каханкаў, пра цяжкі лёс «малодкі» ў мужавай хаце пры злой свякроўцы. Дзяўчаты пачынаюць заводзіць вяснавныя песні, «вяснянкі», у якіх гаворыцца пра каханне, працу на кроснах і ў якіх ужо гучыць радасць набліжэння вясны.

У час посту адбываецца першы выган жывёлы на пашу. Тут заўсёды спяшаюцца, бо вясной пачынае не хапаць корму, асабліва калі зіма запягваецца і жывёла часам з голоду здыхае. І хоць дугі яшчэ шэрыя, лясы ледзь першыя пупышкі пачынаюць пускаць, вясковая жывёла выходзіць з аборы. Адбываецца гэта з асаблівай урачыстасцю. Гаспадар акрапляе статак крашчэнскаю свянцонаю вадою і выганіе свянцонай вярбой: «каб звер не падходзіў». Каля варот ляжыць замкнуты замок і сырое яйка, жывёла павінна перайсці праз іх. Пастухам даюць у кожным двары крыху сала і пару яечак, яны гатуюць сабе ў лесе яечню.

З радасцю сустракаюць Велікоднае свята. Перад Вербнаю нядзеляю нехта ад царквы едзе ў лес і прывозіць цэлы воз вярбовых коцікаў. Трэба ў кожнага каб была такая галінка, каля воза — натоўп. Царкоўны служка прадае іх па 2 капейкі, грошы гэтыя ідуць «на цэркаў». Дзяўчаты ўпрыгожваюць сваю вярбу каларовымі стужкамі. Назаўтра ўсе ідуць да царквы, а пасля службы жартуючы б'юць адзін аднаго вярбою і гавораць: «Не я б'ю, вярба б'е, за тыдзень Вялікдзень. Будзь здароў, як вада, будзь багат, як зямля». У гэты дзень абед хоць і псны, даюць аўсяны кісель з мёдам і яшчэ не менш як дзве стравы.

У Вялікі чацвер («Чысты чацвер») вечарам падаюць вярчу на ўспамін Божай вярчы. Называюць гэту вярчу «тайная». Ядучь толькі пснае, але абавязкова павінна быць рыба. Сповідзь велікодная працягваецца ўвесь пост. Звычайна спавядаюцца пасля полудня, а да прычашчэння ідуць назаўтра рана. Сповідзь — адна з лепшых хвілін, на яе ідуць звычайна ўсе гуртам. Дзяўчаты, прыгожа апранутыя, чакаючы сваёй чаргі, прагульваюцца каля царквы. Дзяцей спавядае ксёндз па некалькі разам. За споведзь плошць 5 капеек. Вялікая пятніца і субота прысвячаюцца падрыхтоўцы і гатаванню свянцонага.

У суботу вечарам фарбуюць яечкі. Яечкі спачатку вараць да поўнай гатоўнасці, потым апускаюць на некалькі хвілін у гарачую пафарбаваную ваду. Фарбу купляюць у яўрэяў — анілінавы чырвоны парапок, часам скарыстоўваюць лушпайкі цыбулі. Фарбуюць яечак многа, не менш як па 10 на чалавека. У заможных гаспадарках дзецям часта даюць па тры дзесяткі. Называюць гэту суботу «краснай». У гэты ж дзень усе ідуць у царкву на ввечэрнюю малітву — «усюночную». Назаўтра, на Вялікдзень, усе мае святочны выгляд. У кожнай хаце запальваюцца свечкі.

Пасля набажэнства, падчас якога ксёндз асвяціў падрыхтаваныя ў кашолках прадукты, вяртаюцца дамоў і пачынаюць святочны сьняданак. Спачатку ядуць яечка, жадаючы сабе: «Дай нам, Божа, за год даждаць краснага яйца ў шчасці, у здароўі!» Сярод святочных гатункаў павінны быць парася пячоная, сала, нарэзанае кавалачкамі, пшанічныя пірагі і сыр. У багацейшых падаюць на стол свіную каўбасу-крывянку, масла, свініну. Ядуць многа, запіваюць гарэлкай. У гэты дзень у вёсны поўная цішыня, кожны сядзіць у сваёй хаце цэлы дзень, цешыцца адпачынкам. Гаспадыня, змучаная святочнымі прыгатаваннямі, спіць. Пад вечар, калі срыяе надвор'е, выходзяць, садзяцца на прызбы, заводзяць гамонку.

Назаўтра пачынаюцца адведкі — з хагы ў хагу. Дзеці нясуць сваім бабкам святочнае яечка з пажаданнем і віншаваннем. Моладзь гуляе ў яечкі: адзін трымае ў руцэ яечка, другі б'е сваім зверху: чыё разаб'ецца, той аддае. Пры гэтым гавораць: «Хрыстос васкрэсі!» Або двое становяцца адзін супроць аднаго, робяць паміж сабою дарожку і коцяць яечка. Чыё не дакоціцца, той прайграе. На гульні расходуюцца шмат яечак, маладыя вымушаны ісці на хітрыкі, выкрадаюць у бацькоў увесь запас. У гэты дзень ужо вараць абед, на стол падаюць каўбасу, боршч з мясам. Вечарам пачынаюцца танцы і гульні, якія працягваюцца некалькі дзён. У Праводную надзелю — Радаўніцу спраўляюць веснавыя дзяды. Зноў фарбуюць яечкі, каб было што занесці на магілу дзядам. У дзень св. Юр'я (21 красавіка) перад ўсходам сонца выганяюць у поле жывёлу на зялёнае жыта — «выгнаць на расу».

Зялёныя святкі святкуюць так, як усе іншыя святкі, з тою розніцай, што ўсюды затыкаюць зялёныя галінкі і дрэўкі. Найлепш служачь для гэтай мэты маладыя клёны. На варотах і дзвярах, каля плоту, студні — усюды зелянеюць свежыя галінкі, абразы, печ, столь таксама ўпрыгожаны зялёным. Дрэўкі і галінкі застаюцца да св. Яна. У гэты дзень пачынаюцца гульні: паленне кастроў, лесні, танцы. Звычай святкавання Купалы як перажытак азычніцтва праследуюць палітэй і духавенствам, таму ў вёсках, дзе жыве хто-небудзь з улад, Купалля не святкуюць. У Камаровічах, пад бокам у духавенства, не надта асмельваюцца раскладваць вогнішча, затое ў Заполлі Купалле святкуюць, як сапраўдныя азычнікі. Пад вечар звозяць з вёскі зялень, што засталася ад Зялёных святкаў, а таксама старыя жэрдкі, колле, зношаныя лапці, непатрэбныя рэчы і ўрачыста вязуць куды-небудзь, на адкрытае месца, дзе звальваюць у кучу. Кожны кідае туды сваё палена і выказвае пры гэтым пажаданне: «Каб маё проса так высока вырасла», «Штоб мой лён такі высокі быў!» Спачатку раскладваюць адзін касцёр, потым іх узнікае ўсё больш, агонь пераносіцца з месца на месца ўсё далей, кастры палаюць усюды навокал. Хлопцы спачатку перасказваюць праз агонь, дзіўчаты, узяўшыся за рукі, танцуюць вакол кастроў, падаюць голас барабану і скрыпка... Дзіўчаты ў вінках з палыхаў кветак заігрываюць з хлопцамі і потым уцякаюць у поле, на луг, тая бягуць за імі. Хлопец стараецца схаліць у дзіўчыны вянok і кінуць у агонь. Гулянне працягваецца да позняй ночы, і наогул ніхто ў гэту ноч не спіць. Ноч незвычайная, таёмнічая, поўная ўсялякіх чараў. Папараць выстрэльвае цудоўнай кветкаю, а хто яе знойдзе, можа стаць уладальнікам усіх скараў па на зямлі... Ведзьмы ў гэту ноч маюць вялікую сілу, і трэба вельмі асцерагацца, каб не зрабілі шкоды дзецям і не адабралі ў кароў малака. Дзеля гэтага гаспадыня не спіць усю ноч. А ведзьма раскладае сабе агонь у цёмным лесе пад старым дубам і скача праз агонь. Ад гэтага ў яе прыбывае сілы і ўмення адбіраць малака ў кароў. На Купалле збіраюць лекавыя зёлкі, але толькі да ўсходу сонца, бо толькі такія дапамагаюць. Раненька, пакуль узыйдзе сонца, трэба пасціскаць рукамі капусныя галоўкі, тады яны будуць добра расці і чэрві не завядуцца.

На дзесятай надзелі пасля Вялікадня непадалёку ад Камаровіч у невялікай каліччы адбываецца ўрачыстае набажэнства, затым кірмап. З некалькіх парафій з'язджаецца духавенства, яўрэі ў змайстраваных перад каліччаю латках вядуць бойкую таргоўлю, з Петрыкава прыбываюць ганчары з міскамі і іншым гліняным посудам, з-над Турава прывозяць сіты і рашоты, гоняць на продаж коней, цялят, бычкоў. Тут можна купіць серы, касу, шапку і боты, каларовую хустку, вышываны фартух, соль, алей. З навакольных вёскаў натоўпы сялян ідуць «на дзесятуху», на кірмапы шум і гоман. Пад вечар натоўпы жанчын па ўсіх дарогах ідуць дамоў, можна ўбачыць на дарозе і моцна падпітага чалавека, які ахрыплым голасам сывае песні і часта не даходзіць, начуе ў канаве.

Перад святым Пятром зноў пост, чатырохтыднёвы — Пятроўка. Вельмі незадаволены гэтым постаем мужчыны, бо менавіта ў гэты час косяць, а касіць пры поспай страве цяжка, таму гавораць, што жанчыны прыдумалі гэты пост, каб можна было сабраць сыр і масла.

6 верасня на святы Спас у Камаровіцкай царкве ўрачыстае набажэнства, на якое з'язджаецца шмат навакольных людзей. У гэты дзень асвячаюць збожжа, прызначаюць на насенне, садавіну. Хто не мае свайго саду, спяшаецца ў панскі двор. Там ля варот стаіць поўны воз з яблыкамі, прадае іх стары дзед. Потым усе ідуць у царкву. Старэйшыя набожныя жанчыны перад Спасам ходзяць на споведзь. Восенню мясцовыя жыхары адзначаюць некалькі вялікіх свят: Прачысту 15 жніўня, Уздвіжанне, або ўздыманне крыжа — 14 верасня, Пакровы — 1 кастрычніка, дзень св. Піліпа — 14 лістапада, перад якім працягваўся двухтыднёвы пост пад назваю Піліпаўка. Свята гэтае адзначалася весела, а ў царкву, дзе

ў гэты дзень адпускарліся грахі, народ валам валіў. Удзел у гэтым свяце — адно з найбольш прыемных мерапрыемстваў у жыцці сялян. Калі засяваюць жыта, у кожнай хаце таксама сваё свята. У добрае надвор'е гаспадар бярэ ў каробку зярно, асвятчае на Спаса, дабаўляе зярняты з каласоў ад каляднай куці, адраза акрайчык ад свежай булі, кладзе «праскурку», купленую ў царкве, і свянцоную соль, абхінае палатном і ідзе ў поле. Вярнуўшыся дадому, дае суседзям і ўсім у сваёй сям'і па кавалачку гэтага хлеба і «праскуркі», усе ядуць пачастунак з вялікай удзячнасцю.

На Андрэву куццю таксама бывае весела. Па хатах збіраюцца дзяўчаты на варажбу, якія ўвесь дзень перад гэтым старанна посяць. Вечарам кладуць на падлогу маленькія булчкі, кожная з іх умоўна азначае прысутную дзяўчыну. Тая, якую схопіць сабака, пасля Новага года выйдзе замуж. Набіраюць таксама вязку дроў, калі іх лічба да пары — будзе вяселле. Бяруць яшчэ жменю канпель і, ідучы па вуліцы, сеюць за сабою са словамі: «Андрэй, Андрэй, я на цябе пашчу, я канпелькі сею, скажы мне праўду, з кім я буду на шлюбe стаяць». І хто ўночы прысніцца, той будзе мужам. Нават калі ўжо снег выпадае, кожная дзяўчына засявае на агародзе крыху льну і канпель, калі вясною своечасова і добра пасеянае ўзыходзіць, то ў замужжы будзе шчаслівае, калі не, то наадварот.

Восень — пара хатняй працы, якая збірае ўсю сям'ю. Вечарамі ў кожным вакне весела свеціцца агеньчык на камінку або ад прымайстраванага да столі лучніка. Жанчыны з прасніцамі сядзяць на лаўках, спяваюць песні, матка падтрымлівае агонь на камінку і адначасова прыглядае за калыскай, за калыхвае ўнука. Мужчыны плятуць лашці, робяць лыжкі, кошыкі або нарыхтоўваюць вупраж. Восенню галоўная праца для жанчын — прадзенне воўны і льну. Ткаць пачынаюць пасля Каляд. За гэтай працай прахозяць усе вечары. У гэты час дзяўчаты збіраюцца ў нанятую за агульны кошт хату на «вечарніцы» і прадуць. Замужнія жанчыны рэдка бываюць на гэтых зборах, бо мужыкі раўнівыя і часта забараняюць ім туды хадзіць. На вечарніцах час праходзіць хутка і весела, часта затрымліваюцца там да позняй ночы...

На Палессі людзі жывуць дружна, грамадою, не любяць і не ведаюць адзіноты. Ёсць шмат калектыўных сям'яў, якімі захапляецца моладзь. Адна, у персцень, заснавана на тым, што ўдзельнікі садзяцца ў рад каля сцяны, а дзяўчына, трымаючы персцёнак пад фаргухом, ідзе, дакранаючыся да іх, і гаворыць: «З кута іду, золата нясу, гадайце, баяры, дзе палажу». І робіць выгляд, што аддае персцень адной дзяўчыне, а на самай справе перадае непрыкметна другой. Тая, што сядзіць у канцы, павінна адгадаць. Калі не адгадае, ідзе ў круг. А дзяўчына, якая «нясла золата», садзіцца на яе месца. У сляпуку бабульку іграюць гэтак. Аднаму завязваюць вочы, і ён, калі схопіць каго, пытае: «А гдзе быў?» — «Пад лаўкаю». — «А гдзе тая лаўка?» — «Мышы паелі». — «А гдзе тыя мышы?» — «Каток схапіў!» Тады здымаюць павязку з вачэй... Гуляюць яшчэ ў гускі. Адзін — воўк, другі — старшая гуска, астатнія яе дзеткі, а яна бароніць іх. Воўк выскаквае з-за хаты. Матка крычыць: «Гускі, ледзьці, уцякайце! Воўк ідзе!» Дзеці адказваюць: «Мы воўка не баімся, да з воўкам пажэннімся». Воўк іх хватае па аднаму, пакуль не застанецца адна матка. Тады на яе кідаецца.

...Селянін наогул не можа наракаць на сваё цяжкае жыццё. Больш працуючы і маючы крыху лепшую асвету, мог бы стаць яшчэ багацейшым, але і таго нават, што сёння мае, яму дастаткова для задавальнення сваіх невялікіх патрэб. Жыццё ціхае, аднастайнае, без вялікіх уражанняў і моцных патраўленняў, выпрацоўвае ў ім цягу да весялоці і дружалюбных чалавечых кантактаў. Угледваючыся ў гэтую непасрэдную весялоць, у іх шчырую, ледзь не дзіцячую наўнасць, ахоплівае нешта нібы адчування зайздрасці, што яны ў сто разоў шчаслівейшыя за нас, адукаваных і цывілізаваных...

Эма Дмахоўская-Яленская
1911 г.

* * *

Петрыкаўскі і Капаткевіцкі раёны, створаныя паводле Указа Прэзідыума ЦВК БССР 17 ліпеня 1924 г., уваходзілі ў склад Мазырскай акругі. Да Петрыкаўскага раёна адышла тэрыторыя Петрыкаўскай, Ляскавіцкай, Грабаўскай і большай часткі Камаровіцкай валасцей, да Капаткевіцкага — Капаткевіцкай і Лучыцкай. 23 ліпеня 1930 г. была прынята пастанова аб ліквідацыі акруг і ўмацаванні раёнаў «як асноўнага звяна сацыялістычнага будаўніцтва ў вёсцы», Мазырская акруга скасавана. У 1931 г. ліквідаваны Капаткевіцкі

раён, тэрыторыя яго ўвайшла ў склад Петрыкаўскага.

25 чэрвеня 1935 г. ЦВК і СНК БССР з мэтай паліпшэння гаспадарчай і культурнай работы ў раёнах прыгранічнай зоны аднавіў Мазырскую акругу, у якую ўвайшло 9 раёнаў. З саставу Петрыкаўскага раёна зноў быў выдзелены Капаткевіцкі.

20 лютага 1938 г. акругі былі ліквідаваны і ўведзены абласны падзел. Петрыкаўскі і Капаткевіцкі раёны ўвайшлі ў склад Палескай вобласці з цэнтрам у г. Мазыр. 27 верасня 1938 г. Пет-

рыкаву нададзены статус горада, Капаткевічам — гарадскога пасёлка. 8 студзеня 1954 г. Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР скасаваў Палескую вобласць, яе тэрыторыя ўвайшла ў склад Гомельскай вобласці. 25 снежня 1962 г. у выніку ўзбуйнення раёнаў Капаткевіцкі раён быў ліквідаваны, яго землі далучаны да Петрыкаўскага.

Адраджэнне духоўнай спадчыны

... Восень 1944 года. У раёне налічвалася 17 хат-чыгальняў. Тут збіраліся людзі, разліваўся гармонік, спяваліся частушкі. Па ініцыятыве мясцовай інтэлігенцыі рыхтаваліся сцэнкі спектакляў. Шмат намаганняў для ўздыму культуры ў раёне прыклаў першы пасляваенны загадчык аддзела культуры М. М. Папоў, загадчык хаты-чыгальні П. Ф. Шарамет з Ляскавіч. У 1948 г. у прыстасаваным раённым Доме культуры быў арганізаваны хор. Яго ўзначаліў Іван Каленік — чалавек шырокай душы, выдатны арганізатар. За кароткі час хор вырас амаль да паўсотні чалавек. У ім былі людзі розных прафесій — настаўнікі, служачыя, рабочыя, сакратары райкома камсамола Віталій Кавалёў і Нэлі Кавалёва, інструктар Паліна Боўсун, настаўнікі Уладзімір Нілаў, Уладзімір Курдо, Уладзімір Петухоў.

Першыя выступленні прынеслі хору шырокую вядомасць. Пачынаючы з 1962 г. хор амаль штогод выступаў на дэкадах самадзейнага мастацтва ў Мінску. У 1964 г. ансамбль песні і танца, якім кіраваў І. Ф. Каленік, танцавальнай групай — І. П. Ляўковіч, духавым аркестрам — Р. І. Мамраў, выступіў на ВДНГ у Маскве. Ніводнае значнае мерапрыемства ў раёне не праводзілася без выступленняў спевакоў і танцораў. Ансамбль прымаў удзел ва ўсіх фестывалях і аглядах, займаў прызавыя месцы.

Паступова пачалі складацца калектывы ляскавіцкага Дома культуры, дзе

быў дырэктарам Пётр Шарамет, канкавіцкага — Іван Козел, лучыцкага Дома культуры — Васіль Азёмша. Ужо ў той час закладваліся асновы сённяшніх фальклорных ансамбляў, уваскрашалася народная песня. Нельга не ўспомніць загадчыкаў аддзела, якія многае зрабілі для развіцця культуры раёна. Гэта П. А. Грабко, К. М. Чыжык, В. Я. Каюкала, Г. Д. Будовіч, Б. Т. Мельнік, Г. Д. Кебец.

У апошні час асабліва ўвага надаецца вывучэнню фальклору роднага краю. Такія песні сталі асновай рэпертуараў многіх мясцовых аматарскіх калектываў.

Значны рост майстэрства на аглядах самадзейнасці за апошнія гады паказалі петрыкаўскі Дом культуры (дырэктар Н. П. Жыгала), церабаўскі (В. А. Дашкевіч), залескі (В. С. Голуб), бяланавіцкі (К. Д. Стральчэня, мастацкі кіраўнік М. М. Язерскі), міхедавіцкі (В. М. Ганцэвіч, мастацкі кіраўнік В. Г. Харланава), курыціцкага (Т. М. Хаменя).

Многія кіраўнікі гаспадарак і прадпрыемстваў раёна з разуменнем адносяцца да патрэб устаноў. Заўсёды старецца дапамагчы вырашыць праблемы клубных работнікаў дырэктар саўгаса «Галубіцкі» Г. В. Пількевіч. Неаднаразова дапамагаў самадзейным артыстам дырэктар саўгаса «Ляскавічы» В. М. Канановіч. З вялікай спагадай адносіцца да ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці вялікі аматар песні старшыня калгаса «Большавік» В. К. Каляда. Заўсёды імкнецца ўнікнуць у клопаты работнікаў Дома культуры дырэктар саўгаса «Навасёлкі» Б. С. Рупоў.

Аддзел культуры дапамагае праводзіць працоўныя святы ярка, песенна.

Сапраўды народнымі святамі сталі «Купалле» ў Петрыкаве і многіх вёсках раёна. Званчэй, чым у іншыя гады, заліваюцца са сцэн сельскіх Дамоў культуры гармонікі... У вёсках раёна запісваюцца народныя песні ў тым выглядзе, у якім яны захаваліся ў памяці людзей — ад бацькоў, дзядоў, прадзедаў.

Яны ўражваюць сваёй паэтычнасцю і вобразнасцю. Вобразы зязюлі-маці, якая ляціць да абяздоленай дачкі, дзівосная метафара: салдат у сне імкнецца да роднага дому...

Кашэвічы — песенны край. Першая сустрэча з Надзеяй Міхайлаўнай Курач. Жанчына поўная добрага настрою працаваць і спяваць. Прыгожым, мяккім голасам Надзея Міхайлаўна напявае мелодыі купальных і вясельных песень. Новая сустрэча з 77-гадовай Праскоўяй Іванаўнай Сакавец. У песнях старой жанчыны ажывае гісторыя. Праскоўя Іванаўна апавядала, што ўсе свае песні пераняла ад маці, а тая ад сваёй. І гэтак з пакалення ў пакаленне да нашых дзён дайшла песня пра лёс дзяўчынкі, якая трапіла ў татарскі палон... Можна толькі дзівіцца, якая глыбокая памяць у народа. Песні-балады ўваскрашаюць гісторыю роднага краю, паэтычнымі вобразамі паказваюць боль і надзею народа.

Вельмі цікавыя песні запісаны ў Бяланавічах ад Праскоўі Лявонаўны Музыка. Яна памятае, што яе бацька спяваў песні пра салдата, які плача-скардзіць

ца, бо забіраюць яго на чужую зямлю, на Далёкі Усход. Ён развітваецца з бацькам, маці і роднымі палямі і лясамі, з любай дзяўчынай, якую ўжо, мусіць, ніколі не ўбачыць...

Багацейшыя песенныя скарбы ўдалося раскрыць у Баклані. Песенніца Валянціна Іванаўна Карась спявае песні пра гаротную працу наймічкі, якая не ведала ні свята, ні адпачынку, хадзіла па людзях, каб зарабіць тры грошы і купіць кудзелечку. Фальклорная спявачка з вёскі Першая Слабодка Фядора Дарафееўна Коўгар спявала песні, якія нідзе ў іншых вёсках не сустракаюцца. Тут і любоўныя, і бытавыя, і жартоўныя напевы.

Захавальніцамі народных песень у Славінску з'яўляюцца Ганна Мікалаеўна Ястрэмская і Раіса Фёдараўна Лігорская. Разам з песнямі яны нагаварылі шмат замоў, заклінанняў, якімі карысталіся сяляне пры розных жыццёвых праявах. Дзівосныя па прыгажосці песні запісаны ад Лідзіі Андрэеўны Грыб з вёскі Грабаў.

А. І. Слесарэвіч

Петрыкаўскі народны хор

У песні — душа народа

У хору петрыкаўскага раённага Дома культуры даўнія і багатыя мастацкія традыцыі. Яшчэ ў 1974 г. яму было прысвоена званне народнага. Тады здольным калектывам мастацкай самадзейнасці кіраваў І. Ф. Каленік. З цягам часу былая слава хору стала заціхаць, пакуль да кіраўніцтва яго не прыйшла выдатны спецыяліст, прафесіянал мастацкай самадзейнасці Алена Буднік. Яе любоў і павага да фальклорнай народнай песні бязмежныя... У рэпертуары хору такія выдатныя песні, як «Зямля палеская», «А я ў печы не паліла», «Ой за гаем, гаем», «Як служыла я ў папа» і многія іншыя. Яны не проста спяваюцца, а паказваюцца, як сцэнкі. Асаблівым майстэрствам у іх выкананні вызначаецца старэйшы ўдзельнік хору І. П. Ляўковіч. Нельга застацца абьякавым пад уражаннем майстэрства спявачак Ганны Несцярчук і Галіны Шляга. Дзякуючы ім і ўсім астатнім удзельнікам хор раённага Дома культуры пацвердзіў званне народнага.

Радасць сустрэчы з музыкай

Дзесяць гадоў назад пры петрыкаўскім раённым ДOME культуры арганізаваны аркестр народных інструментаў. Ужо праз чатыры гады за высокае прафесійнае майстэрства, якое пастаянна расце і ўдасканальваецца, яму было прысвоена званне народнага.

У праграме аркестра — беларуская народная музыка, творы замежных, рускіх і беларускіх кампазітараў, сатыра і гумар, сольнае выкананне на народных інструментах.

Шмат намаганняў для росту прафесійных вартасцей аркестра народных інструментаў прыкладае яго кіраўнік М. К. Будзюхін — дырэктар Петрыкаўскай дзіцячай музычнай школы. Высокім майстэрствам вызначаюцца Г. Кебец, І. Моціна, Л. Вінічэнка — зрэшты, усе 30 удзельнікаў аркестра.

Збылася надзея ў «Надзеі»

У народнага жаночага ансамбля калгаса «Бальшавік» свая непаўторная і незабыўная манера выканання песень — лірычная, задушэўная. Пад кіраўніцтвам А. Д. Рудзько па-новаму гучаць вядомыя песні «Там, каля млына», «Ой, аралі хлопцы ніву», «А калі той вечар» і многія іншыя. Стрымана, вытанчана гучаць галасы ўдзельніц ансамбля настаўніцы Валянціны Каляды, бухгалтара Людмілы Шэлег, выхавальніц Валянціны Кавальчук і Праскоўі Ярыгі, касіра Ніны Буднік, загадчыцы клуба Тамары Хамені і яго работніцы Тацяны Ерамейчык, агранома Ніны Хамені. Вялікую ўвагу ансамблю надае старшыня калгаса В. К. Каляда.

— Людзі з песняй працуюць лепш, ім лягчэй пераадольваць цяжкасці жыцця, — гаворыць ён.

З глыбін народных

Звыш 30 гадоў таму створаны фальклорны ансамбль «Спадчына» курыціцкага сельскага Дома культуры — актыўны прапагандыст беларускай народнай песні. Не пералічыць канцэртаў, дадзеных ім у вёсках раёна і далёка за яго межамі. Яго ўдзельнікі — паляводы і механізатары, жывёлаводы і спецыялісты сельскай гаспадаркі — людзі, на сапраўднаму ўлюблёныя ў народную песню, якія чэрпаюць сваё натхненне ў глыбінях фальклорнага багацця Палесся.

У 1992 г. фальклорнаму ансамблю «Спадчына» прысвоена званне народнага.

Гаючая народная песня

У глыбокую даўніну ідуць карані песень, якія гучаць у Церабаве. Змест іх ранейшы — вясёлая, гарэзлівая беларуская народная песня, вершы і байкі, сцэнкі і рэпрызы, агністыя танцы... Моцны і зладжаны калектыў аднадумцаў змагла сцэнтаваць кіраўнік

фальклорнага ансамбля Наталля Фаміна. Ён неаднаразова з'яўляўся пераможцам раённага і абласнога аглядаў-конкурсаў. Многія ўдзельнікі ансамбля — Аляксандр Дашкевіч, Вера Грамовіч, Нэля Позур, Кацярына Агейчык, Ніна Мачук, Любоў Панфіленка і іншыя — не ўяўляюць свайго жыцця без народнай песні.

Дарыць людзям прыгажосць

Дваццаць гадоў споўнілася дзіцячаму ўзорнаму танцавальнаму ансамблю танца «Верасок» капаткевіцкага Дома культуры. Практычна ўвесь яго рэпертуар створаны на народным, мясцовым матэрыяле, не забыты таксама традыцыйныя беларускія танцы — «Лявоніха», «Таўкачыкі», «Кабылка» і іншыя. Мясцовы кампазітар Г. Д. Кебец стварыў танец «Капаткевіцкая полька». Кіраўнік ансамбля Я. І. Суботка пастаянна знаходзіцца ў творчым пошуку, не спыняецца на дасягнутым і пастаянна працуе над павышэннем прафесійнага ўзроўню ўдзельнікаў ансамбля.

Ёсць таленты ў Капаткевічах

Спектакль «Трыбунал» па драме А. Макаёнка пастаўлены самадзейнымі артыстамі капаткевіцкага гарадскога Дома культуры ў 1977 г. Гэта быў першы спектакль і першы поспех, які натхніў яго ўдзельнікаў. Удасканалвалася майстэрства самадзейных артыстаў, рос рэпертуар, які налічвае цяпер звыш 10 спектакляў. Сярод іх нямаюць беларускай класікі, як «Паўлінка» Я. Купалы, «Мікітаў ланаць» М. Чарота, а таксама «Збянтэжаны Саўка», «Прымакі» і іншыя. Штогод тэатр прымае ўдзел у абласных і рэспубліканскіх аглядаў-конкурсах. Вялікая заслуга ў яго поспехах дырэктара капаткевіцкага Дома культуры Ніны Алексіевіч.

У 1987 г. тэатру прысвоена званне народнага.

Песня далёкая і блізкая

У 1962 г. у в. Бяланавічы быў створаны цікавы, самабытны ансамбль фальклорнай песні. Звыш трох дзесяцігод-

Сцэна са спектакля Капаткевіцкага народнага тэатра

У гістарычным музеі Навасёлкаўскай сярэдняй школы.

дзяў ён радуе землякоў, а таксама ўсіх, хто не абьякавы да народнай песні ў Мінску, Гомелі, у многіх гарадах і вёсках вобласці, майстэрствам і высокім прафесіянальным узроўнем выканання фальклорных твораў. Шмат сіл і энергіі ўклала ў гэта арганізатар калектыву Праскоўя Андрэеўна Грабко, затым новыя яго кіраўнікі Клаўдзія Стральчэня, Мікалай Язерскі. Надоўга застаецца ўражанне ад народных песень і харэаграфічных пастацовак у выкананні Эміліі Кіршчынай, Любові Бердзік, Тамары Мотуз, Любові Навацкай, Еўдакіі Музыкі і іншых удзельнікаў ансамбля.

А. В. Бічан

Рэліквіі расказваюць

Звыш 1000 экспанатаў, дакументаў, пісьмовых крыніц знаходзіцца на стэндах гістарычнага музея Навасёлкаўскай сярэдняй школы. Асаблівую цікавасць уяўляюць археалагічныя знаходкі, этнаграфічныя і нумізматычныя экспанаты, якія сабраны вучнямі і настаўнікамі школы, жыхарамі вёскі. Пісьмы і ўспаміны, мастацкія творы, сямейныя рэліквіі... Усё сваё неспакойнае сэрца аддае музею яго кіраўнік М. К. Селех.

* * *

...Колькі пакаленняў школьнікаў ведаюць дзеда Талаша — легендарнага героя коласаўскай «Дрыгвы». Памятаюць і апісанне дзедавай хаты: «Хаты ў вёсцы, як і людзі, няроўныя»... Стаіць яна на тым самым месцы на беразе Прыпяці, што і пры Талашу. Вясковыя дзеляры праявілі вялікае ўменне, яны не толькі аднавілі стары будынак, але і змаглі перадаць традыцыі дзеляроў мінулага. У хаце — сціплы побыт сялянскай сям'і. Такое ўражанне, быццам стары выйшаў з хаты па сваіх справах і вось-вось вернецца... Побач — дом

сына Талаша Данілы, дзе жыў апошнія гады і Васіль Ісакавіч Талаш. У ім ствараецца музей народнай славы Петрыкаўшчыны.

* * *

2 лютага 1988 г. адкрыты гісторыка-краязнаўчы музей у Капаткевіцкай сярэдняй школе, экспазіцыю якога сабралі вучні — члены краязнаўчага гуртка «Пошук». Далёкае мінулае краю, гады сацыялістычных пераўтварэнняў, Петрыкаўшчына партызанская, працоўныя дасягненні — усё гэта знайшло адлюстраванне на шматлікіх стэндах музея, у стварэнне якога вялікі ўклад унеслі А. В. Солахаў, С. В. Драгун, Г. М. Вабішчэвіч, Л. М. Лазарчук, С. Ф. Сацута, Л. Л. Алексіевіч, М. Я. Касякова, Н. В. Пінчук, Т. П. Бандарэнка, С. І. Антонова, Л. Л. Сінікава, У. М. Вабішчэвіч, В. М. Дармель, Н. М. Самбук, В. М. Антанішын, Н. В. Кайчук.

* * *

Напярэдадні 40-годдзя вызвалення Беларусі адкрыты музей баявой славы ў в. Камаровічы. У ім знайшлі адлюстраванне партызанскія справы брыгад і атрадаў, якія дзейнічалі на Петрыкаўшчыне, звесткі аб земляках-героях, загінуўшых вяскоўцах, ахвярах фашызму... Шмат сіл і энергіі ў арганізацыю музея ўнёс яго кіраўнік — настаўнік Г. М. Карнейчык.

* * *

У краязнаўчым музеі Конкавіцкай сярэдняй школы пяць раздзелаў: «Вялікая Айчынная вайна на тэрыторыі сельсавета», «Гісторыя калгаса імя Леніна», «Прыродныя багаціцы краю», «Этнаграфія Палесся», «Гісторыя школы». Шматлікія экспанаты, фотаздымкі, успаміны ветэранаў вайны і працы, калекцыі раслін расказваюць пра багатую гісторыю краю, яго людзей — герояў

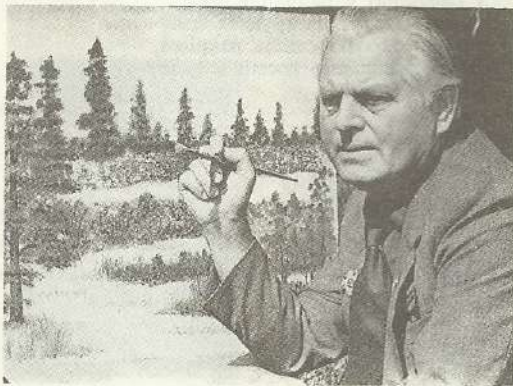
і простых працаўнікоў. Вялікі клопат аб узнаўленні і расшырэнні экспазіцыі музея праяўляе настаўніца гісторыі А. Я. Амельчанка.

А. В. Бічан, В. Р. Ферац

Жыве ў душы Палессе

Петрыкаў — радзіма Пятра Серады. Тут ён нарадзіўся, хадзіў у сярэдняю школу № 2. Пасля дзесяці класаў паступіў у Мінскі індустрыяльна-будаўнічы тэхнікум. Дзевятнаццацігадовага юнака ў 1941 г. прызвалі на службу ў армію, ён удзельнічаў у цяжкіх баях пад Ржэвам, адступаў углыб Расіі... Вайна ўзяла сваю ахвяру і крывёю Серады. Пад Смаленскам варожы асколак прабіў лёгкія, пад Кёнігсбергам скалечыла левую руку. Салдат быў дэмабілізаваны з пасведчаннем інваліда першай групы.

Неяк сябар запрасіў Пятра Андрэевіча наведаць знаёмага мастака. Той згадзіўся. Карціны мастака спадабаліся Пятру Андрэевічу. Ён нібы ўбачыў на палотнах знаёмыя краявіды. Тады і адчуў сверб натхнення, жаданне маляваць. Ubачыўшы адну з сапсаваных карцін, папрасіў у мастака дазволу паспрабаваць свае сілы. Той не пярэчыў. Пакуль сябры размаўлялі, Пётр Андрэевіч, забыўшыся пра ўсё на свеце, працаваў.

П. А. Серада

Апамятаўся, калі заўважыў пільныя позіркi гледачоў. Работа ўдалася...

Сур'ёзна ўзяўся за пэндзаль Пётр Андрэевіч у 1985 г. Адноўчы ўвечары яму стала блага. Зрабілі аперацыю. У тых дні ён адчуў, што ёсць у душы запас творчай энергіі, хочацца жыць і працаваць... За маляванне ўзяўся з маладым запалам і з апантанасцю. Інакш наўрад ці змог бы за шэсць гадоў напісаць звыш трохсот карцін. Сярод іх нямала арыгінальных, удалых, якія займалі прызавыя месцы на розных аглядах і конкурсах. Да 500-годдзя Ф. Скарыны яго работы выстаўляліся ў Гомелі і Рагачове. Некалькі набыта гасцямі з Італіі і Канады. Яго палотны трапілі ў Мінск, Кіеў, Ленінград, Ніжневартаўск... Шмат іх падарана сваякам, сябрам і знаёмым.

Перавагу Пётр Андрэевіч аддаваў пейзажам. Ён тонка адчуваў самабытную прыгажосць палескай прыроды, умеў заўважыць самыя непрыкметныя змяненні ў гаме святла, ствараць з дапамогай фарбаў кранальныя паэтычныя вобразы...

А. М. Лісіцкі

Ляцяць да долу першыя лісты,
Гамоніць вецер з пазалотай клёна
І льецца водар восені густы
У туманы лахматыя замглены.
І кункі прыдарожнае травы
Свае вяршынькі залатыя клоняць,
Адлёт апошні трубяць журавы,
Свайей тугой шчымліваю палоняць.
І павуцінкі ў ранішняй расе,
Нібы маністы на грудзях дзяўчыны.
Гараць бярозкі спіпла пакрысе,
Зіхцяць-палаюць восені іскрынкі...

Уладзімір Літвін

Артыстка з народа

Валянціна Пальвінская нарадзілася ў Петрыкаве, працавала тут у раённай бібліятэцы. З дзяцінства яна любіла народныя песні — спадчыну маці. Гэтая любоў прывяла дзяўчыну ў мастац-

В. Д. Пальвінская

кую самадзейнасць. Яна зачароўвала людзей сваім голасам, на канцэртах з яе ўдзелам было заўсёды шмат гледачоў.

У 1953 г. хор петрыкаўскага раённага Дома культуры прымаў удзел у рэспубліканскім аглядзе калектываў мастацкай самадзейнасці. На ім прысутнічаў кіраўнік Дзяржаўнага Беларускага народнага хору Г. І. Цітовіч, які звярнуў увагу на спявачку з Петрыкава. Ён прапанаваў Валянціне працаваць у Мінску. Валянціна Дзмітрыеўна стала салісткай Дзяржаўнага народнага хору. Настойліва вучоба, напружаная праца пад кіраўніцтвам вядомых беларускіх майстроў над павышэннем мастацкага майстэрства далі добры плён. На сусветным фестывалі моладзі і студэнтаў у Варшаве яна была адзначана залатым медалём. У 1957 г. артыстку накіроўваюць у Маскву на VI сусветны фестываль моладзі і студэнтаў, дзе яна стала лаўрэатам. З 1958 г. В. Дз. Пальвінская — салістка Смаленскай абласной філармоніі.

Валянціна Дзмітрыеўна прымала актыўны ўдзел у грамадскім жыцці, аказвала дапамогу маладым артыстам, мастацкім самадзейным калектывам, неаднаразова выбіралася дэпутатам абласнога і гарадскога саветаў народных дэпутатаў. У 1962 г. В. Дз. Пальвінскай прысвоена званне заслужаная артыстка РСФСР, у 1979 г. — народная артыстка РСФСР.

С. А. Ільянкоў

Іх забраў Афганістан...

ЖЭЖАЦ Уладзімір Мікалаевіч (н. 8.8.1950 г. у г. Петрыкаў), прапаршчык. У 1965 г. закончыў восьм класаў Петрыкаўскай школы № 3, паступіў у Рэчыцкае прафтэхвучылішча, атрымаў спецыяльнасць газаэлетразваршчыка. Працаваў у Слуцкай геолога-разведвальнай экспедыцыі. Прызваны ў рады Савецкай Арміі ў маі 1968 г. Пасля заканчэння тэрміновай службы служыў прапаршчыкам. У маі 1983 г. накіраваны ў Афганістан.

Уладзімір дастойна выконваў свой воінскі абавязак, заўсёды быў там, дзе цяжэй. У пісьме жонцы Уладзіміра Жэжаца Марыі Яўгенаўне намеснік камандзіра палка пісаў: «Ваш муж быў добрасумленным і таварыскім, яго паважалі і шанілі ў калектыве. Такім яго ведалі, такім ён і застаўся да канца сваіх дзён».

Загінуў У. М. Жэжац 17.7.1983 г. Пахаваны ў Петрыкаве. Узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі (пасмяротна).

РАКІЦКІ Юрый Рыгоровіч (н. 7.11.1964 г. у в. Старыя Галоўчыцы), радавы. У 1980 г. скончыў Навагалоўчыцкую васьмігадовую школу, паступіў у Гомельскае прафтэхвучылішча, атрымаў спецыяльнасць токара.

У лістападзе 1984 г. прызваны Петрыкаўскім райваенкаматам у рады Савецкай Арміі.

...10 ліпеня 1985 г. рота, у якой слу-

жыў Юрый, выконвала загад па ліквідацыі банды душманаў. Група, у якой ён дзейнічаў, трапіла ў цяжкае становішча: на дапамогу ворагам падыйшлі вялікія сілы. Юрый і тры яго таварышы засталіся прыкрыць адыход роты. Цаною свайго жыцця яны выратавалі сяброў.

Пахаваны Ю. Р. Раціцкі ў в. Старыя Галоўчыцы. Ён пасмяротна ўзнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі.

ФІНДЗЮКЕВІЧ Мікалай Уладзіміравіч (н. 5.3.1969 г. у в. Слабада), радавы. Пасля заканчэння ў 1986 г. Смятаніцкай сярэдняй школы вучыўся ў Калінкавіцкім саўгасе-тэхнікуме. Прызваны ў рады Савецкай Арміі Калінкавіцкім гарваенкаматам 2.5.1987 г. Служыў у Афганістане. Мікалай быў адважным воінам і добрым таварышам, да канца застаўся верным прысязе. У пісьме бацькам камандзір і замполіт вайскавай часці пісаў: «За кароткі час службы ў нашай часці Мікалай Фіндзюкевіч зарэкамендаваў сябе ўмелым, мужным воінам, карыстаўся аўтарытэтам у таварышшаў. Гэта быў сапраўдны салдат, адукаваны спецыяліст, чужы таварыш...»

30.11.1987 г. у баі абарвалася жыццё воіна. Пахаваны М. У. Фіндзюкевіч у в. Слабада.

Узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі (пасмяротна).

У. М. Жэжац

Ю. Р. Раціцкі

М. У. Фіндзюкевіч

У. А. Занкевіч

ЗАНКЕВІЧ Уладзімір Аляксеевіч (н. 12.4.1968 г. у в. Рубча), радавы. Вучыўся ў Рубчанскай васьмігадовай, затым у Галубіцкай сярэдняй школе, закончыў Хойніцкае прафтэхвучылішча, па спецыяльнасці токара. У красавіку 1986 г. Петрыкаўскім райваенкаматам прызваны ў рады Савецкай Арміі, служыў у Афганістане.

22 лістапада 1986 г. Уладзімір Зан-

кевіч знаходзіўся ў складзе заставы, якая ахоўвала дарогу. Душманы адкрылі моцны мінамётны і кулямётны агонь. Адбіваючы націск, Уладзімір паводзіў сябе смела і рашуча, прымаў правільныя рашэнні, але варожая міна абарвала яго жыццё.

Пахаваны Уладзімір Занкевіч у в. Рубча. Ён узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі (пасмяротна).

З успамінаў настаўніцы Рубчанскай школы Л. Т. Палгаран

...Валодзя Занкевіч з дзяцінства любіў працу, з адказнасцю адносіўся да ўсіх даручэнняў. Дома дапамагаў бацькам. У яго было пмат сяброў, ён гатовы быў у любую мінуту прыйсці на дапамогу. Яны адказвалі яму тым жа... Да вучобы адносіўся сур'ёзна. Заўсёды выступаў ініцыятарам і арганізатарам усіх спраў класа, умеў захапіць сваім прыкладам...

Чорныя кветкі

— Гэтую хустачку я заўсёды павязваю, калі куды іду. Яна мяне сагравае, быццам сыночка рукі... Валодзя купіў яе. Толькі падарыць не давялося...

Аляксандра Іванаўна натруджанай, мазолістай рукой выцерла слёзы. Каторы год яны туманяць вочы, калі наплывуць успаміны аб сыне... Яна адправіла яго на службу ў армію, каб праз два гады сустрэць пасталелым і ўзмужнелым, і ніколі не дачакалася. Зусім іншая доля выпала на лёс яе сыночка... Нібы прадчуваў яе: купіў маці апошні падарунак — хустачку; поле яе залаціста-зялёнае, а кветкі — чорныя... Так усчарнела сэрца Аляксандры Андрэеўны з той хвіліны, калі яна пачула страшную вестку.

...Чатырох юнакоў Петрыкаўшчыны забрала нікому не патрэбная вайна ў Афганістане. Яны былі з розных вёсак, не ведалі адзін другога, прызываліся ў розны час і склалі галовы ў розных месцах, толькі лёс іх аб'ядноўвае адзін. Першым быў прапаршчык Уладзімір Жэжац. Тады, у 1983 г., упершыню ў раёне адчулі, што ідзе сапраўдная вайна, яна патрабуе ахвяр. Больш 20 салдат-афганцаў прыехала на пахаванне Уладзіміра Жэжаца. Яны пакляліся быць вернымі салдацкаму доўгу і памяці таварышаў. Пакляліся не за-

бываць бацькоў загінуўшых, у дні свят да гэтага часу наведваюць іх — у Рубчы і Петрыкаве, у Слабадзе і Новых Галоўчыцах.

Са слязьмі сустракаюць баявых таварышаў сына Ніна Фёдараўна і Рыгор Іванавіч — бацькі Юрыя Ракіцкага. Ветэраны ўручаюць кветкі маці, наведваюць магілу Юры. Сустракаюцца з вучнямі ў школе, дзе лепшаму класу штогод прысвойваецца імя Юрыя Ракіцкага. Ёсць яго мемарыяльны пакой.

Усяго некалькі месяцаў паспеў праслужыць Мікалай Фіндзюкевіч. Куля душмана напаткала яго ў першым баі. Назаўсёды пайшла радасць з хаты Кацярыны Цімафееўны і Уладзіміра Апанасавіча, і ніколі не перастане балець сэрца маці. Калі ветэраны прыйшлі разам з бацькамі Мікалая на могількі, яна без сіл апусцілася на магільны жвір, і ўжо не было слёз, толькі гладзіла рукой гранітны адбітак партрэта самага дарагога ёй чалавека на ўсім свеце...

22 лютага 1986 г. загінуў Уладзімір Занкевіч. Ён не зганьбіў гонар воіна, да канца выканаў свой абавязак, не падвёў таварышаў.

...Кожны з чатырох воінаў-афганцаў пахаваны непадалёку ад дарогі. Кароткай аказалася яна ў іх жыцці. Толькі памяць будзе доўгай, вечнай...

В. В. Кебец

Зямля мая, маё Палессе...

З палескага дзённіка

Над зямлёю стаяла чыстае, без адзінага воблачка неба. Моцна пахла вадою, да гэтага паху дамешваўся даўкі пах рыбінай лускі, прасмаленых днішчаў рыбацкіх лодак і гарачага пяску.

«Ракета» даўно згубілася за паваротам ракі, а я не мог зрушыць з месца. Вось яна, радзіма дзёда Талаша, гэтак слаўна апетая Коласам!..

Абрысы Петрыкава здаліся незвычайнымі для палескіх мясцін. Вакол — балоты, нізіны, а тут — круча на кручы. На адной з іх купал царквы, які формай і колерам нагадвае цыбуліну. Два глыбокія яры адасобілі некалі ад паселішча ладны кавалак зямлі. На ім цяпер зелянее парк. У кронах дрэў сотні птушак пяюць, здаецца, у іх іншага клопату і няма.

Па той бок яру, бліжэй да Дома культуры, у акружэнні акацый — помнік дзеду Талашу. Менавіта такім бачыўся дзед Талаш са старонак коласаўскай «Дрыгвы». Селянін, умудроны вялікім жыццёвым вопытам, з ледзь улоўнай хітрынкай. Маўляў, во якія мы, ведай нашых!..

Калі ходзіш вуліцамі Петрыкава, адчуваеш, нібы два светлы тут сышліся — стары і новы. Стары — у выглядзе прысадзістых дамкоў ля самых тратуараў, і новы — высокія камяніцы. Горад і вёска перапляліся, варта збочыць з цэнтральнай вуліцы і адразу натрапіш на звычайнае паляшучкае дворышча — з выгаралым на сонцы леташнім стажком сена, астраўком чароту за градамі, копанкай у канцы сядзібы, над якой парным ранкам вісіць белая кудзеля туману, а ўвечары — нястомнае крумкане жаб.

Вуліца дзёда Талаша не выключэнне, хіба што болей прасторныя падворкі. У гарадах, упрытык да градаў, бульбяныя соткі. Той-сёй замест бульбы пасеяў жыта, упоравень з плотам гайдаюцца буйныя каласы. Насупраць хат

ляжаць метровыя плашкі дроў, млеюць ад духаты чароды гусей, вохкаюць у гарачым пыле куры. У канцы вуліцы — таполі цярусяць на дол белы пух. Яго на зямлі столькі, што, здавалася, тут скублі гусей.

Амаль супраць кожнай хаты — лавачка, бярвіно ці камень. Як у звычайнай вёсцы. Цяпер на вуліцы адны бабулькі. Слова за слова — разгаварыліся. Як свайму, шчыра і адкрыта яны скардзіліся на дачасную спякоту, на тое, што можа «пагарэць» і бульба, і жыта. Старыя паляшучкі жылі адным — клопатам сялянак, для якіх усё на свеце важна, але найважней тое, каб было на зямлі спакойна і яна заўсёды радзіла. Пра Талаша казалі:

— Ленш, чым Корж з лясніцтва, ніхто не раскажа пра яго...

Будынак Петрыкаўскага лясніцтва патанаў у зеляніне. Каб і не хацеў, звернеш увагу: чаго толькі не расце там! Горда ўзвышаецца прыгажун вяз. Быццам у нямым здзіўленні застыў амерыканскі дуб. Вунь і лістоўніца сібірская сталася, быццам разважае: як гэта я апынулася тут? Амурскі аксаміт паводзіць сябе інакш, увесь выгляд яго нібы гаворыць: не баюся я вашых зім, вась толькі б вясення прымаразкі не шкодзілі...

На парозе канторы паказаўся ляснічы, прывітаўся. Прысеў на ганак, запрасіў прысесці мяне і сказаў:

— Ну то паслухайце, як тое было.

...Тады, на пачатку сорок другога, на Палессі стаяла надзвычай халодная для гэтых мясцін зіма. Ціснуў мароз, круціла завіруха, з хаг было не вылезці.

Наўкол рабілася немаведама што. Да Людзвінова, дзе жыла сям'я Каржа, не-не ды і даляталі чуткі: таго фашысты павесілі, таго застрэлілі. Людзвіноўцаў пакуль што мінала бяда. Вёска знаходзілася нібы ў нейтральнай зоне. Па адзін бок, у Муляраўцы, стаялі гарнізонам немцы, па другі — у Курьцічах, атабарыліся партызаны. Вёска

жыла наструненым жыццём, кожны міг чакаючы страшнага. Хто мог трымаць зброю ў руках, падаўся ў лес.

— Той дзень я ніколі не забуду... Раніцай у Людзвіноў прыехалі карнікі. Сагналі ўсіх на пляц. Помню, злосна крычаў афіцэр. Потым распалавінілі натоўп, і тых, што былі справа, пагналі ў былы калгасны свіран, зачынілі і падпалілі...

Уладзімір Іванавіч змоўк...

— Трывожны быў час, — у роздуме сказаў ляснічы і раптам перамяніў размову. — А нарадзіўся дзед Талаш недалечка адсюль, у Белцы. Ву-унь хаты віднеюцца.

...І вось мы на самай доўгай вуліцы ў Петрыкаве — Ленінскай, якую ў народзе называюць па-ранейшаму Белкай... Некалі гэта была вёска, з трох бакоў заслоненая высокімі соснамі. У навакольным лесе вадзілася шмат ваверак. Відаць, таму і назвалі паселішча Белка.

Дамы стаяць на высокай кручы, унізе — возера. Калісьці там працякала Прыпяць. Потым яна ўзяла ўправа, аддаўшы Белцы частку свайго рэчышча і лугавіну. Старое рэчышча стала Белкаўскім возерам з джунглямі непразлага хмызняку на берагах.

— Чаго толькі няма ў гэтым возеры! — расказвае Корж. — Шчупакі водзяцца, лясшчы, ліні. Нават бабры. Вясною забег да мяне ў кантору чалавек, крыгчыць: «Бабрыху цыган Крывы валачэ!» «Якую бабрыху?» «Паросную! — кажа. — Бяжым ратаваць!»

Сапраўды, бачым — непарадкі!

«Ты што гэта робіш?» — пытаюся. «Памагаю перасяляцца!» «А пятля з дроту нашто?» Маўчыць. Адабралі мы бабрыху. На насілках да возера данеслі, яна ўжо і ўцякаць не можа. Потым заплюхала на той бераг, у зараснік...

Я гляджу на ляснічага і думаю: няўрымслівы чалавек! Усё жыццё аддаў любімай справе. Па яго ініцыятыве за Белкаўскім возерам, побач з Прыпяццю, падняўся тапаліны гай. Там растуць таполі сямідзесяці відаў — з ГДР,

Венгрыі, Чэхаславакіі, Канады. Ёсць таполя духмяная, лаўралістая, бальзамічная. Трыццацігектарны кавалак зямлі — цяпер доследны ўчастак Беларускага НДІ лясной гаспадаркі.

Падняліся на прыазёрную кручу і спыніліся, уражаныя. За возерам, як акінуць вокам, ляжалі квяцістыя лугі. На іх спакойна сінела шырокая стужка Прыпяці...

Прыпяцкі паляшук здавён сяліўся на падвышаных берагах. Наўкола — непраходныя балоты, глухія лясы, смярдзючая дрыгва, рака была для яго і карміцелькай, і памочніцай. Зімою па ёй добра бяжыцца саям, улетку можна ганяць чаўны з сенам і іншым сялянскім скарбам.

Навасёлкі таксама стаяць на высокім беразе Прыпяці. Галоўная вуліца — уздоўж берага, ад яе збягае безліч вулачак, вузенькіх, як праехаць возу, вельмі звільстых.

На бярвяне ля плоту грэецца сівенькі дзядок. На галаве грачаным блінцом прыліпла кепачка. Здалёк кажу яму дабрыдзень. Блінец крышачку прыўзняўся над галавою і зноў прыліп да лясіны.

— А няхай яго! Смаліць, як у пекле.

— То ішлі б, дзеду, у цянёк.

— Не, тут лепш! — адказвае дзядок і падазрона пазірае на мяне вострымі вочкамі.

— Колькі ж гэта вам гадоў будзе?

— Не дачуваю!

Я амаль крычу яму ў вуха:

— Гадоў, пытаюся, колькі вам?

— Сотні яшчэ няма! Без малага.сто.

— Дык вы памятаеце, відаць, Васіля Ісакавіча Талаша? Дзед Талаша.

— Васіль Талаш маім суседам быў. У прымы да Амелькінай дачкі прыйшоў!

Ён пазірае на дубы, што стаяць на тым беразе Прыпяці, і паказвае арэхамым кійком:

— Вунь там ён, Талаш, ля дубоў, жаўнера таго... І нікога, скажы ты, не пабаяўся!..

Дзядок раптам забедаваў:

На Палессі шырока разліваюцца веснавыя воды, як і многа гадоў назад, ззяюць тыя ж краскі...

— Прыпяць змянілася-я! Вось тут некалі параходы хадзілі, плыты ганялі, — паказаў кійком на затоку. — А цяпер памянялася рэчышча. Адступіце Прыпяць ад сяла!

Вочы яго наліліся смуткам. Праз хвіліну зноў загараецца ў іх агеньчык:

— А ў Навасёлках, што па той бок Петрыкова, быў? Вось там, скажу табе, сяло дык сяло! Асфальт на вуліцах, дамы высозныя. А якое там на балотах колішніх збожжа расце!

...Выйшаў з аўтобуса і дзіву даўся: куды ж гэта я трапіў? У райцэнтр? Ішоў тратуарам, які пралёг уздоўж асфальтаванай вуліцы, пазіраў на светлыя камяніцы, якія выраслі на месцы дрыгвы. У цэнтры сяла — плошча, уславная белымі плітамі. Над плошчай узвышаюцца тры сімвалічныя фігуры — воіна, партызана, хлебароба. А на граніце — золатам словы: «Загінуўшым і жывым»...

Загінуўшым... Гэта тым, хто не вярнуўся з апошняй вайны.

Жывым... Хто, не шкадуючы сіл, аднаўляе свой край.

Для тутэйшых мясцін нават невялічкі пагорак — гара. А тут, па дарозе з Навасёлкаў у Петрыкаў, узгорак на ўзгорку. Каскад завяршаецца даволі вялікім узвышшам з пляшынай на самай макушцы. Гэта — Каўпак-гара.

Стаяў на самай вяршыні і здзіўляўся: зірнеш управа — да самага гарызонта акультураныя гарфянікі, улева — таксама палі. А тут? І змагла ж так пацешыць прырода чалавека! На Каўпак-гары прыгожы лес, грыбны і ягадны.

Спускацца з Каўпак-гары было лягчэй. Калі, мінуўшы баравіну, увайшоў у малады асінік, адтуль, з гущэчы, пачуўся неспакойны тупат, трэск сухавецця. Каго спудзіў? Ужо хацеў мінуць тое месца, як пачуў: нехта цяжкі і грузны набліжаецца да мяне. Пачуўся шоргат лістоты, з зарасніку паказалася галава з гарбаносай мызай і доўгімі неспакойнымі вушамі. «Лашыца! Бач ты яе! Вярнулася праверыць, хто яе патрывожыў...» Яна зрабіла яшчэ некалькі крокаў і застыла, утаропіўшыся ў мяне вялікімі вільготнымі вачамі. Відаць, недзе тут, паблізу, ляжала яе цяля, і маці нервалалася. Ласіха глядзела на мяне, быццам хацела сказаць: «Ідзі ты адсюль, чалавеча». Над галавою ласіхі віліся авадні, упіваліся ў мызу, ля самых вачэй, а яна цярпела, не варушылася. Я зрабіў крок убок. Ласіха павярнула галаву, ступіла капытом на зляжалае вецце і паволі пайшла сваёй дарогай.

Я зноў у Петрыкаве. Невялікая вулчачка прывяла да блакітнага дамка, у якім жыве ўнук дзеда Талаша, Пятро Данілавіч. З расказа Каржа я ведаў пра яго тое-сёе. Падпалкоўнік у адстаўцы, хутка стукне сем дзсяткаў. Пасяліўся тут выпадкова, прыехаў аднойчы пагасцяваць на радзіму дзеда ды так і застаўся, супакоіўшы спрадвечную мару. Побач Белкаўскае возера, Прыпяць...

Рышнулі веснічкі. Пад камандай маладой жанчыны на падворак ішоў табунок дзятвы. Відаць, з дзіцячага садзіка. Падыходзяць смела, гэтак жа смела вітаюцца і просяць:

— Дзед Талаш, раскажы пра дзеда Талаша...

...«Ракета» ледзь прыкметна хіснулася, выбралася на спакойную роўнядзь Прыпяці і адразу стала набіраць хут-

касць. Праз якую хвіліну ўжо не відаць было ні тае цыбуліны над царковаю, ні тых, прыткнутых да зялёнага берагу дамкоў — Петрыкаў знік з вацэй...

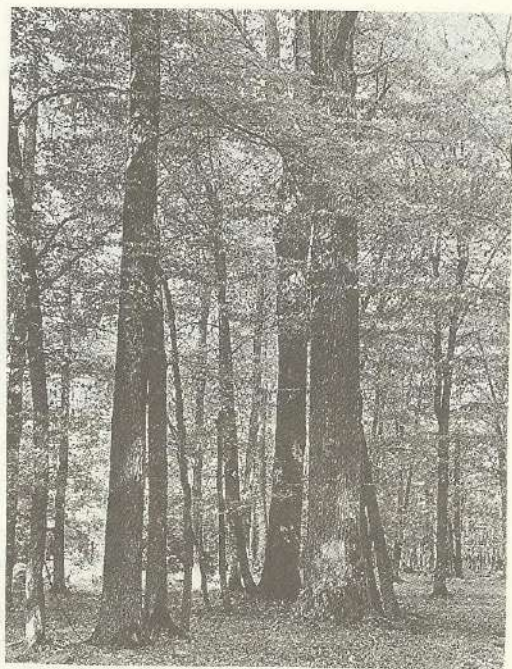
Яраслаў Пархута

Рэха даўніх дзён

Непадалёку ад Дарашэвіч, на абрывістым, маляўнічым беразе Прыпяці ў канцы XIX ст. уладальнікам маёнтка Кеневічам быў закладзены на плошчы каля 10 гектараў пейзажны парк мясцовых і экзатычных парод дрэў. Па перыметры яго акружалі алеі, якія месцамі захаваліся да нашага часу. Тут можна сустрэць хвою веймутава, елку чырвоную і дуб чырвоны, піхту, конскі каштан і многія іншыя рэдкія пароды. У цэнтры парку размяшчаўся сядзібны дом з эліпсападобным партэрам перад фасадам. І парк, і сядзіба мала захаваліся; на жаль, кіраўнікі гаспадаркі, мясцовыя жыхары не паклапаціліся ў свой час аб гэтым маляўнічым кутку — узоры паркавага мастацтва мінулага стагоддзя...

Прыкладна такі ж лёс напаткаў і прысядзібны парк у в. Брынёў. Плошча яго меншая — каля пяці гектараў. Ручаём парк падзяляецца на дзве часткі, паралельна якому ідзе галоўная алея, ёсць дзве старыя сажалкі. Пераважаюць мясцовыя пароды дрэў — дуб, ліпа, клён, хвоя — усяго 45 відаў. У Брынёўскім парку растуць лепшыя ў рэспубліцы матачныя экзэмпляры ліпы венгерскай і каралінскай, ёсць таксама ліпа буйналістая, дуб чырвоны, лапіна крылаплодная, таполі Сімона і канадскі, спірэя, глог, розныя віды руж... У свой час гэта быў адзін з лепшых пейзажных натуралістычных паркаў у краі, у якім асаблівае кампазіцыйна-дэкаратыўнае значэнне мелі і цяпер яшчэ захаваліся невялікія масівы — гаі і групы дрэў і кустоў, палянкі з асобнымі дрэвамі.

У паўночнай частцы парку размешчаны мураваны лямус. За межамі яго за-

У Дарашэвіцкім парку

хаваліся панскія мураваныя будынкі — два жылыя дамы і стайня, пабудаваныя ў канцы XX стагоддзя... Пачуццё хвалявання і ціхага смутку ахоплівае, калі праходзіш па старых алеях парку: тыя, хто садзіў і пеставалі гэтыя дрэвы, клапаціўся пра іх, даўно сталі прахам. А дрэвы, якія памятаюць цяпло іх рук, — жывуць, шумяць на ветры...

Помнік традыцыйнага народнага жыллёвага будаўніцтва прыпяцкага Палесся — хата, пабудаваная ў канцы XIX ст., стаіць у Петрыкаве, на вул. Камунальнай, 44. Прамавугольны ў плане будынак з круглых бярэнаў з шасціграннымі астаткамі. З бярэнаў і трохвугольных шчыты, якія падтрымліваюць падоўжаныя бярэны перакрыцця. Тры аконныя праёмы, размешчаныя ў сценах асіметрычна. Да хаты прыбудаваны невялікія каркасныя сенцы, накрытыя аднаскільным дахам.

Яшчэ адзін цікавы помнік народнага дойлідства — свіран XIX ст. на ўскраіне в. Людзвіноў. Прамавугольны двух-

павярховы будынак пакрыты вальмавым дахам, сцены з брусоў пастаўлены падрубамі на штандары. На ніжнім паверсе — складскія памяшканні, на верхнім — некалькі памяшканняў рознага прызначэння. Фасады раздзелены карнізам на два ярусы, другі ярус аформлены арачнымі вокнамі.

Маляўнічасцю і відавым багаццем вызначаецца і парк у Петрыкаве на высокай тэрасе Прыпяці, якая крута абрываецца, адкрываючы прыгожыя, непаўторныя краявіды на зарэчныя далі. Менавіта тут размяшчаўся старадаўні Петрыкаў, тут была пабудавана ад набегаў заваёўнікаў-татар крэпасць, разбураная ў 1535 г. рускім ваяводай Аўчынай-Целяпнёвым-Абаленскім.

Многія сучасныя краяведы і гісторыкі схільны адносіць заснаванне Петрыкава да X ст. яцвяжскім князем Пятром, які даў будучаму гораду сваё імя. Гэтая версія, па меркаванню гомельскага географа і вучонага-тапаніміста А. Рогалева, выклікае шмат сумненняў. Яцвягі — старажытны народ, роднасны сучасным літоўцам і латышам — жылі на заходніх межах сёняшняй Беларусі і ўсходніх раёнаў Польшчы, да канца XIII ст. знішчаны, рассяяны крыжакамі, асіміляваліся са славянамі, але яны ніколі не жылі на берагах Прыпяці. Да таго ж яцвягі былі язычнікамі і не маглі насіць хрысціянскае імя Пётр, якое пашырылася сярод насельніцтва толькі з XVI ст., а Петрыкаў вядомы з пісьмовых крыніц значна раней.

Большасць беларускіх гарадоў атрымала сваё найменне ад назваў рэк, на якіх яны размяшчаліся, нават старажытны Тураў — не ад князя Тура, жывёліны тура, а, хутчэй за ўсё, ад знікшай рэчкі Тураўлянкі, аб існаванні якой указваюць шмат прыкмет і згадак. Ці і Петрыкаў не ўзнік на аднайменнай рэчцы, якая знікла і забылася, і не ў XV ст., а значна раней, калі ўздоўж Прыпяці рассяляліся дрыгавічы і будавалі свае паселішчы на зручных, высокіх месцах. І ці працякала

тая забытая рачулка — прыток Прыпяці па цэнтры сучаснага Петрыкава, і рэчышча яе азначана кручамі, якімі вызначаецца петрыкаўскі парк?..

У в. Лучыцы, на беразе р. Пціч, на плошчы каля 5 гектараў захаваліся рэшткі сядзібнага парку пачатку XX ст. Форма яго — няправільны трохвугольнік, большы бок — уздоўж ракі. Дзве алеі сыходзяцца ў паўднёвай частцы парку. Растуць клён, вярба, ліпа, бераст, сустракаюцца дубы, з экзатычных парод — ліпа еўрапейская, рабіннік і інш. Першапачатковая планіроўка помніка садова-паркавага мастацтва, як і сядзібныя пабудовы, амаль не захаваліся. Засталася толькі памяць аб тых, хто тут жыў, працаваў, ствараў, і напамінанне: а што пакінем пасля сябе мы? Чарнобыльскі попел?..

В. Р. Феранц

У лясах за Снядзінам

Лясы Снядзінскага лясніцтва выступаюць клінам на ўсходзе запаведніка і даходзяць да Убарці. У Снядзін ад Турава дарога не блізкая. Як і Тураў, вёска старажытная, вытокі яе губляюцца ў глыбіні стагоддзяў, старажылыя расказваюць многа легенд — быццам быў гэта калісьці вялікі ўмацаваны горад, равеснік і папалчнік Турава...

У снадзінскіх лясах — стракатасць, сухія хвойнікі змяняюцца мешанымі лясамі, бярэзнікамі, адсюль зусім недалёка да забалочаных чорнаалешнікаў. На бугрыстых пясках расце ракітнік, расцілае шаўкавістыя шэрыя дываны булаваносец, многа лапдышу, бяссмертніку, белюку... Тыповая баравая палеская флора. Дубровы, як і каля Турава — стогадовыя, асобныя дубы намнога старэйшыя. Падлесак разнастайны: крушына, вольха, асіна, граб. У покрыве — арляк і чарніцы, трапляюцца брусніцы, мар'яннік, ястрабкі, дзераза распаўзаецца па пяску плецямі. У чорнаалешнікавым лесе — магутнае вільгацелюбівае разнатраўе, у паніжэннях усё густа зарасло балотным папаратнікам. Асака і злакі месцамі да-

сягаюць двухметровай вышыні. Шмат жоўтых касачоў. Ваўчкі звычайна не вельмі высокая трава, а тут да паўтара метра. Шабельнік, зюзнік, лазаніца, лотась — усё буйное, сакавітае, высокае, нібы травяны лес. Па ствалах уецца ліснік, вісяць доўгія ягады чырвонага колеру, а на верхавінках плецяў — новыя фіялетаваыя кветкі. Самыя багністыя месцы заняты шоўкавай светлай траўкай мятліцой, якая ўтварае доўгія парасткі-сталонны ў самых гіблых месцах на багнах. Ступаць на такія дываны небяспечна, можна лёгка праваліцца.

Лугі на ўзлесках багатыя крывасмокам. Гэтая надзвычай цікавая і карысная расліна вышынёю звычайна каля метра тут разрастаецца ледзь не да двух метраў. У яе цёмна-пурпуровыя каласкі кветак, лісце падобнае на лісце рабіны. Тышовае расліна для даліны Прыпяці, у іншых месцах сустракаецца рэдка.

У адным месцы на краю Прыпяцкага запаведніка можна пабываць нібы ў розных кліматычных зонах: у тундры — на верхавых балотах, у тайзе — у ельніках і хваёва-бярозавых лясах. Дубровы пераносцяць у чарназёмную зону, сустракаюцца горныя віды дубоў, якія нагадваюць горы Заходняй Еўропы і Карпаты. Можна ўявіць, што наведалі Крым, Каўказ, прайшлі па пясчаных стэпах...

В. Р. Ферацц

Сцяжынкi бацькаўшчыны

Соль

Нашу вёску карнікі палілі халодным сакавіцкім днём 1943 г. Тады забілі некалькіх мірных жыхароў, маладзейшых адабралі для адпраўкі ў Германію. А ўсіх астатніх мелі намер спаліць жывымі, але ў апошні момант нешта змянілася ў злавесных задумках катаў, і яны накіравалі нас у суседнюю вёску, што на тэрыторыі Лельчыцкага раёна. Па дарозе ўсе разбегліся па лесе, і здалёку мы бачылі клубы чорнага дыму над нашай вёскай...

Праз некаторы час, хто раней, хто пазней, вярнуліся назад, ужо не ў вёску — да родных папялішчаў. Ніколі не забуду яе страшнага выгляду — нібы чорнымі абгарэлымі пальцамі паказвалі ў неба коміны печавы, самотная, магільная цішыня навокал — толькі белае і чорнае, снег і сажка; вецер сіратліва высвістваў сваю адвечную песню тугі, як на трызне, пераганяў з месца на месца попель... Раптам выбег аднекуль і пачавы перціся аб ногі маці наш руды кот...

Людзі корпаліся на папялішчах сваіх жытлаў, дзе яшчэ ў глыбіні попелу тлела чырвонае вуголле, знаходзілі там нешта. А мы на сваім знайшлі слупок абгарэлай солі. Яна захоўвалася яшчэ з даваеннага часу ў драўлянай маслёнцы для збівання масла, маці расходала яе вельмі апшадна. Дрэва абгарэла, соль прадымілася і крыху аплавілася ад гарачыні пажару. Так, на шчасце, мы аказаліся з соллю. Адзіная ўцеха ў горкім жыцці — у зямлянцы, у холадзе і голадзе. З таго часу звыклы смак солі мне заўсёды нібы аддае дымам, і ўзгадваюцца тыя не салёныя — горкія часы.

Да сваіх

Зноў крочу я знаёмай сцяжынкай, якая ўецца сярод бяроз і соснаў уздоўж раз'езджанага, пыльнага гасцінца, выходзіць на край поля і зноў нырае ў зараснікі хмызнякоў. З кожным яе паротам — бліжэй да родных мясцін, ба бацькоўскага парога, да сваіх...

Пазнаю і не пазнаю знаёмыя мясціны. Тая ж дарога — па ёй праходзіў незлічоную колькасць разоў. Яна ідзе цераз поле, пакуль калгаснае. Кожны раз яно ў другім убранні і другога колеру: цяпер — блакітна-зялёнае. Хутка начне спець збажына — поле стане заціста-жоўтым, і вецер будзе каціць тугія шапаткія хвалі, пакуль не прыйдуць сюды чырвоныя караблі палёў — камбайны.

Кожны раз — нешта адметнае, новае

ў знаёмых даляглядах. Іншая пара — і другі колер, іншая песня... Кожны раз, пасля кароткай ці доўгай адсутнасці, я з аднолькавым хваляваннем чакаю сустрэчы са сваімі. Дарога ў родную вёску, шляхі дзяцінства — незабыўныя, хвалючыя сведкі тых часоў, калі сапраўды быў шчаслівы... Дарога да тых дарагіх сэрцу мясцін, дзе ўсё роднае і знаёмае, кожны краявід, кожнае дрэўца ў ваколіцы і нават кожны каменьчык, і людзі, сярод якіх нарадзіўся і вырас, — усё гэта самае памятнае, самае дарагое, што бачыцца ў снах, стаіць перад вачыма, дзе б ні быў, у якіх краях ні знаходзіўся.

...Здалёку бялеюць дахі дамоў. Збажына падступае да самых гумнаў крайніх хат, і вось ужо сцяжынка губляецца ў палывой дарозе, пераходзіць у вязковую вуліцу. Над ёй навісаюць галіны яблынь, на якіх наліваюцца, пачынаюць спець яблыкі. Высока ў небе кружаць лёгкакрылыя буслы і садзяцца на родныя гнёзды, што дзесяцігоддзямі дабудовваюцца птушынымі нашчадкамі на многіх дахах хат нашай ціхай, утульнай вёскі. Цёплая сцяжынка вядзе да самага бацькоўскага дома...

Смак кляновага соку

Клён першым у лесе ажыў і скінуў доўгае зімовае здранцвенне. У сярэдзіне ствала яшчэ захаваўся холад, а ледзь адчула дрэва лёгкі подых цяпла, галінкі паслалі сігнал у стылую зямлю, і карані пачалі пампаваць з яе нетраў салодкі сок.

...Мы з бацькам крочым у лес. Пад нагамі хлюпае мокрая снегавая каша. Хутка прыйшлося збочыць з дарогі, пайшлі напразці да лесу па снезе — не кранутым, быццам танная буйназарністая соль, зляжалым і пачарнелым.

Спыніліся каля стромкага клёна. Бацька аспярожна, каб не пашкодзіць дрэва, зрабіў на кары невялікі вузкі і касы надрэз, убіў клінок. І вось паціху, нібы нясмела, на клінку збіраецца буйная кропля. Яна ўвачавідкі

набракае, расце, разам з церухой падае ўніз і звонка стуквае ў дно бляшанкі. Сцяжынка пракладзена... І ўжо збіраецца другая кропля, набірае вагу трэцяя, яе даганяе яшчэ адна... Ідзе кляновы сок!

Хочацца схопіць кроплю губамі, калі яна вісіць, нібы не адважваючыся ўпасці, — буйная і чыстая, як сляза, і ў ёй адлюстроўваецца ўвесь лес, увесь свет... Церпка-салодкая, свежая і духмяная...

Каб даць час сабрацца хоць глытку соку, мы ідзем у глыбіню лесу. Мінутагодняе лісце, спрасаванае цяжарам снегу, рудая паніклая трава, блытаніна слядоў... Ужо зацвіў арэшнік...

Вярнуліся да клёна. На дне бляшанкі сабралася некалькі глыткоў соку. Бацька адпіў адзін, аддаў пасудзіну мне.

— Пі, я не хачу... Халодны.

Нахіліў бляшанку — у свежай духмянай вільгаці плавалі кавалачкі кары. Але я не стаў іх вылоўліваць. Непаўторны смак першага веснавога дару!..

Такая гаючая вада...

Якой толькі вады не даводзілася піць! З рэк і крыніц, з ручаёў і металічных водаправодных калонак, з кранаў у гарадскіх кватэрах... Але сапраўды смак вады мае толькі вада з роднай, бацькоўскай студні.

...Я прыехаў у госці да маці. Да маці, у родны дом — у госці... Бяру вядро, не новае, месцамі пабітае ржой, з пагнутаю дужкай. Іду да студні, выплэскаваю нападзозе рэшткі цёплай, учарашняй вады. Сцяжынка абледзянелая, на падыходзе — сапраўдны ледавік, шчыльна пратапаная кароткімі матчынымі крокамі — яна і не нясе больш чым паўвядра...

Старая замшэлая студня з драўляным асеўшым зрубам, з якой бралі ваду і бацька, і дзед, і добрыя людзі, і ворагі — усіх яна напоіць! — стаіць з незапамятных часоў у кутку двара. Заду-

менна схіліўся над ёю журавель, крыху нахілены ўбок і таксама зеленаваты ад моху. Эх, даўно трэба паправіць, аднавіць старую студню...

Звонка, знаёма бразнула вочапка, простая, але трывалая і надзейная, як бацькоўская хата. Выцягваю цяжкае вядро халоднай вады — быццам адламаў там, у глыбіні, празрысты кавалак зямной сілы. Вядро хістка стаіць на драўляным зрубе — на паверхні вады ўспыхнула і разбілася на дробныя асколкі адлюстраванне сонца...

Нахіляю вядро, прыпадаю да яго краю. Халодная — не ледзяная, як з ручая, ад якой ломіць зубы, — які смак у свеце можа параўнацца са смакам вады з бацькоўскай студні! Жывая, гаючая вада...

Васіль Фераці

Мне Палессе часта сніцца...

У чэрвені 1972 г. я з паэтам Юрыем Фатневым і Уладзімірам Шварцам прыехаў у Петрыкаў. Стаяла чудоўнае надвор'е. Мы былі радасныя і шчаслівыя ад таго, што маладыя, поўныя энергіі і надзей, і яшчэ ад таго, што ёсць на свеце такія мясціны... Абліювалі высокі бераг Прыпяці за прыстанню, адкуль адкрываўся незвычайны краявід, напэўна, адзін з самых прыгожых на Беларусі. Прыпяць у бялюткіх пячаных берагах з безліччу рукавоў і азёрцаў няспешна несла свае воды за шызыя бары, што ў сінняй далечы за неагляднай поймай ракі дрыжалі і пераліваліся ў распаленым паветры. На другім беразе рассыпаліся макам хаткі далёкіх, невядомых вёсачак. І ад Прыпяці, і ад неабсяжных прастораў дыхала веліччу і спакоем...

Неаднойчы яшчэ прыводзілі мяне дарогі ў Петрыкаў: то ў пошуках урочышча Чорная Загроба (вельмі падабалася назва сваёй таямнічасцю), то на літаратурныя сустрэчы з працоўнымі калектывамі горада і раёна. Кожны раз ехаў у Петрыкаў з вялікай радасцю і асалодай: гэта адзін з любімых маіх

гарадкоў на Палессі. Не раз ірваўся туды душой і вяртаўся ў думках. І Палессе адгукалася паэтычнымі радкамі...

ГАЛУБІЦА

Мне Палессе маё часта сніцца,
Сніцца прыпяцкі сіні прастор,
Дзе на поплаве за Галубіцай
Успамінам дыміцца каспёр...

Там за гаем у шызаі далечы
Засталіся юначыя сны.
І плыве над зямлёй ціхі вечар,
Набрывалы настоем вясны...

Галубіца — сінеюць пралескі,
Галубіца — вярнуцца б назад...
Ды дарогі ў край мой палескі
Замятае густы снегапад...

Хай мяце, грукаціць у аканіцы...
Мне ж прысніцца блакітны прастор,
Дзе на поплаве за Галубіцай
Успамінам дыміцца каспёр...

Міхась Башлакоў

Прыпяць принесла нас в Петриков. Удивительно домашний, уютный городок; приятно по нему гулять просто так... На зеленом дворе у церкви пасется золотая лошадь с серебряной гривой. Эта церковь великолепно отражается среди лилий в озерах на лугу, если глядеть на нее со стороны Припяти. Была еще одна церковь. По легенде, предки носили кирпичи для ее строительства из самого Киева. А потомки превратили в щебень...

Мы уходили на высокий берег Припяти. Плыли через реку на островок козы, тесно набившись в лодку... Возвращались в гостиницу поздно, другой дорогой, когда серебряно светилось на горке жито, чернел за ним срезанный силуэт избы и ржавело пятно окна. Кто там живет? Какие сны снятся?.. Петляла, карабкалась вверх улочка Подгорье, выводя нас в спящий городок. Смыкались над головой деревья. Жизнь казалась такой вечной, что все века толпились по соседству. Их оглашали клики: в Петрикове хрипли петухи...

Юрий Фатнев
Из книги «Убегающий лось»

ИЗ ИСТОРИИ ПЕТРИКОВСКИХ ХРАМОВ

Священник Петриковской Николаевской церкви Мозырского уезда Вячеслав Якубович 22 августа назначен на должность благочинного 2-го округа.

Минские Епархиальные Ведомости,
1 сентября 1905 г.

Государь император, по всеподданнейшему докладу синоидального Обер-Прокурора... всемилостивейше соизволил 25 ноября истекшего года на сопричисление священника Николаевской церкви местечка Петрикова Мозырского уезда Вячеслава Якубовича за усердие, выразившееся в склонении прихожан к пожертвованию более 30 000 рублей на построение храма в названном местечке, к ордену св. Анны 3-й степени.

Минские Епархиальные Ведомости,
1 января 1906 г.

Благочинный 2-го округа Мозырского уезда священник Вячеслав Якубович за прохождение должности члена Государственной Думы сего 15 января уволен от занимаемой должности настоятеля Николаевской церкви.

Минские Епархиальные Ведомости,
1 февраля 1909 г.

Из доклада «Об устройстве в Сибири переселенцев из Минской губернии» начальнику переселенческого Управления члена Государственной Думы Вячеслава Якубовича.

... Не от хорошей жизни белорусские крестьяне репнулись на переселение в далекую Сибирь, поселившись в Минусинском и Канском уездах Енисейской губернии. Безземелье, песчаные почвы не позволяли прокормить семью... У переселенцев первой категории, получивших лесные и горные участки,

Успенская царква ў Кашэвічах

замечается отсутствие единодушия, сплоченности, силы воли, они совершенно падают духом и не способны в одиночку раскорчевать участок, построить землянку... И выпяются бежать на родину. Побуждающими к таким действиям причинами является отсутствие дорог, культовых учреждений. Негде купить хлеба, начался мор. Чиновники, которым поручено было обеспечивать крестьян кредитами и всем необходимым для жизни, наоборот, обирают их...

Минские Епархиальные Ведомости,

15 декабря 1909 г.

Вячеслав Якубович в начале века был наиболее уважаемым человеком в м. Петриков и во всей округе. Его знали как душевного, грамотного человека, защитника прихожан... Якубович имел троих детей — дочь Тамару, сыновей Юрия и Вячеслава. Они получили высшее образование в Москве уже в годы советской власти. Священник Вячеслав Якубович был дипломированным врачом, нередко оказывал медицинскую помощь жителям местечка.

После завершения работы в Государственной Думе Вячеслав Якубович вернулся в Петриков и до 1920 г. продолжал выполнять обязанности священника в Николаевской церкви. После заключения мирного договора с Польшей неле-

гально перешел границу в районе Лунинца, получил от польских властей православный приход и работал до 1927 г. В проповедях перед прихожанами выступал за воссоединение белорусского народа, подвергался наказаниям и оскорблениям со стороны властей. Уважаемого и авторитетного священника власти склоняли к принятию католической веры, но убеждения Вячеслава Якубовича были непреклонными... В 1935 г. он был отстранен от службы, нищенствовал, ходил по деревням и занимался частной медицинской практикой. Последние годы жил в м. Ленин, где и умер в 1944 г. в преклонном возрасте.

Николаевская церковь, построена в 1839 г. на пожертвования прихожан и купцов Кебеца, Моргуна, Короля, Корульского и других на месте сгоревшей в грозу деревянной церкви постройки 1772 г., была закрыта в 1929 г. До 1941 г. использовалась под склад муки. В 1930 г. с колокольни был снят колокол весом 120 пудов 20 фунтов, отвезен на ст. Кошчевичи и на платформе отправлен на переплавку...

Воскресенская церковь — самое высокое здание в Петрикове, построенная в 1846 г. на средства прихожан мастерами из Кременчуга. Большой вклад в строительство церкви внес купец Петр Корульский, который жертвовал значительные суммы на храм. Всего было расходовано свыше 30 000 рублей. Воскресенская церковь взорвана по решению местных властей в 1957 г. До 1924 г. настоятелем Воскресенской церкви был священник, протоиерей Киркевич. В 1929 г. с куполов были сняты колокола, в храм оборудовали кинотеатр, пристроено помещение для игр, танцевальный зал...

В руинах взорванной церкви Воскресения была обнаружена свинцовая доска размером 37,5х34,5 см, заложенная в фундамент церкви при закладке ее «Во славу Всесвятых Троицы Отца и Сына и святого Духа основана церковь сия каменная аднопрестольная на место сгоревшья трехъпрестольной деревянной во имя Воскресения спасителя нашего Иисуса Христа Въ Царствование Императора Николая 1-го Самодержавца Всероссийского Царя Польского и прочее... За благословением Святейшаго Синода и Архиепископа Никонора Минскаго и Гродненскаго Минской губернии Мозырскаго уезда собственнымъ коштомъ и стараниемъ жителей сего местечка Петрикова м.: мая 24-го 1838-го года.»

На обратной стороне: «Сост. Петръ Королски. Сост. Таблицы Стф. Юевичъ.»

От взорванной церкви Воскресения сохранилась до наших дней каплица, расположенная на площади напротив здания райисполкома.

Вознесенская церковь, построенная в 1890 г., закрыта в 1930 г. В выбитых окнах гулял ветер, а с осени 1940 г. использовалась под склад соли. Весной 1941 г. в бывшей церкви оборудована водонапорная башня, пробита артезианская скважина, установлена на опорах деревянная емкость на 5 куб. метров. В 1942 г. подпольщики Петрикова хранили в ней листовки и радиоприемник, принимали и распространяли сводки Совинформбюро.

Николаевская и Вознесенская церкви — ныне действующие. Священник церковей — отец Василий (Василий Михайлович Немеш).

Древнейший храм Петриковщины — церковь на городском кладбище, построенная в конце XVII ст. в Сотничаях. В д. Сотничая, входящей в состав Петриковского прихода, существовала Оголичская (Бобыничская) пустыня, в которой «жили какие-то схимники и находилась церковь. В 1746 г. комиссар помещицы Розалии Ходкевич отнял ее у православных схимников и отдал унитам. Схимники разошлись, а церковь в 1836 г. перенесли на кладбище в Петриков...»

Уваскрасенская царква ў Петрыкаве, разбураная ў 1957 г.

Церковь — памятник деревянного зодчества. Представляет три квадратных в плане сруба — бабинец, основной объем и алтарная часть, сложены из круглых бревен с шестигранными остатками. Основной объем имеет трехъярусную композицию: два нижних яруса четвериковые с усеченным вверху шатром, верхний — восьмерик на купольной основе и с купольным покрытием.

Богатый и ценный иконостас хранится в музее прикладных искусств в Раубичах.

Действуют церкви также в Кошевичах — Успенская, построенная в 1642 г., и в г. п. Копаткевичи. 7 января 1995 г., в день Рождества Христова, освящена епископом Туровским и Мозырским Петром Свято-Вознесенская церковь в Новоселках, построенная по инициативе и на средства жителей Новоселковского сельского совета. Настоятель церкви — отец Геннадий.

В. М. Чернобылец

Лігорскія

У надпрыпяцкай вёсцы Славінск ёсць непрыкметная хата. Глядзіць светлымі шыбамі ўдалеч праз раскідзістыя галіны старога саду... Я адчыніў рышчыя веснічкі і ступіў на падворак, каб папрасіць у гаспадароў кубак калодзежнай сцюдзёнкі. Зайшоў на хвіліну, апоўднем, а выйшаў на вясковую вуліцу, калі пачало сутонець. І, як не раз да таго, грэла душу пачуццё неспатольнай павагі да нашых людзей. Наталіў смагу, запытаўся, кінуўшы на рамку з фатакарткамі:

— Цяжка дзетак было гадаваць?

Рома Юльянаўна таксама глянула на сцяну.

— Як вам, міленькі, раскажаць? Іменна што цяжка!.. Засталіся, як старым. Нас жа спалілі немцы. Перабралі-

ся ў склеп. Усё пагарэла. Як павылазілі, так засталіся... Ну, і паявіліся дзеці. А замуж я выйшла маладая: было шаснаццаць гадкоў. Хату пабудаваці. Я пайшла на ферму. Хоць і дзеці малыя, а начавала на кашары. Усяляк даводзілася. Трудненько-трудненько! Як раскажваю, дык хочацца плакаць... Мы моцненько-моцненько гаравалі... Засталіся ў дванаццаць гадкоў без бацькі. А ўсяго пяты гадоў ішоў, як памерла маці. І так жыць трэба было... Забралі бацьку ў 1937. Нас, дзяцей, ворагамі лічылі. Як сёння помню, свінні пасвіла. А тут прыходзяць і нешта штыкамі шчупаюць. Усё нейкае ружжо шукаюць. Мой бацька сад за Каменкай старажаваў. Клічуць мяне: «У бацькі е ружжо?» Малая была, дурная. Кажу: «Е».

— Дзе?

— Не ведаю.

Тут даўней стаяла флатылія, дык бацьку, каб старажаваў сад, далі нейкага зломка... Перашукалі ўсё. Падлогу паўзрывалі... Так бацька і паехаў, не пусцілі і ў хагу шагнуць. Я бягу за машынай. А бацька кажа: «Дачушка, не бяжы. Я ні ў чым не вінаваты. Мо мяне і адпусцяць. Я ж нікому благога не зрабіў». Быў дабрэнны бясконца...

Пайшла я ў магазін, там хлеб даюць. Ну, я стала ў чаргу. Падышла чарга, — Рома Юльянаўна праглынула даўкі камяк, ціхенька заплакала... А мне кажуць: «Ворагам народа хлеба не паложана!»

— І што — не далі хлеба?

— Не далі... Я гэтыя два кіламетры іду без хлеба, плачу — чым жа братоў малых карміць?

— А да пенсіі кім працавалі? — пераводжу гаворку на іншае, каб адвесці жанчыну ад сумных згадак.

— Даяркай была. Крыху не дарабіла. Моцна рукі адмовілі. А так усе дваццаць пяць гадкоў кароў даіла. Во, бачыце, якія рукі. — Рома Юльянаўна паказвае спрацаваныя далоні. — Была перадавою. У мяне і граматы ляжаць. І ў Маскву мяне на выстаўку пасылалі... Усё нажывалі гэтымі рукамі... Іду каровы даіць, бяру вядро на ягады. Бо мы за што рабілі? За палачкі на сцяне. Атрымліваючы па сто грамаў жыта на працадзень, можна было чацвёра дзяцей пракарміць?.. Дык, падумаіце, устаць дасвеццем у чатыры гадзіны. У дванаццаць, апоўначы, легчы. А ў чатыры зноў падняцца... А яшчэ восем кіламетраў да фермы ісці. Ідзеш і спатыкаешся. Спаць хочацца! Думала, век не высплюся...

Муж Ромы Юльянаўны Альфонс Паўлавіч Лігорскі працаваў у Славінску кавалём. Хоць не дачуваў, за што на фронт не ўзялі, але быў надзіва дужым чалавекам.

У вайну Альфонс Паўлавіч карчаваў у вакольных лясах пні, паліў на вугаль для кузні, вырабляў дзёгаць для хатняй патрэбы тутэйшым людзям.

У адзін з такіх дзён, на самым пачатку вайны, ішоў па лесе. Раптам чуе, нібыта ў гушчары хтосьці застагнаў. Разгарнуў ельнік, а там паранены чырвонаармеец. Дачакаўся вечара, ускінуў нямоглага на плечы, перанёс у пуно. Калі чырвонаармеец стаў на ногі, каваль пераправіў яго ў лес. Тады якраз аб'явіліся на Прыпяці партызаны.

Мінулі гады. Адночы ў Славінск завітаў вайсковец, перадаў кавалю прывітанне з Масквы і запрашэнне на сустрэчу з чалавекам, якога ўратаваў Альфонс Паўлавіч.

Чаму б Маскву не паглядзецц, падумаў каваль, і пачаў збірацца ў дарогу. Закалоў кабанчыка, купіў касцюм, боты.

На вакзале кавалю сустрэў той жа вайсковец, які нядаўна заязджаў у палескую вёску. Тады яны паехалі ў нейкі дом, дзе ў сяброўскім застоллі сустракаліся ветэраны вайсковай часці. Там да каваля падышоў генерал і моцна абняў. Гэта быў той паранены чырвонаармеец.

Вывялілася, у цяжкія ліпеньскія дні сорок першага, вырываючыся з акружэння, маладзенькі лейтэнанцік выносіў чырвоны сцяг часці, абматаўшыся ім пад гімнасцёркай. Але за Прыпяццю трапіў у палон. Праз колькі дзён палонных загалі ў вагоны і кудысьці павезлі. Непадалёку ад станцыі Капцэвічы салдат, штурхнуўшы вартавога, сігануў у кусты. Ужо далёка ад палатна нагнала яго пушчаная наўздагон куля.

Так каваль выратаваў чырвонаармейца, а заадно баявы сцяг часці. Невыпадкова адзін з суразмоўнікаў пасля назваў яго «славінскім Талашом».

...Пад час акупацкіх жыў тут паліцай. Вадзілася за ім багата грахоў, і не выпадкова вясковыя бабулі, молячыся нанач, прасілі на яго нябеснай кары. І яна збылася.

Паліцай меў звычку насіць чуні. Вешаў іх нанач на плот, для веснічак. Неяк досвіткам, калі выпала першая пацяруха, гэтыя самыя чуні ўздзеў на свае боты Альфонс і пакіраваў у Дара-

шэвіцкі парк. Там павымаў затворы з нямецкіх гармат ды ўтапіў у Прыпяці. А сам, пакуль спала варта, вярнуўся ў вёску. І чуні павесіў на ранейшае месца, ля паліцаевай хаты.

А раницай у парку пачаўся перапалох. Па слядах немцы хутка знайшлі зламнікі і спраўдзілі праклёны вясковых дэтак.

Такім ён быў, Альфонс Паўлавіч Лігорскі, муж Ромы Юльянаўны.

Іхні сын, Анатоль, згадвае:

— Калі бацьку везлі, цяжка хворага, без надзеі на папраўку з Мінска, той раптам папрасіў:

— Стой, сыне. Дай я пад дрэвам пастаю. Дальбог, палягчэе...

Анатоль таксама не раз адчуваў палёжку на душы ад цяжкай хлебаробчай працы. Ён нарадзіўся пасля вайны і не зведаў жахаў, якія перажылі бацькі. І Славінск, і родную хату, і Прыпяць, што далёка бачна з высокага вясковага пагорка, згадвае з добрым пачуццём чалавечай радасці... Не заглухне, не ўздзірванее зямелька родная, а будзе шумець важкім коласам, славячы малозольныя рукі хлебароба...

Генадзь Пашкоў

Героі — побач

Петрыкаўчане памятаюць немнагаслоўнага, падцягнутага чалавека з вайскавай выпраўкай. І нямногія ведалі, што В. А. Малевіч — былы баявы лётчык, начальнік штаба авіяцыйнага палка, палкоўнік. За плячыма яго — Вялікая Айчынная вайна, вайна з імперыялістычнай Японіяй. Двойчы гарэў самалёт Васіля Малевіча, ён не раз быў паранены і кантужаны. Баявы шлях лётчыка адзначаны ордэнамі Леніна, Аляксандра Неўскага, двума — Чырвонага Сцяга, многімі медалямі.

Да канца жыцця В. А. Малевіч знаходзіўся ў страі. Быў старшынёй партыйнай камісіі, узначальваў раённы савет ветэранаў вайны.

Двума знакамі салдацкай доблесці — ордэнамі Славы II і III ст.,

іншымі ордэнамі і медалямі адзначаны шлях на вайне яе простага і сціплага працаўніка Ц. Д. Фурмана. Ён прайшоў ад Масквы да сцен Берліна. А колькі звычайных сялянскіх спраў зроблена працавітымі рукамі ветэрана за паўстагоддзя пасля вайны ў родным калгасе, на сваім падвор'і!..

У некалькіх войнах давялося ўдзельнічаць петрыкаўчаніну М. А. Цэлікаву. Юнаком змагаўся на грамадзянскай вайне супраць белапольскіх акупантаў, з 1930 г. ён кадравы вайсковец. За мужнасць і адвагу, праяўленыя ў баях з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, маёр Цэлікаў быў узнагароджаны ордэнамі Леніна, Чырвонага Сцяга, Айчынай Вайны II ст., Чырвонай Зоркі, многімі баявымі медалямі.

В. С. Кузняцову давялося ўдзельнічаць у савецка-фінляндскай вайне, у самым пекле яе баёў. Працаваў на абаронным заводзе, карыстаўся бранёй, але рваўся на фронт, і ў кастрычніку 1941 г. стаў на абарону Масквы. Адсюль яго шлях лёг праз Харкаў, Курск да Польшчы і Чэхаславакіі. У канцы красавіка 1945 г. быў цяжка паранены, назаўсёды застаўся інвалідам, але ў мірным жыцці знайшоў сваё месца.

За баявыя подзвігі В. С. Кузняцоў быў узнагароджаны ордэнамі Чырвонага Сцяга, трыма — Айчынай Вайны, Чырвонай Зоркі, медалямі.

У складзе зводнага палка 3-га Беларускага фронту ўдзельнічаў у парадзе Перамогі 24 чэрвеня 1945 г. У. М. Еўстратоўскі. А да гэтага быў доўгі, неймаверна цяжкі шлях па вайне ад Смаленска і Масквы да Кенігсберга, затым Далёкаўсходні фронт, Маньчжурія і Карэя... У пасляваенны час У. М. Еўстратоўскі працаваў намеснікам старшыні Капаткевіцкага райвыканкома, каля 30 гадоў узначальваў калгас «Шлях да камунізму». Да чатырох яго баявых ордэнаў, медальёў дабавілася не адна ўрадавая ўзнагарода за добрасумленную працу.

Героі жылі... Жывуць побач з намі, на адной вуліцы, у суседнім доме, і

часта з-за іх сціпласці, нежадання выказваць напаказ свае заслугі мы даведваемся пра іх баявыя подзвігі толькі з жалобных некралогаў...

С. Л. Гльякоў

Нізкі паклон

Цёплым ліпеньскім днём на вясковай вуліцы Міхедавіч спынілася машына з незнаёмымі нумарамі. Яе чакалі вяскоўцы, суседзі Пелагеі Міхайлаўны Акуліч. Міхаіл Рапапорт паведаміў надоечы, што наведае сваю другую маці.

...Тры сыны было ў Пелагеі Акуліч, тры крывіначкі — Герман, Севасц'ян і Алесь. Усіх траіх забрала вайна, ні адзін не вярнуўся да маці з палёў бітваў. Але і гэтага, відаць, здалося мала крываваму молаху. Загінуў на фронце і муж, бацька яе сыноў, Ануфрый Акуліч. А восенню 1942 г. Пелагея Міхайлаўна ўсынавіла малалетняга партызана, яўрэйскага хлопчыка Мішу Рапапорта, які цудам застаўся жывым пасля карнай акцыі ворагаў у Курыцічах.

Міша, юны партызан, быў на кватэры ў Пелагеі Міхайлаўны, калі атрад Балотнікава размяшчаўся некаторы час у Міхедавічах. У адну з непагодлівых начэй на партызан зрабілі налёт карнікі. Вартавыя своечасова заўважылі ворагаў, занялі абарону. Міша ў тым баю быў цяжка паранены ў нагу і ў руку, сышоў крывёю. Пасля бою, калі карнікі адступілі, яго, непрытомнага прынеслі сябры ў хату, дзе ён жыў, да Пелагеі Міхайлаўны. Яна вылечыла, выпеставала юнака, які стаў для яе сынам. Праводзіла ў бой, і зноў сустракала... Міхаіл Сямёнавіч ніколі не забываў сваю маці, якая замяніла яму родную.

В. Ф. Грыгор'еў

Імёнамі землякоў

На адным з пасяджэнняў выканкома Лучыцкага сельсавета разгледжана пытанне аб прысваенні назваў вуліцам вёсак. Улічваючы пажаданні хлебаробаў калгаса «XX партз'езд», цэнтральная ву-

ліца вёскі Капцэвічы названа імем героя грамадзянскай вайны, байца праслаўленай Будзэнаўскай арміі Мікалая Ігнатава. За гераізм і адвагу, праяўленыя ў баях, ён быў узнагароджаны ордэнам Чырвонага Сцяга № 27. Пасля грамадзянскай вайны Мікалай Ігнатаў вярнуўся ў родную вёску і ўсё сілы аддаваў умацаванню савецкай улады, арганізацыі калгаса.

Дзве вуліцы вёскі Лучыцы названы прозвішчамі змагароў за савецкую ўладу, першага старшыні Лучыцкага валрэўкома Анікея Нашука і старшыні Лучыцкага валаснога камітэта Васіля Шаркова. Заснавальнікі савецкай улады ў воласці загінулі ад рук белавардзейскіх бандытаў.

***

У в. Шастовічы нарадзіўся ў 1955 г., закончыў тут школу М. А. Марціновіч, лейтэнант міліцыі, камандзір узвода ДАІ Мазырскага гарадзела ўнутраных спраў. 30 красавіка 1983 г. ён загінуў на баявым пасту пры затрыманні асабліва небяспечных злачынцаў. Пасмяротна ўзнагароджаны баявым медалём. Іменем М. А. Марціновіча названа вуліца ў г. Мазыр.

Узнагароды знаходзяць герояў

Пётр Ісакавіч Папкоў у гады вайны фарсіраваў Днепр і Віслу, далей шлях ляжаў да Чэхаславакіі. Там салдат быў цяжка паранены. І ні адной узнагароды не атрымаў за цяжкую ратную працу... Але гэта было не так. Аднойчы прыйшло паведамленне з ваенкамата: вам трэба атрымаць узнагароду.

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР узнагароджаны воіны, інваліды Вялікай Айчыннай вайны, якія не атрымалі адзнак за мужнасць і гераізм у тыя гады. П. І. Папкову быў уручаны ордэн Чырвонай Зоркі.

Доўгімі дарогамі вайны прайшлі радавны Аляксандр Бекун, Іван Марозька, Васіль Нецес, Мікалай Яўлаш. Былыя воіны — сённяшнія хлебаробы

ўдасноены знакаў вышэйшай салдацкай доблесці — ордэна Славы III ст. Міхаіл Занкевіч атрымаў медаль «За баявыя заслугі».

С. М. Мікалаеў

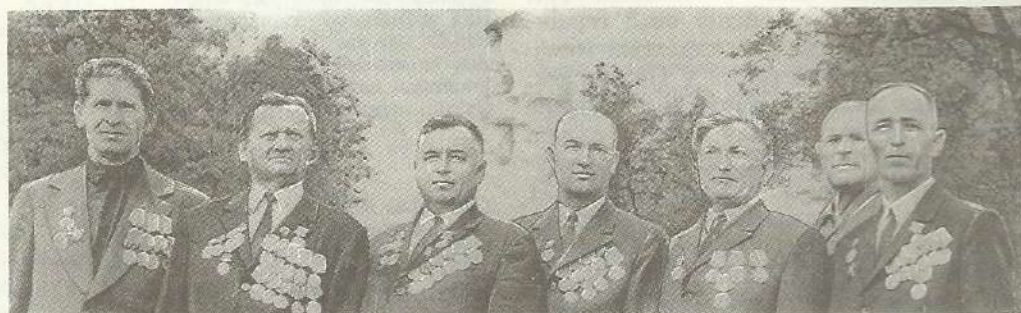
50-годдзе слаўнай даты

30 чэрвеня 1994 г. Петрыкаўшчына святкавала 50-годдзе вызвалення раёна ад гітлераўскіх акупантаў. Светлае, радаснае свята на палескай зямлі, якога як збаўлення чакалі паўстагоддзя назад змучаныя трохгадовай акупацыяй жыхары раёна... Нялёгка яно далосся і байцам Чырвонай Арміі, што амаль паўгода трымалі фронт на тэрыторыі раёна, і ўсяму насельніцтву, якому давалася амаль тры гады пакутаваць пад каваным ботам акупантаў. Не раз абрушваліся карныя экспедыцыі фашыстаў, людзі трывалі жорсткія здзекі і катаванні — аб іх уцалелыя ахвяры з бодем успаміналі ў кнізе «Я з вогненнай вёскі», а незадоўга да вызвалення на плечы жыхароў прыфрантавых вёсак лягло невывышным цяжарам бярэмя ваенных дзеянняў...

Цярплівы народ жыве тут, толькі ён ніколі не трываў ворага на сваёй зямлі і дружна ўстаў на партызанскую барацьбу ў гады мінулае вайны. Не пералічыць баявых дзеянняў партызан дзесяткаў партызанскіх атрадаў, якія дзейнічалі на тэрыторыі раёна. Сотні ўзарваных мастоў, тысячы кіламетраў пашкоджаных чыгуначных пуцей і ліній сувязі, шматлікія дыверсіі, раз-

громленыя варожыя гарнізоны. Гераічная зямля, і такі ж непрымірымы, мужны яе народ. Многа герояў вырасціла Петрыкаўшчына, сярод якіх Героі Савецкага Саюза І. Е. Самбук, А. Я. Ліпуноў, А. П. Даніліцкі, С. Я. Сцяпук, Ф. А. Малышаў, кавалеры ордэна Славы трох ступеняў У. І. Мотуз і Р. Я. Кароль. Знайшлі славу на петрыкаўскай зямлі прадстаўнікі іншых нацыянальнасцей — Героі Савецкага Саюза таджык Ф. Ахмедаў, рускі Р. А. Такуеў, украінец М. П. Чалы, славак Ян Налепка.

Гераічны, баявы край... Аб гэтым яшчэ раз напамнілі ўдзельнікі святкавання юбілейнай даты на Петрыкаўшчыне ў чэрвені 1994 г. На ўрачыстасці прыехалі ўбеленыя сівізной ветэраны з усіх канцоў былой неабсяжнай краіны — з Масквы і Пецярбурга, Мінска і Брэста, Гомеля і Пінска, Адэсы і Кемерава... Над імі, як і паўстагоддзя назад, чырвоныя сцягі, з якімі яны ішлі ў бой і перамагалі, у думках, ва ўспамінах — будні вайны, баі, горыч адступлення і радасць перамог, таварышы, якія навечна засталіся на месцы тых баёў... Нямнога іх засталася жывых, але для кожнага тыя гераічныя дні настолькі свежыя ў памяці, быццам былі заўчора, калі воіны ішлі ў бой з такой рашучасцю і адчаем, нібы гэта быў іх родны горад, дзе чакалі вызвалення родныя і блізкія... Так яно і было. Яны ваявалі за сваю бацькаўшчыну, за сваю родную зямлю і не

Былыя партызаны М. М. Папоў, У. І. Кулак, П. М. Астапчук, П. М. Добаш, А. Ф. Шляга, П. І. Літоўскі, М. М. Жэжац

Кавалер ордэна Славы трох ступеняў У. І. Мотуа

шкадавалі дзеля гэтага свайго жыцця. Петрыкаўчане ж ішлі ў бой з лютым ворагам у іншых, далёкіх краінах, і аддавалі сваё жыццё як за свой, за родны край. Звыш шасці тысяч землякоў не вярнуліся з тых крываваых бітваў, назаўсёды засталіся ў сырой зямлі чужбіны.

На ціхую ваду Прыпяці апускаецца вянок — ушанаванне загінуўшых маракоў Дняпроўскай ваеннай флатыліі, адно з падраздзяленняў якой вёў у бой Герой Савецкага Саюза малодшы лейтэнант Мікалай Чалы і менавіта тут, каля Дарашэвіч, здзейсніў свой гераічны подзвіг. Кветкі да падножжа мамырыялу ў парку над ракой у Петрыкаве, да помніка дзеду Талашу, гірлянды на брацкія магілы воінаў, якія аддалі сваё жыццё за вызваленне Петрыкаўшчыны і пахаваны ў Багрымавічах і Петрыкаве, Гарадзішчы і Беседках, Хусным і Церабаве, Пцічы і Баянаве. Мінута маўчання... Яна — даніна памяці гераічным абаронцам Петрыкава ў ліпені 1941 г., тым, хто не скарыўся ворагу і падаўся ў партызанскія ат-

рады, склаў галаву ў час баявых аперацый і дыверсій, пакутнікам Беразнякоў і Сялюціч, Хвойні і Людзвінова, гераічным воінам Чырвонай Арміі, якія стрымалі фронт і рашучым штурмам разам з маракамі Дняпроўскай флатыліі авалодалі Петрыкавам і вызвалілі раён...

В. Р. Феранц

ВЕТЭРАНАМ ВАЙНЫ І ПРАЦЫ

І нашы сілы каласілі,
Давалі спелыя плады.
Ці ж толькі дрэва пасадзілі?
Мы павырошчвалі сады.

Сыноў, дачок пагадавалі,
Падняць унукаў памаглі —
Няхай іх вабяць тайны далі
І росквіт шчодрое зямлі.

На старасці свабоднай крыху —
Нахлыне спраў крыху спылыло:
Пара ўжо мемуарыць кнігу,
Дзе б зерне мудрасці было.

Карысна будзе і цікава
Напгчадкам нашым паглядзець
У побыт наш, у нашы справы,
У плынь адпененых падзей.

У нашай старасці так хмарна...
Пльывуць, як воблакі, гады.
Я рад, што мы жылі не марна,
Пакінулі свае сляды.

Васіль Голуб

Я зноў па вёсцы нашай крочу
Гляджу на хаты — зоркі, зоркі...
Хацінкі з выглядам сіročым
Глядзяць на свет самотна-горка.
Расце ў зямлю па вокны хата
І плот удовін падапёрты.
Мінаюць дні, нібы расплата,
Пад прамяністай зорнай зоркай.
Вайны мінулае ўдовы!
Вы, як жывыя абеліскі.
І клоніць цяжар стопудовы
Схіліць паклон вам самы нізкі.

Уладзімір Літвін

Светла ад верасу ў лесе —
светла ад думак і мне.
Нібы ў маленстве ці ў сне,
светла ад верасу ў лесе.
Вось чаму гэтак імкне
сэрца маё на Палессе!
Светла ад верасу ў лесе —
светла ад думак і мне.

Ходзяць па пожны буслы —
жыта парою прыбрана.
Поле пакуль не ўзарана,
ходзяць па пожны буслы.
Ходзяць па пожны буслы —
жыта парою прыбрана.
Пачарнела на клёнах лістога —
залатою нядаўна была.
Стала меней навокал святла:
пачарнела на клёнах лістога.
Неспадзеўна душу абняла
маю стомленасць і адзінота.
Пачарнела на клёнах лістога —
залатою нядаўна была.

Алесь Лісіцкі

Росквіт Навасёлка

З кожным годам прыгажэе, добраўпарадкаўваецца вёска Навасёлкі, цэнтральная сядзіба саўгаса «Навасёлкі». Населены пункт — адзін з прыгажэйшых на Палессі. Тут пабудаваны сталовая, універмаг, трохпавярховая сярэдняя школа, лазня, швейнае атэльэ, Дом культуры. Многія рабочыя і служачыя гаспадаркі жывуць у кватэрах з усімі выгодамі. У конкурсе на лепшую будову калгасных і саўгасных вёсак у 1972 г. Навасёлкі ўдасноены дыплама Усесаюзнай выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі.

І. У. Друк

Завод на Прыпяці

Найбольш буйное і, безумоўна, самае старое прадпрыемства ў раёне — суднабудаўніча-суднарамонтны завод. Драўляныя судны — лодкі, баркі, дубы — тут, на беразе Прыпяці, будавалі яшчэ ў XVIII ст. Ужо тады петрыкаўчане вызначаліся майстэрствам будаваць пльывучыя сродкі. З дубу, ясеню, асіны пілавалі дошкі, брусы, судны, зробленыя па заказу на верфі ў асноўным купцоў, плавалі па Прыпяці, Дняпры, даходзілі да Чорнага мора.

У савецкі час будаўніцтва драўляных рачных суднаў было даручана прамкааперацыі «Чырвоны суднабудаўнік», якая падпарадкоўвалася «Лесдрэўхімсаюзу». На змену ручной працы пачалі паступаць механізмы, станкі. Са стапеляў сходзілі больш буйныя

судны і баржы змяшчальнасцю да 150 і 200 тон. У 1935 г. суднаверф была адзначана Дыпламам I ступені ВДНГ СССР. Тут працавала каля 500 рабочых. Майстэрствам і вопытам вызначаліся Л. Бабіч, С. Дзечка, М. Чарнобылец, Д. Будовіч, А. Дзечка, С. Радзько, А. Будовіч.

У гады вайны нямецка-фашысцкія захопнікі спрабавалі наладзіць работу майстэрня, але беспаспяхова, за ўвесь час акупацыі на ваду былі спущаны ўсяго тры баржы.

Пасля вызвалення раёна рабочыя суднаверфі выконвалі ваенныя заказы, толькі да пачатку 1945 г. на ваду было спущана пяць катэраў. У 1947 г. майстэрні перададзены Верхнедняпроўскаму басейнаваму ўпраўленню. Хутка пачаўся выпуск і рамонт металічных суднаў і барж. Быў уведзены ў эксплуатацыю новы элінг. Тут будавалі брандвахты, баржы і іншыя самаходныя і несамаходныя судны, якія ішлі ва ўсе рэспублікі краіны.

Завод у апошнія гады рэканструяваўся, аснашчаўся новым абсталяваннем. Пабудаваны блок цэхаў. Выпускаюцца грэйферы, баржы тэнтавыя і нафтаналіўныя. Сёння гэта сучасны тэхнічна абсталяваны завод, пераіменаваны ў суднабудаўнічы-суднарамонтны. Выпускаюцца і рамантуюцца баржы, грэйферы, лябёдкі. Тут працуе звыш 200 чалавек.

Р. Ф. Васілевіч

***

А небакрай рукою не дастаць
Хоць кінеш вёрсты за спіною,
І дум абуджаная раць
Звініць напятай цецивою.

Не заначуеш ля кастра —
Шалёны баль на раздарожжы.
Лісток распяты на вятрах
Ляціць у свет трывожны.

Ступлю за прывідны парог —
Шпурне бярэмак ценяў вечар
І Млечны Шлях возьму на плечы
На сумных ростанях дарог.

Міхась Селех

КАЛГАСЫ І САЎТАСЫ ПЕТРЫКАЎСКАГА РАЁНА, НАСЕЛЕННЫЯ ПУНКТЫ, КОЛЬКАСЦЬ У ІХ ГАСПАДАРАК І ЖЫХАРОЎ (1 студзеня 1995 г.)

Калгасы

- «Бальшавік» — в. Курьшчыцы
- «Новы шлях» — в. Кашэвічы
- «Зара» — в. В. Сялюцічы (выдзеліўся з калгаса «Перамога» ў 1991 г.)
- Імя Калініна — в. Залессе
- «Чырвоны будаўнік» — в. Слабада
- Імя Леніна — в. Конкавічы
- «Міхедавічы» — в. Міхедавічы (выдзеліўся з саўгаса «Заветы Ільча» ў 1991 г.)
- «Перамога» — в. Грабаў
- «Прагрэс» — в. Н. Галоўчыцы (выдзеліўся з саўгаса «Навасёлкі».
- «Шлях да камунізму» — в. Лучыцы
- «40 гадоў Кастрычніка» — в. Піціч

Саўгасы

- «Галубіцкі» — в. Галубіца
- «Брынёў» — в. Брынёў (выдзеліўся з саўгаса «Ляскавічы» ў 1990 г.)
- «Заветы Ільча» — в. Бабунічы
- «Камаровічы» — в. Камаровічы
- «Капаткевічы» — г. п. Капаткевічы

- «Ляскавічы» — в. Ляскавічы
  - «Мышанка» — в. Мышанка
  - «Навасёлкі» — в. Навасёлкі
  - «Петрыкаўскі» — г. п. Петрыкаў
  - «Прыпяцкі» — в. Вялаўск
  - Імя Ульянава — в. Колкі
  - «Чалюшчавічы» — в. Чалюшчавічы
- Сельская гаспадарка Петрыкаўскага раёна спецыялізуецца ў мяса-малочным напрамку, пашыраны пасевы збожжавых, бульбы, цукровых і кармавых буракоў.

У 1995 г. у раёне дзейнічалі прадпрыемствы лясной, дрэваапрацоўчай, харчовай, будаўнічай прамысловасці; заводы: суднабудаўнічы-суднарамонтны, сценавых блокаў, для сушкі агародніны, керамітавы, цагельны, хлебабулачных вырабаў; камбінаты — будаўнічых матэрыялаў, бытавога абслугоўвання, лясгас, райаграпрамтэхніка, акцыянернае таварыства «Малочныя прадукты», аграрна-камерцыйная фірма «Усход», камерцыйная фірма «Сантана», малыя прадпрыемствы «Прамень», «Надзея», «Полі».

Назва вёскі	Колькасць гаспадарак	У тым ліку		
		колькасць жыхароў	працаздольныя	дзедзі

Бабуніцкі сельскі савет

в. Бабунічы	242	717	317	226
в. Міхедавічы	282	636	252	100
в. Палессе ¹	22	34	8	1
в. Падозбін	1	2	—	—
в. Барычаў	19	44	10	5
в. Касішча	23	35	7	—
в. Сотнічы	40	80	34	7
в. Саснавец ²	15	28	6	2

Грабаўскі сельскі савет

в. Грабаў	243	610	243	174
в. Бярозаўка	43	67	15	2
в. В. Сялюцічы	118	303	135	67
в. М. Сялюцічы	46	86	17	1
в. Рабка	14	32	10	3
в. Церабень	2	3	—	—

¹ Да 1964 г. — Падканаплішча.

² Да 1964 г. — Манастыр.

Галубіцкі сельскі савет

в. Галубіца	288	684	295	181
в. Славінск ³	54	101	24	9
п. Славінскі	23	49	17	9
в. Вышалаў ⁴	117	227	73	29
в. Турок ⁵	189	388	127	57
в. Рубча ⁶	95	201	85	23

Колкаўскі сельскі савет

в. Колкі	277	785	331	257
в. Сякерычы	129	285	110	67
в. Зублішча	45	84	36	8
в. Брады	26	52	15	1
в. Дуброва	18	24	1	—

Камаровіцкі сельскі савет

в. Камаровічы ⁷	346	891	370	227
в. Боркі	34	82	30	14
в. Белы Пераезд	20	35	6	1
в. Замосце	17	27	9	—
в. Фаставічы	132	265	82	47
в. Бобрык	121	227	79	26

Конкавіцкі сельскі савет

в. Конкавічы ⁸	323	820	316	201
в. Міцурь	60	109	25	14
в. Аціркі	46	88	27	5
в. Слінкі	50	102	38	14
в. Адасі	34	71	19	7
в. Акрыёны	23	38	10	—

Капцэвіцкі сельскі савет

п. Капцэвічы ⁹	630	1737	539	
в. Капцэвічы	96	176	50	

Капаткевіцкі пасялковы савет

г. п. Капаткевічы ¹⁰	1312	4130	2373	1245
в. Івашкавічы	141	290	109	21
п. Івашкавічы	39	72	14	1

³ Фальварак памешчыка Кеневіча. Пасля зямельнай рэформы 1861 г. угоддзі адышлі па выканаўчых актах сялянам в. Белены, Галубіца, Дарашэвічы, Снядзін. Землеўпарадкаванне праводзіў каморнік Славінскі.

У 1972 г. далучана в. Слязакі.

⁴ Рыбакі стараліся пльць вышэй на Прыпяці — чым далей, тым большы, вышэйшы ўлоў.

⁵ Назва вёскі так ці інакш звязана з туркамі: першым пасяленцам на тутэйшых урадлівых землях быў быццам чалавек — выхадзец з Турцыі; па другой версіі, на вясковых могілках пахаваны вялікі турэцкі ваеначальнік. Тут шырока бытуе згадка і легенды пра нядобрых ворагаў-туркаў.

⁶ У дрымучыя, непраходныя лясы быццам высылалі бунтароў, хто правініўся перад уладамі. Яны секлі (рублілі) лес, будавалі жыллё... У 1870 г. сяляне в. Рубча валодалі 150 дзесяцінамі панімай і 254 нецанімай зямлі.

⁷ У 1974 г. далучана в. Заполле; да 1981 г. у складзе сельсавета была в. Забінне (вымерла).

⁸ Старажылы расказваюць: да Прыпяці была пракладзена конка, бярвенне для сплаву падвозілі на конях, і прыстань называлася Конка (у дакументах XVII ст. — Канонкавічы).

⁹ Расказваюць, раней сядлілі тут людзі на хутарах, на нізкіх мясцінах, якія штогод затапляліся паводкай; кармы і харчовыя прыпасы захоўвалі на ўзвышшах у «капцах» і паступова перасяляліся туды.

Пасля пракладкі ў 1886 г. чыгункі Г. Кеневіч працягнуў да станцыі з Капцэвіч вузкакалейку, пабудоваў лесапільна-бандарны завод. Чыгуначная станцыя, як і вёска ў трох кіламетрах, атрымала тую ж назву.

¹⁰ У 1974 г. у склад гарадскога пасёлка ўвайшлі вв. Вялікае Сяло і Усходняя.

ДА НАШЫХ ДЗЁН

в. 1-я Слабодка	134	296	101	64
в. Гарадзішча	30	57	12	2
в. Трэмя	50	113	54	22

Лучыцкі сельскі савет

в. Лучыцы	301	737	299	162
в. Хвойня	42	76	20	—
в. Капцэвічы	94	190	66	21
в. Беседы	32	54	11	—
в. Капэвічы ¹¹	245	607	222	—
в. Дземенка	72	146	38	—
в. Старыца	22	42	7	—
в. Філатаўка	11	22	—	—
в. Чырвоны Пасёлак	11	20	—	—

Ляскавіцкі сельскі савет

в. Ляскавічы ¹²	373	834	333	163
в. Брынеў ¹³	278	626	233	—
в. Баклань	71	126	35	—
в. Глінка	7	9	—	—
в. Дарашэвічы	128	215	52	10
в. Молат ¹⁴	20	44	10	7
в. Піліпоны ¹⁵	47	87	29	7
в. Паляжач-Гара	25	43	9	2
в. Серп	9	18	3	1

Муляраўскі сельскі савет

п. Муляраўка	212	693	338	281
в. Курьпічы	303	1093	404	278
в. Востраў	38	76	22	2
в. Забалацце	60	157	65	28
в. Людзвіноў	49	95	28	2
в. Коржаўка	33	74	21	8
в. Смятанічы	190	479	225	77
в. Сярэдняя Рудня	80	175	75	27
в. Слабада	81	257	101	82
п. Слабада	42	99	28	23

Мышанскі сельскі савет

в. Мышанка	184	528	225	176
в. Церабаў	229	510	200	88
в. Новыя Кацуры	74	117	38	10
в. Старыя Кацуры	49	84	18	3
в. Беседкі	127	230	69	9
в. Баянаў	33	47	15	1

¹¹ 11.2.1974 г. далучана в. Яўсеєвічы.

¹² Далучана в. Кабачок.

¹³ У 1934 г. далучана в. Слянзакі.

¹⁴ Як і Серп, даніна захаплення новымі, рэвалюцыйнымі тэрмінамі, калі з хутароў у 30-я гады ствараліся вёскі.

¹⁵ ...Типы местных промышленников, так называемые пилипоны, разъезжающие с огородными овощами и семенами, которые они так умеют готовить и выращивать на своих мастерски возделываемых полях и огородах; их лук, картофель и особенно огурцы известны по всему северо-западному краю... Пилипоны — потомки старинной раскольнической секты, получившей название от своего основателя Пилипа, они с давних пор переселились из Черниговской губернии на Мозырщину и занимаются исключительно огородничеством; ходят в огромных сапогах, смазанных дегтем, в черных пояровых шапках.

П. Шпилевский. «Мозырщина».

Навасёлкаўскі сельскі савет

в. Навасёлкі ¹⁶	619	1656	761	389
в. Аносавічы	28	59	24	4
в. Ванюжычы	136	242	83	20
в. Рэкорд	33	52	6	2
в. Філіпавічы	46	195	55	20
в. Грабнікі	21	47	18	—
в. Новыя Галоўчыцы	126	361	175	128
в. Старыя Галоўчыцы	80	154	50	13
в. Праходы	66	133	45	18
в. Заброддзе	59	126	48	17
в. Клясаў	21	41	6	5
в. Млынок	35	54	9	3

Петрыкаўскі сельскі савет¹⁷

в. Макарычы	340	769	298	134
п. Ільч ¹⁸	64	162	60	40
в. Слязнакі	18	36	10	4
в. Беразнякі	5	11	2	—
в. Аголічы	108	220	79	44
в. Свабода	38	74	28	9
в. Аголіцкая Рудня	59	132	47	27
в. Першамай ¹⁹	14	23	2	1
в. Бяланавічы	118	247	90	22
в. Навасёлкі	51	91	26	1
в. Майсеевічы	114	207	65	8
в. Чарноцкае	24	62	23	16
в. Вялаўск	215	558	226	140
в. Шастовічы	77	146	43	10
п. Шастовічы	59	108	28	8

Пціцкі сельскі савет

в. Пціч	398	1209	536	350
в. Хуснае	119	240	64	26
в. Багрымавічы	108	187	32	1
в. Млынок	45	89	26	4
в. Бабрэчча	75	145	31	5
в. Рог	162	371	146	37
в. Радкаў	46	109	33	19

Снядзінскі сельскі савет

в. Снядзін	169	336	185	44
в. Мардзвін	95	167	49	9
в. Белін	35	56	9	1
в. Таргашын	13	19	2	—
в. Судзібар	4	7	3	—

Чалюшчавіцкі сельскі савет

в. Чалюшчавічы ²⁰	223	829	386	194
в. 2-я Слабодка	130	311	96	64
в. Чырвоная Горка	39	82	19	20
в. В. Поле	41	74	19	—
в. Залесе	209	520	190	112
в. Дуброва	45	86	18	3

¹⁶ 11.2.1974 г. далучана в. Гурыны.¹⁷ З 1969 г. у межах горада знаходзіцца в. Белка.¹⁸ У 1964 г. далучаны вв. Бобрык і Буды.¹⁹ Да 1964 г. — Гараваха.²⁰ 11.2.1974 г. далучана в. Перабітая Гара.

Цяпло роднай зямлі

Вясной, калі вецер і дождж сагналі з палёў снег, па Прыпяці з гулам і трэскам прайшоў крыгаход, над Пётрыкавам кружыліся два лебедзі. Відаць, птахі шукалі месца гняздоўя. Але з вышыні яны бачылі горад са шматпавярховымі гмахамі жылых дамоў, дымнымі трубамі кацельняў, у цэнтры блішчала макаўка царквы, і толькі на ўскраіне, каля цагельнага завода, зіхцелі люстэркі залітых вадою глыбокіх кар'ераў. Лебедзі селі адпачыць пасля дальняй дарогі. Тут ля берага цэлымі днямі таўкліся дзеці. Птушак частавалі хлебам. Яны даверліва прымалі гасцінцы, але месца гэтае ім не спадабалася. Пары лебедзяў патрэбэн быў спакойны куточак, каб зрабіць гняздо, а кар'еры побач з дарогаю. І яны паляцелі далей... Іх бачылі ў адным, затым у другім краі раёна. Лебедзі нідзе доўга не затрымліваліся, ляцелі далей. Усюды вёскі, людзі, палі, трактары на іх. Не знаходзілі птушкі спакою...

Дзе ж яны ўрэшце рэшт спыніліся?.. Адправімся ў падарожжа ўслед за лебедзямі праз усю Пётрыкаўшчыну.

...Па дарозе да цэнтра саўгаса імя Ульянава, на самым паўднёвым краі раёна, сустрэлася толькі адна вёска. Яшчэ некалькі дзесяцігоддзяў назад там, дзе абাপал дарогі раскінулася роўнядзь палёў і сенажацей, гібела непраходнае балота. Саўгас узняўся на меліяраваных землях. Было асушана больш як 2000 гектараў тарфянікаў і яшчэ каля 400 гектараў чакаюць сваёй чаргі. Гаспадарка ўпэўнена трымае першынство ў раёне па вытворчасці мяса, тут збіраюць ураджай збожжавых і тэхнічных культур большыя, чым у іншых гаспадарках раёна. Пабудаваны адзін з буйнейшых комплексаў буйной рагатай жывёлы. Цэнтр гаспадаркі хутчэй нагадвае пасёлак гарадскога тыпу: цэлы комплекс культурна-сацыяльных устаноў, адмысловы Дом культуры, універсальны магазін, побач прадуктовыя крамы. Пасёлак, прыгожа застроены катэ-

джами з усімі выгодамі. Людзі ўпарта трымаюцца за саўгас, ахвотнікаў пайсіці ў фермеры амаль не знайшлося. Тут талакою пераадоляюць цяжкасці. Высокая культура земляробства, навуковыя метады работы даюць магчымасць атрымліваць максімальныя вынікі, гарантуюць людзям працоўную занятасць. На закінутых фермах у малых вёсках пачалі гадаваць коней. Тут іх цэлы табун — больш 50 галоў. У саўгасе адна з буйнейшых пасек раёна.

Сярод буйнейшых гаспадарак раёна — саўгас «Калаткевічы». Тут таксама тарфянікі — бязмежныя палі, на якіх вырошчваюцца багатыя ўраджаі траў. Гаспадарка вядома сваёй мэтанакіраванай работай па селекцыі жывёлы, на палях укаранёна сістэма севазвароту, якая дае магчымасць атрымліваць збожжа столькі, каб забяспечыць і ўласную грамадскую жывёлагадоўлю і штогод прадаваць дзёржаве 600—800 тон.

Але першынец сярод саўгасаў, якія выраслі на тарфяніках, — саўгас «Навасёлкі». Першаадкрывальнікам асваення беларускіх багнаў называюць былога яго дырэктара Аркадзія Сцяпанавіча Парахневіча. З самага пачатку асваення забалочаных зямель узяты курс на тое, каб людзі ў саўгасе жылі ва ўмовах, прыбліжаных да гарадскіх. Цэнтральная сядзіба забудавана двухпавярховымі жылымі дамамі з цэнтральным ацяпленнем і каналізацыяй. Ёсць разнастайныя магазіны, тут адна з лепшых у раёне сярэдня школа, дзіцячы сад.

Гаспадарка славіцца высокай культурай кормавытворчасці, у аснове якой — кукуруза. Вырошчваюць яе на зерне, нават у неспрыяльныя гады збіраюць не менш 50 цэнтнераў зерня з гектара.

Калгас «Прагрэс» — суседня з Навасёлкамі гаспадарка. Нядаўна Новыя Галоўчыцы былі аддзяленнем саўгаса. Новы калгас пайшоў па іншым, сучасным шляху арганізацыі працы, тут увялі так званую долеваю сістэму, што дае магчымасць калгаснікам атрымліваць

праэнтны на зароблены рубель і дывідэнды за прыбытак калгаса. На сучасны лад пераабсталёўваюцца фермы, вядзецца будаўніцтва гаспадарчых пабудов і жылля.

Па суседству — саўгас «Чалюшчавічы». Па вуліцах вёсак, да ўсіх ферм і гаспадарчых памяшканняў пракладзены асфальт. З году ў год павышаюцца вытворчыя паказчыкі, расце дабрабыт рабочых саўгаса.

Самая аддаленая гаспадарка раёна — саўгас «Камаровічы», узорны па захаванні тэхналогіі палявых работ. Ад Камаровіч без цяжкасцей можна трапіць у калгас «Міхедавічы», таксама нядаўна ўтвораную гаспадарку на базе саўгаса «Запаветы Ільіча». Славіцца яна свінафермай. Падтрымліваецца сувязь з навуковымі ўстановамі рэспублікі. Умела змаглі скарыстаць багацце вадаёмаў у калгасе «Шлях да камунізму», якія пакрыты нібы белым снегам — тут

вырошчваюць тысячы качак і гусей.

Шмат няпростых праблем паўстала перад праўленнем, усімі працаўнікамі калгаса «Новы шлях». Каб выжыць ва ўмовах рыначных адносін, трэба падцягнуць усе галіны вытворчасці, пачынаючы з паляводства, і задача гэтая паспяхова вырашаецца.

Высокай культурай земляробства вызначаецца заўсёды калгас імя Калініна. Плошчы яго ўгоддзяў адносна невялікія, але па многіх агра-тэхнічных пытаннях сюды едуць пераймаць вопыт па вырошчванні хлеба і іншых культур.

Нялёгкая спадчына дасталася саўгасу «Запаветы Ільіча». Цяжкім грузам на плячах яго вісіць вялізны комплекс, праўда, пакуль недабудаваны, разлічаны на 12 тысяч свіней — водгук былой гігантаніі. Такі разлік, магчыма, у свой час меў рацыю, пакуль дзяржава забяспечвала камбікармамі. Цяпер саў-

Былыя партызаны 125-й брыгады на сустрэчы ў Кашаткевічах: І. І. Каліцька, Ц. Ц. Ганусевіч, Я. З. Ярота, Е. М. Кузьміч, І. Д. Ветраў, Ф. Д. Кудравец, Р. В. Цылько, А. І. Цалка

гас застаўся сам-насам з комплексам, і ўсе праблемы трэба вырашаць сваімі сіламі. Вось і ломяць галаву не толькі ў саўгасе, але і ва ўпраўленні сельскай гаспадаркі, на якіх парытэтных асновах стварыць кааперацыю па забеспячэнні комплекса кармамі, каб гадаваць калі не 12, то хаця б 6 тысяч свіней? Саўгас моцны ўраджаюмі і стабільнымі паказчыкамі ў жывёлагадоўлі. Гэта адзіная ў раёне гаспадарка, дзе будоўля сучасная тышавая спартыўная зала.

У новабудоўлях калгас «Бальшавік». Ёсць лесапілка, свая будаўнічая брыгада. Узводзіцца новы механічны двор, жыллё...

Найбольш аддаленая з прырэчных гаспадарак — саўгас «Мышанка». Тут па-сапраўднаму клопоцяцца аб людзях, іх дабрабыце, умовах працы, і гэта знаходзіць водгук у справах саўгаса.

Калгас «40 год Кастрычніка» па праву называюць школай перадавога вопыту. Тут працуюць курсы падрыхтоўкі механізатараў на базе механічных майстэрняў, школа эканамічных ведаў, дзе распрацаваны прынцыпова новыя ўмовы акцыянернага гаспадарання, школа кааператываў. Замест традыцыйных брыгад створаны самастойныя гаспадарчыя падраздзяленні на аснове самаакупнасці.

Першымі ў раёне сталі вырошчваць сою хлебаробы калгаса імя Леніна. Новая культура стала добрай асновай кармавой базы, дапамагла ўзняць жывёлагадоўчую галіну, папоўніць калгасную касу. Калгас з'яўляецца базавай гаспадаркай па вытворчасці соі.

Штогод Прыпяць сваімі разлівамі выпрабоўвае мужнасць і цяперне працаўнікоў саўгаса «Прыпяцкі». Затое нідзе не сустрэнеш такой раскошы — травы на заліўных лугах. Такое ж становішча і ў саўгасе «Петрыкаўскі». 20 гадоў назад у балоце Бахмат, куды нават кароў баяліся пускаць, каб не патанулі ў багне, былі распачаты меліярацыйныя работы. Цяпер на плошчы больш 500 гектараў выдатна растуць сяньныя травы, дзякуючы дастатковай колькасці кармоў дасягнуты добрыя поспехі ў жывёлагадоўлі.

Непадалёку ад Петрыкава — калгас «Чырвоны будаўнік». Тут паспяхова ўкараняецца новая сістэма арганізацыі працы на аснове арэндных адносін, вырошчваюцца найбольш перспектыўныя гатункі бульбы, на фермах — поўная механізацыя. За апошнія гады калгас стаў адной з найбольш моцных гаспадарак раёна.

У асаблівым становішчы знаходзіц-

Раённы раддом

Старэйшы механізатар калгаса «Перамога»
Л. І. Рудаўскі

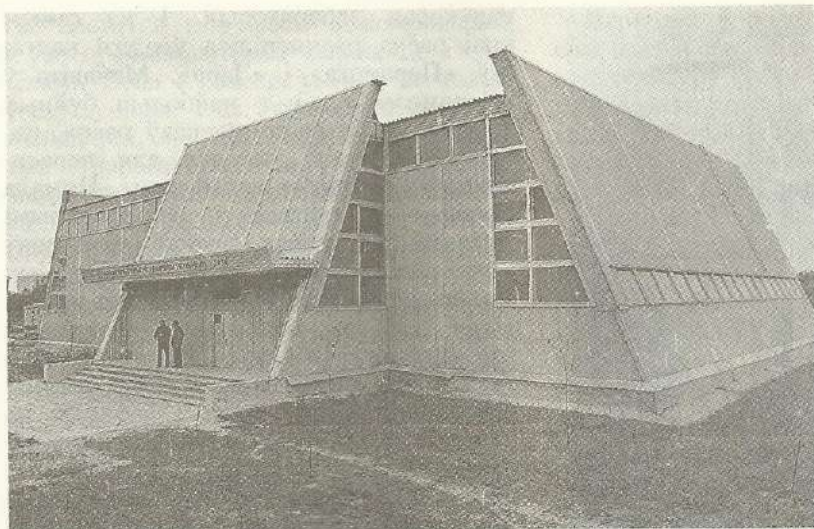
да саўгас «Галубіцкі». Частка ўгоддзяў яго — на правым беразе Прыпяці, другая частка — на левым. У час палявых работ — жніва ці касьбы, уборкі бульбы ці пасяўной — пагружаецца тэхніка на паром — і на другі бок ракі. Там у палявым лагэры тыднямі жывуць механізатары, паляводы. А ў час міжсезоння, калі паром не дзейнічае, трэба паклапаціцца, каб не пакінуць жыхароў зарэчных вёсак без хлеба. Усе гэтыя пытанні паспяхова вырашаюцца, пра поспехі буйнейшага ў раёне саўгаса вядома далёка за яго межамі.

Саўгас «Брынёў» шэсць гадоў назад быў аддзяленнем саўгаса «Ляскавічы». Цяпер гэта самастойная гаспадарка, але гаспадарчыя і добрасуседскія сувязі не губляюцца. Часта выручаюць адзін другога тэхнікай, насеннем, кармамі, тым больш што ў «Ляскавічах» ёсць свая

навуковая лабараторыя. І на самым краі раёна размясціліся ўгоддзі калгасаў «Перамога» і «Зара». Менавіта ў «Перамозе» адзін з найбольш буйных жывёлагадоўчых комплексаў раёна, пабудаваны вялікі пасёлак для перасяленцаў з Чарнобыльскай зоны. Нямаюць праблем у калгасе з меліяраванымі землямі. Не хапае сродкаў на рамонт асушаных і цяпер зноў забалочаных зямель, яшчэ цяжэй рамантаваць новыя дамы, якія па недагляду праектантаў размешчаны на балоце... Калгас «Зара» здаўна быў месцам практычных семінараў спецыялістаў раёна і вобласці па ўзорным доглядзе маладняку буйной рагатай жывёлы. Дойны статак тут пастаянна абнаўляецца лепшым, элітным рамонтным маладняком, поспехі калгаса ў галіне жывёлагадоўлі значныя і стабільныя.

Петрыкаўскі раён у асноўным сельскагаспадарчы, на сяле пражывае звыш 60 працэнтаў насельніцтва. 11 прамысловых прадпрыемстваў, на якіх працуе каля 1500 чалавек. Асноўныя — керамзітавы завод, для сушкі агародніны, камбікормавы, суднабудаўніча-суднарамонтны, цагельны. Дзейнічае рыбгас «Трэмя», на месцы былога малочнага завода створана акцыянернае таварыства «Малочныя прадукты». Працуюць камбінат будаўнічых матэрыялаў, заводы «Авангард» і сценавых блокаў. За год прадпрыемствамі раёна выраблена 975 т масла, 2300 т малочнай прадукцыі, 4600 тыс. умоўных бляшанак кансерваў, каля 90 тысяч кубаметраў керамзіту, вырашчана каля 260 тон рыбы, пушчана на ваду нафтабаржа, выраблена 25 тыс. кубаметраў блокаў, больш за 16 мільёнаў штук цэгля. Дзейнічаюць будаўнічыя арганізацыі — МПМК-110, ПМК-4, дарожна-будаўнічае ўпраўленне, ПМК-67 і ПМК-109. У гэтых арганізацыях занята каля тысячы чалавек. З 1971 г. у раёне пачало працаваць гаспадарча-разліковае будаўнічае ўпраўленне, з 1991 г. рэарганізаванае ў малое прадпрыемства «Петрыкаўрамбуд».

У 1964 г. узведзены трохпавярховы

Фізікультурна-аздараўленчы цэнтр у Петрыкаве

цагляны будынак сярэдняй школы ў Капаткевічах. Гэта было выкарыстана для таго, каб адмовіцца ад навучання дзяцей на беларускай мове. Дзве школы, якія існавалі ў 50-я — пачатку 60-х гадоў, беларуская і руская, былі аб'яднаны ў адну рускую школу.

У 1972 г. у Капаткевічах налічвалася 2,6 тысячы жыхароў. На 1 студзеня 1995 г. іх стала 4130. У пасёлку зарэгістравана 26 шлюбаў, нарадзілася 45 дзяцей — значна менш, чым памерла за гэты час.

У Капаткевічах знаходзяцца будаўнічыя арганізацыі — ПМК-4, ПМК-67, ПМК-109, завод жалезабетонных вырабаў, хлебапякарня, цэх Петрыкаўскага дрэваапрацоўчага камбіната, участак раённага аб'яднання «Сельгасхімія», лясніцтва і дрэваапрацоўчы цэх Петрыкаўскага лясгаса, саўгас «Капаткевічы», кормапрадпрыемства «Піч», участак раённага вытворчага аб'яднання жыллёва-камунальнай гаспадаркі, лінейна-тэхнічны ўчастак, аптэка, Дом культуры, кінатэатр, сярэдняя школа, дапаможная школа-інтэрнат, Дом піянераў, два дзіцячыя садкі, аддзяленне сувязі з філіялам ашчаднага банка, каля дзесятка дзяржаўных ма-

газінаў. На пачатку 90-х гадоў з'явіліся прыватныя кіёскі, узнавіла дзейнасць царква.

За апошнія гады ў раёне пабудавана тры школы, восем амбулаторый, два Дамы культуры, фізікультурна-аздараўленчая зала ў Петрыкаве, пяць магазінаў, заселена звыш 2 тыс. новых кватэр. Працягваецца будаўніцтва жылля для перасяленцаў з Чарнобыльскай зоны. Пракладзены дарогі паміж аддаленымі вёскамі Востраў, Дземенка, Аголічы, Бобрык і дарогі ад іх цэнтральных сядзіб гаспадарак. Ва ўсіх буйных населеных пунктах раёна дзейнічаюць ФАПы, амбулаторыі, Навасёлках, Ляскавічах, Петрыкаве і ў Капаткевічах, дзе здадзены ў эксплуатацыю новы корпус, — бальніцы на 365 ложкаў. У 1994 г. здадзены ў эксплуатацыю раддом. Пры ЦРБ дзейнічаюць аддзяленні рэанімацыі, зубапрадэзавання, пералівання крыві.

У раёне налічваецца 23 сярэднія школы, 13 базавых, дзве спецшколы, восем пачатковых, ДЮСШ, 26 дзіцячых садкоў, два Дамы піянераў, клуб «Юны марак», два навучальна-вытворчыя камбінаты, дзейнічае вочна-завочная школа. За партамі ў раёне каля

сямі тысяч вучняў, якіх навучаюць 806 педагогаў. Кандыдацкую дысертацыю па філалогіі абараніў дырэктар Капаткевіцкай СШ А. В. Солахаў. Арыентуецца на самыя апошнія дасягненні педагогічнай навукі С. Д. Мігай, настаўніца матэматыкі Навасёлкаўскай сярэдняй школы. Лепшы ў раёне школьны краязнаўчы музей стварыў разам з вучнямі настаўнік М. К. Селех.

Цяжкі ўчастак работы ў В. А. Якуцёнак, дырэктара Капаткевіцкай дапаможнай школы-інтэрната. Пад яе кіраўніцтвам педагогічны калектыў дапамагае знайсці месца ў жыцці дзецям, якіх пакрыўдзіў лёс.

У раёне працуе 51 бібліятэка, 46 клубных устаноў, чатыры дзіцячыя музычныя школы, адкрыты музей дэда Талаша. Апошні час характэрны адраджэннем нацыянальных свят, абрадаў, раместваў. Традыцыйнымі сталі святы «Калядкі», «Гуканне вясны», «Купалле». Аб гэтым расказваецца ў зборніку аб культурным жыцці раёна «Салаўіны бераг». У раёне шэсць народных калектываў і адзін узорны.

Далёка за межамі раёна вядомы Капаткевіцкі народны тэатр, які ўзначальвае Н. П. Алексіевіч. У рэпертуары яго — класіка і творы сучасных драматургаў. З канца 1994 г. тэатр мае сваё асобнае памяшканне. Сапраўдным ачагом культуры называюць капаткевіцкі Дом культуры, які ўзначальвае Ядвіга Суботка. Больш сотні фальклорных песень сабрала метадыст аддзела культуры Алена Міхайлаўна Буднік, рыхтуецца да выдання іх зборнік. Больш дзесяці песень на рахунку выкладчыкаў музыч-

най школы, самадзейных кампазітараў Георгія і Надзеі Кебецаў, напісаных на словы мясцовых аўтараў.

Вялікі творчы калектыў у літаратурным аб'яднанні пры Петрыкаўскай раённай газеце «За новыя рубяжы». У раёне і за межамі яго вядома творчасць старэйшага паэта Петрыкаўшчыны В. П. Голуба. З любоўю расказвае аб гісторыі роднага краю У. А. Браім. Прыязна сустракаюць чытачы вершы электрыка Уладзіміра Літвіна, востра і злабадзённа гучаць сатырычныя творы Міхаіла Селеха. Любоў да прыроды абуджае лірычнымі навеламі Уладзімір Пугач. Лепшыя творы мясцовых аўтараў выданы ў зборніках-альманахах пры раённай газеце — «Жыві, мая крыніца» і «Галасы Палесся» і іншых.

Петрыкаўскі край — рэдкі па сваёй прыгажосці. З высокай кручы Петрыкава відна сцяна спрадвечнай пушчы, дзе пачынаецца Прыпяцкі ландшафтны запаведнік. Там можна сустрэць гурты дзікіх свіней, спакойна адчуваюць сябе ласі, казулі, бабры. Апошнім часам гасцявалі зубры.

...А як жа лебедзі? Яны не пакінулі раён. Аматы прыроды, настаўнік біялогіі Навасёлкаўскай школы У. М. Пугач паведаміў, што пара лебедзяў прыжылася непадалёку ад Ванюжыч на штучным вадаёме. Члены біялагічнага гуртка школы зрабілі для іх домікі, і ўжо восенню побач з дарослымі плавалі сем маладых лебедзяў.

Надышла пара, яны ўзняліся ў неба і паляцелі ў далёкі вырай...

І. Д. Самахваляў

Змест

Да чытача	17
Край палескі, край бацькоўскі	19
Зямля нашых продкаў	21
Сляды сівой даўніны	21
Вечер гісторыі над Петрыкаўшчынай	40
Сведчаць архіўныя дакументы	65
Плешча Прыпяць у берагі	77
Час трывог і выпрабаванняў	104
Чырванела зорка над краем	110
Ішлі ў першых радах	121
Заціхлі віхуры...	142
Шляхам сацыялістычных пераўтварэнняў	146
Дакументы расказваюць	153
Па рэйках калектывізацыі	169
На плыні жыцця	185
Ахвяры масавых рэпрэсій — бязвінна загінуўшыя землякі ў гады сталінскага беззаконня	195
Ішла вайна народная...	212
Петрыкаўшчына партызанская	222
Жыхары раёна, якія змагаліся з ворагам у парты- занскіх атрадах, удзельнікі антыфашысцкага пад- полья, загінуўшыя і прапаўшыя без весткі ў гады Вялікай Айчыннай вайны	261
Пад каваным ботам акупантаў	275
Мірныя жыхары, асобы, якія садзейнічалі пад- польнаму і партызанскаму руху — ахвяры фашысц- кага тэрору	293
Свята са слязамі на вачах...	345
Воины Красной Армии и партизаны, похороненные на территории Петриковского района	366

У баях здабылі славу	416
Воіны Чырвонай Арміі — землякі, якія загінулі і прапалі без весткі ў гады Вялікай Айчыннай вайны	432
На вызваленай зямлі	551
Гонар і слава раёна	568
З глыбокіх вытокаў	589
Іх забраў Афганістан	609
Зямля мая, маё Палессе...	611